

فصل ۱: انسان و ایمان

۱- مارکس ← دین ساخته طبقات مرفه جامعه برای استثمار طبقات ضعیف جامعه است (عدم توجه میان «یک عقیده» و «سوءاستفاده از یک عقیده»)

۲- فوئر باخ } خدا ساخته ذهن بشر - اعتقاد به اینکه انسان دارای دو «من» است
- تأثیرپذیری از فلسفه هگل
- (من زمینی) من فرودین
- (من متعالی) ← فراموشی من متعالی ← جستجو کردن آن در آسمان ← نامیدن آن به عنوان خدا

- پس از دیدگاه فوئر باخ، اعتقاد به خدا ناشی از «با خود بیگانگی» انسان است.
↓ اشتباه چون
من هرچقدر هم متعالی باشد فانی است.

۳- فروید } - قهرمان انسان در کودکی پدر اوست ← با بزرگ شدن، متوجه عجز پدر در مواجهه با مشکلات زندگی می‌شود
- اعتقاد به پدری آسمانی را جایگزین اعتقاد قبلی می‌کند ← این تحلیل از علت اعتقاد انسان به وجود خدا
نگاهی دین مسیحیت دارد که در مورد خدا بیشتر از تعبیر پدر استفاده کرده

۲، ۱ و ۳ ← رویکرد تحویل گرایانه: انکار وجود خداوند به عنوان وجودی فراجانه‌ای

↓
- غالباً در ملحدان
- در مقابل این رویکرد ← خداگرایان و متدینان به ادیان ابراهیمی ← خدا موجودی واقعی - آفریننده موجودات و انسان - ارسال پیامبران به عنوان بشارت‌دهنده و بیم‌دهنده برای بیدار کردن انسان از خواب غفلت ← ایمان انسان‌ها به خداوند و عمل به دستورهای دینی ← سعادت حقیقی

- باور به وجود خداوند و حقایق محوری در مورد خداوند، جهان و انسان مانند صفات کمال خداوند، مخلوق بودن جهان و انسان و استمرار زندگی انسان و پاسخگویی او به اعمال خود.
- عمل به مقتضای این باورها
- ابراز ایمان به زبان در جهت شریک کردن دیگران در ایمان به خدا
- سه مؤلفه

- نکات:

- اعتقاد یقینی
- ← تلقی گزاره‌ای از ایمان ← باور به
- گزاره‌های زیر: همان ایمان است.
- خداوند موجود است.
- خداوند عادل است.
- روز قیامت روز حسابرسی اعمال دنیوی است.
- خداوند پیامبران را برای راهنمایی بشر مبعوث کرده است.

- ارتباط شفاهی با وجود حقیقی خدا: انسان خود را وابسته به وجود حقیقی خدا بداند و به او اعتماد کند ← در مقام تمثیل همانند رابطه با دوست.

* جمع این دو تلقی در قرآن

- سوره حمد:
- ارتباط مستقیم با خدا ← خطاب به خدا: فقط تو را می‌پرستم و فقط از تو یاری می‌جویم.
- سوره توحید:
- اعتقاد یقینی ← خداوند واحد است، نمی‌زاید و زاده نشده و همانندی ندارد.

- * جمع این دو تلقی در نماز
- سوره حمد ← الحمد لله رب العالمین + اعتقاد یقینی
- قنوت ← در رابطه‌ای شخصی با وجود خدا درخواست‌های خود را از وی می‌خواهیم.

- شیطان باور به وجود خدا و صفات او و پیامبران (برای هدایت بشر) و معاد

اما

عدم ایمان شیطان به خدا به علت عدم عمل او به مقتضای اعتقادات و رابطه با خدا (عدم پرستش و عمل صالح)

- ایمانی که صرفاً در مقام معرفت محدود بماند و به عمل سرایت نکند ایمان نمی‌باشد.

- یا ایها الذین آمنوا آمِنُوا
- تعبیرایی مثل علم‌الیقین، عین‌الیقین و حق‌الیقین ← بیانی از مدرج بودن ایمان
- تعداد گزاره‌هایی که یک فرد آنها ایمان دارد، میزان فهم از محتوای این گزاره‌ها و عمق رابطه انسان و وجود خداوند، هر سه قابل افزایش‌اند.
- درجه‌دار بودن ایمان

جایگاه ایمان در زندگی انسان

- کارکرد روان‌شناختی

- وجود حسی خدایاب در نهاد هر انسانی ← این حس در شرایط خاص، خصوصاً هنگامی که انسان گرفتار مشکلات است فعال می‌شود و خود را به وجود حقیقی ماورایی که مبدء قدرت‌مند و به فکر انسان‌هاست رهنمون می‌سازد.
* ایمان به خداوند سبب شکوفا شدن احساس امید در نهان وجود انسان می‌شود و یأس را وجود او می‌زداید.

- کارکرد اخلاقی و جامعه‌شناختی

- ایمان به خدا، حرص را از زندگی انسان می‌زداید و او را متصف به فضایل متعدد فردی و اجتماعی می‌کند.
- اعتقاد به اینکه اخلاق بدون دین نیز به حیات خود ادامه می‌دهد.
(۱) انسان با قوایی که خداوند برای او طراحی کرده (عقل) احکام اخلاقی صحیح صادر می‌کند و این قوا در مقام غفلت از خدا به نفع صحیح و مناسب عمل نخواهد کرد.
(۲) اگر احکام اخلاقی در عالم مورد رعایت قرار می‌گیرد به دلیل وجوب پیامبران و مصلحان دینی منتخب خداوند می‌باشد که علاقه به اخلاق را در وجود انسان‌ها رسوخ داده‌اند.

غفلت از دو حقیقت

عقل و ایمان

- دیدگاه‌های دیگر
مترینان

- با مراجعه به تاریخ در می‌یابیم که هم متدینان و هم ملحدان تلاش کرده‌اند مدعای خود را مستدل کنند.
وجود شر در عالم در تعارض با وجود خدا
نظم - وجود شناختی - حرکت
وجود شر در عالم در تعارض با وجود خدا
- آنتونی فلو (از ملحدان که بعداً ایمان آورد) معتقد بود که وظیفه اقامه دلایل برعهده خدا باوران است و ملحد نیازی به اقامه استدلال ندارد.
- مایکل مارتین (از ملحدان) ← ملحدان نیز موظف به اقامه استدلال می‌باشند.
- در میان متدینان عده‌ای با تأکید بر شناخت فطری انسان‌ها از خدا و اینکه عواملی همچون گناه موجب فراموش کردن خدا می‌شود، وی را بی‌نیاز از اثبات دانسته‌اند. ← ارجح در مورد باورهای محوری دینی مثل وجود خدا و وجود عالم دیگر
- خردپذیر: مؤمن وظیفه دارد اعتقاد خود را به باورهای دینی مستدل کند و اگر بدون استدلال مطلبی را بپذیرد از سوی خداوند نیز آمرزیده نیست.
- ابن سینا در کتاب شفاء
- ریچارد سوئین‌بن: استدلال‌های استقراری جمعیتی در اثبات وجود خدا ← هر استدلال به تنهایی صرفاً مؤید وجود خداست اما به اعتبار مجموعه‌ای از استدلال‌ها در کنار هم، وجود خداوند محتمل‌تر از عدم وجود اوست.
- خردستیز: مسیحیان ← وجود استدلال‌های عقلانی مضر به حال ایمان و شورمندی دینی ← کپ‌گور (فیلسوف مسیحی دانمارکی)

- خردگریز
- نظریه جدید در قرن بیستم ← بر مبنای زبان‌شناختی
 - زنده شده نظریه قدیمی معتقد به تمایز عقل و دین و بی‌ارتباطی آن دو با هم
 - ← ابن رشد - ویتگنشتاین
 - فلسوف شاخص
 - ← نماینده تعبیر جدید این نظریه در عصر معاصر ← الفاظ
 - در زمینه‌های اجتماعی گوناگون و براساس پیروی از قواعد نانوشته در میان مردم معنا می‌یابد. ← تمایز میان نحوه زندگی دینی و علمی
 - دینی ← خداوند اسم خاص است و به فرد مشخص و معینی اشاره دارد.
 - علمی ← تسری دادن قواعد نانوشته نحوه زندگی علمی به نحوه زندگی دینی امری خطا است.

- رویکرد عمل‌گرایانه (احیای نظریات قدیم در سنت اسلامی)

- دیگرگاه‌های دیگر
مترینان

عقل و ایمان

- پاسکال (فرانسوی) ← قرن ۱۷
- تأثیرپذیری از غزالی ← غزالی متأثر از حدیثی از حضرت علی
- توجه به جنبه مصلحت‌اندیشانه انسان ← دو گزینه درخصوص وجود خدا و جهان پس از مرگ وجود دارد: (۱) خدا وجود دارد و اعتقاد به وی موجب سعادت و عدم اعتقاد موجب شقاوت؛ (۲) خدا وجود ندارد و در صورت اعتقاد به او انسان برخی سودهای این جهان را از دست می‌دهد و در صورت عدم اعتقاد چیزی از دست نمی‌دهد.
- * عقل مصلحت‌اندیش انسان حکم می‌کند که پذیرش وجود خدا به لحاظ عقل علمی، معقول می‌باشد و انسان عاقل باید وجود خدا را بپذیرد [زیرا مضرات عدم اعتقاد به وجود خدا از فواید آن بیشتر است]

فصل ۲: پیشینه و گستره خداباوری

الف) هسته مرکزی خداباوری

- دین و حیات دینی از دیرین‌ترین ابعاد حیات بشری است.
- فصل ممیز انسان از حیوانات بُعد دین است که حاکی از گوهری بودن زیست دینی در آدمیان است و نظیری در حیوانات ندارد.
- مثال: زبان‌شناسی نیز از جمله مواردی است که شاکله وجود آدمی در پیوند است و از همان آغازهای حیات انسان با او همراه بوده است.
- هسته اولیه زبان ← گرایش آدمی به اظهار محتوای درونی یا ذهنی خویش با علائم (صوتی، نوشتاری، اشاره‌ای و ...)
- هسته اساسی حیات دینی همواره با آدمی بود، اما ظهور آن در قالب باورها، تعالیم اخلاقی و اعمال و مناسک مذهبی تحت تأثیر عوامل مختلف، به گونه‌هایی متفاوت بوده که منشأ تنوع حیات دینی (تنوع ادیان) شده است.
- باور به امر مقدس یا خداباوری از آغاز تاریخ یار دیرین آدمی بوده (البته با جلوه‌های مختلف و حتی در قالب بت‌پرستی)
- ویژگی اصلی خداوند در همه ادیان، قداست ذاتی اوست.
- * هسته مرکزی حیات دینی ← باور به «امری مقدس»

ب) قرآن و پیشینه خداباوری

- داستان پیدایش آدم (ع) و سجده ملائکه و وسوسه شیطان و هبوط به زمین و توبه وی نیز گزینش وی به مقاوم نبوت ← دلالت بر اینکه تجلی آغازین حیات دینی و پیوند آدمی با امر قدسی «ساختار توحیدی» داشته و اشکال غیرتوحیدی حیات دینی در ادوار بعدی پدید آمده‌اند.
- [این تغییر در فاصله بین آدم تا زمان نوح نبی]
- هرچند شکل باور به امر مقدس تغییر می‌کند، اصل باور به او همچنان با آدمی همراه است.

گفتار اول: تاریخچه خداباوری

- رویکرد توصیفی (Descriptive)

- توصیف حیات دینی فرد یا جامعه در شرایطی خاص بدون داوری نسبت به ارزش و اعتبار آن ← دین‌پژوهان توصیفی ناگزیرند در مطالعه دین از شاخه‌های خاصی از علوم انسانی (جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، تاریخ و مردم‌شناسی) بهره گیرند.

- رویکرد هنجاری (Normative)

- داوری در باب صدق و کذب مدعیات مطرح از سوی دینداران (یا طرفداران دین خاصی) ← هدف اصلی دین پژوهان هنجاری، داوری درباره درستی نادرستی دعاوی دینی است که در قالب باورها و اعتقادات و اخلاقیات بیان شده‌اند. (نه فقط دستیابی به تصویری معتبر از دین) ← البته دین پژوه هنجاری به گونه‌ای نیازمند پژوهش‌های توصیفی معتبر از دین) ← البته دین پژوه هنجاری به گونه‌ای نیازمند پژوهش‌های توصیفی در باب دین و باورهای دینی نیز است.
- * در مباحث خداشناسی نیز هر دو رویکرد وجود دارد.

ج) خداباوری و گونه‌های دین‌پژوهی

- آدمی در طول تحولات تاریخی به نوعی تکامل معرفتی نایل شده ← تصور او از خداوند نیز به تدریج کمال یافته ← این امر از تقسیم‌بندی ادیان به ابتدایی و پیشرفته نیز قابل دریافت است.

- علامه طباطبائی ← تصویر قرآنی «توحید» حتی در تعالیم پیامبران بزرگی همچون موسی و عیسی (ع) وجود ندارد.

- حواس و معرفت حواسی ← داده‌های حسی و اطلاعات مربوط به پدیده‌های محسوس
- خیال و معرفت خیالی ← پدیده‌های مورد بحث در ریاضیات
- وهم و ادراکات وهمی ← ادراکات مربوط به احساسات و عواطف انسان و مفاهیم انتزاعی
- عقل و معرفت عقلی ← آنچه درباره بنیان‌های نهایی واقعیت، جهان و انسان برپایه مفاهیم کلی همچون هستی و علیت بیان می‌شود.

- سطوح قوا و توانش‌های معرفتی آدمی از نگاه فلاسفه اسلامی

- ترتیب تشکیل و تکامل این قواها: حسی ← خیال ← وهم ← عقل

- حواس و معرفت حواسی ← داده‌های حسی و اطلاعات مربوط به پدیده‌های محسوس
- خیال و معرفت خیالی ← پدیده‌های مورد بحث در ریاضیات
- وهم و ادراکات وهمی ← ادراکات مربوط به احساسات و عواطف انسان و مفاهیم انتزاعی
- عقل و معرفت عقلی ← آنچه درباره بنیان‌های نهایی واقعیت، جهان و انسان برپایه مفاهیم کلی همچون هستی و علیت بیان می‌شود.

- اشیا با اشکال عجیب و غیرعادی مثل قطعه چوب یا سنگ دارای نیروی سحرآمیزند که می‌توان از آن استفاده کرد. به این اشیا «فتیش» و به این باور «فتیش‌پرستی» گویند.

۱- فتیش‌پرستی (Fetishism)

- حیوانات، گیاهان، اشیاء یا پدیده‌های طبیعی مانند ماه و ستارگان و خورشید به‌عنوان نیا و جد قبایل بدوی

۲- توت‌پرستی (Totemism)

- باور به اینکه همه موجودات جهان و مظاهر طبیعت زنده و دارای روح و احساس‌اند و از همین‌رو بر زندگی آدمی تأثیر گذاشته و تقدیس این پدیده‌ها هم به همین علت است.

۳- آنیمیزم (Animism)

- برخی اقدام بدوی در مقابل مظاهر طبیعت همچون خورشید، ماه، ستارگان، گیاهان، حیوانات، کوه‌ها، رودخانه‌ها و دریاها کرنش نموده و از آنها یاری می‌طلبند.

۴- پرستش مظاهر طبیعت

- باور به وجود خدایان متعدد و مشخص که هر یک در حوزه‌ای خاص از حیات آدمی سیطره دارند. (عقیده مشترک میان اقدام ابتدایی و یونان و روم قدیم در غرب) (باورهای یونانیان: پوزیدون ← خدای دریا/ آرس ← خدای جنگ/ آفرودیت ← خدای عشق)

۵- چند خدا باوری (Polytheism)

- باور به وجود خدایان متعدد، که افراد تنها با یکی از این خدایان پیمان می‌بستند که معمولاً خدای قبیله یا قوم خود آنها بوده است.

۶- اعتقاد به رب‌الارباب (Henotheism)

- خدا موجودی مشخص و متمایز از جهان یا طبیعت نیست و کل جهان یا طبیعت، همان خداست.

۷- همه خداانگاری (Panthism)

تصورات مختلف نسبت به خداوند در ادیان مختلف تاریخی

گفتار دوم: گزارشی از تنوعات تصور خدا در ادیان مختلف

- یهود کهن‌ترین دین میان ادیان سامی ← همواره در تاریخ ادیان هم‌خانواده خود یعنی مسیحیت و اسلام، حضور جدی و مؤثری داشته است.

- موسی (ع) پایه‌گذار این دینانت

- دین یهود مجموعه‌ای پیچیده از عقاید، مناسک و نهادهایی که بنیاد آنها دین مطرح شده در کتاب مقدس است.

- میراث مکتوب گسترده این دین ← کتاب مقدس عبری، مجموعه حاخامی میشنا- تلمودهای اورشلیم و بابل، نوشته‌های میدراشی و حاشیه‌ها و تفسیرهای کتاب مقدس

- به اعتقاد یهودیان این متون همواره با هم یک‌سو و سازگار نیستند و ممکن است در ادبیات و محتوای این نوشته‌ها اختلافاتی دیده شود و این در حالی است که ارزش این نوشته‌ها نیز همسان نیست و پاره‌ای از آنها برجستگی بیشتری یافته‌اند.

۱- نام خدا: عمومی و فراگیرترین نام او
در سراسر کتاب مقدس ← «آلوهیم»
- در عهد عتیق گاه برای اشاره به دیگر خدایان
- گاه برای اشاره به انسان

- «یهوه»: نام دیگر خدا که مشخصاً به خدای یهودیان اشاره دارد.
- معنا: «وجود»، «آن که هست»، «آن کس که وجود دارد»، «خالق مهمانان آسمان یا بهشت»
- به اعتقاد برخی دیگر، بیان معنای دقیق برای این واژه ممکن نیست.

۲- خدای آفریدگار: آفریدگاری خدا وصف فراگیر اوست و او همه جهان و موجودات و خورشید و روشنایی را آفریده است.

* اسفار خمره موسی (نخستین سند دین یهودی)

- «در ابتدا خدا آسمان‌ها و زمین را آفرید»

اعتقاد به اینکه جهان ازلی نیست و خدا آن را برپایه اراده و عمل خلاقانه و مستقیم خویش آفرید.

۳- خدای قادر مطلق
- آفرینش، عرصه بروز قدرت و جلال خداوند.
- خدا منشأ نیروهای بی‌شمار طبیعت

۴- خدای عالم مطلق: علم و دانش خداوند به مانند قدرت او لایتناهی است و علم وی از نتایج آفریدگاری او می‌باشد.

* مهم‌ترین تصویر خدا در عهد عتیق در سه فصل اول سفر پیدایش شکل می‌گیرد.
- گزارش آفرینش در واقع گزارشی از اراده و کار خداست. خدا در عهد عتیق از سویی آفریدگاری است توانمند که هرچه اراده کند پدید می‌آورد و از سویی دیگر حاکمی است که فراتر از اراده و خواست مردم، بر آن حکم می‌راند و برای کمترین چیزها سخت‌ترین قوانین را وضع می‌کند.

۵- خدای حاکم مطلق

- اسفار از خدایی نامرئی سخن می‌گوید؛ خدایی که گرچه در همه عالم حضور و تجلی دارد، نادیدنی است. ← در عهد عتیق ساختن مجسمه و تمثال خدا و بت‌پرستی ممنوع گردیده است.
- البته در مجموعه عهد جدید اشاراتی به اجزای مختلف بدن خداوند نیز وجود دارد که یهودیان معتقدند این انتساب‌ها به گونه‌ای تمثیلی به فعالیت‌ها و یا صفات فعلی خدا اشارت دارند.

۶- خدای غیرجسمانی

۷- خدای ابدی: خدا فراتر از زمان، او پیش از آفرینش هستی وجود داشته و پس از آن نیز وجود خواهد داشت.

۸- خدای اخلاقی

- اخلاق نیکو با ایمان به خدا همراه است و بت پرستی با اخلاق نکوهیده
- تأکید کتاب مقدس بر هویت شخص واره خدا و ویژگی‌های رفتاریش و نیز دعوت بنی‌اسرائیل به تقلید از خداوند، اخلاقی نوین پدید آورد که با اخلاق بت پرستی فاصله بسیار داشت.

۱- انسان‌وارگی (Anthropomorphism)

- در ادبیات دینی یهودی خدا را به‌عنوان پدر یا پادشاه می‌خوانند و یا صفاتی چون خشمناکی و خوشنودی را بدو منتسب می‌کنند.

- کتاب مقدس یهودیان، سراسر عباراتی است که در آنها برای توصیف خدا از مفاهیم انسان‌گرایانه استفاده شده است.

۲- تعالی‌گرایی (Transcendentalism)

- خدا از هر آنچه در هستی است، بالاتر است. او را نمی‌توان با هیچ‌یک از مخلوقاتش قیاس نمود زیرا او با همه چیز و روش و گفتار و کردارش با همه روش و گفتار و کردار آفریده‌ها تفاوت دارد ← بت پرستی از آن رو منفور و غیراخلاقی است که خدا به مانند مخلوقاتش فرض می‌شود.

۳- همه در خدایی (Pan-en- theism)

- خدا به رغم تمایز با همه چیز، در همه آفریدگانش حضور و تجلی دارد؛ باوری که بی‌گمان از آموزه‌های متأخر در الاهیات یهودی است.

۴- همه‌گرایی (Universalism)

- خدا آفریدگار همه آسمان‌ها و زمین و به‌ویژه خدای همه آدمیان است. او با موجودات دست‌سازش شباهتی ندارد (براساس اصل تعالی‌گرایی) اما با جملگی‌شان در ارتباط است و خواهان سعادت همه آنهاست.

۵- ویژه‌گرایی (Particularism)

- براساس اسفار پنج‌گانه، یهود خدایی است کاملاً ملی و شخصی
- بنی‌اسرائیل در تعاملشان با خدا با تکیه بر این باور که قوم برگزیده خداوند و از سویی اعتبار هر خدا نیز به رفاه حال پیروانش بستگی دارد، معتقد بودند خدا به هنگام مشکلات و سختی به یاریشان خواهد شتافت و پسندیده نیست که اعتبار یهوه با دست و پنجه نرم کردن قومش با دشواری‌ها به خطر بیفتد. ← توجیه نزول شریعت به‌عنوان برنامه رهایی‌بخش خدا برای این قوم

۶- پیمان‌گرایی (Testamentalism)

- مهم‌ترین خاستگاه برگزیدگی، عهدی است که خدا با ابراهیم و پس از او در شرایط تاریخی متفاوت با موسی و بنی‌اسرائیل بست.

- وقتی این عهد در کوه سینا با بنی‌اسرائیل تجدید شد، به پیمانی دوسویه بدل گردید که بر پایه آن خدا در قبال بنی‌اسرائیل براساس تعهد و وفاداری آنان به شریعت مسئول خواهد بود.

- علامت این پیمان، ختنه بود که هر شخص مذکر از خاندان ابراهیم را وارث وعده‌های خدا می‌سازد.

* هیچ‌یک از تصاویر پیش گفته از خدا امروزه برای یهودیان کاملاً پذیرفته نیست. با این وصف، التزام اساسی به توحید در میان پیروان این دین پابرجاست و «وحدت» و «بساطت» خدا هنوز از محورهای اساسی ایمان یهودی در قرن ۲۰ به شمار می‌رود.

- یهودیت سنتی برخلاف سنت متداول در فلسفه و منطق ارسطویی به مباحث عقلی درباره خدا و جهان بی‌علاقه‌اند.

۴- رویکرد در خداشناسی

۱- شناخت نقلی و تعبدی } - در دوره‌های اولیه الاهیات و فلسفه یهودی
- خداشناسی تعبدی بر مفاهیم انسان شناسانه استوار بوده و در قرآن، تلاش عقلانی و نظام‌مندی برای تبیین ذات خدا صورت نگرفته.

- فیلون اسکندرانی ← پایه‌گذار این سبک

۲- شناخت یونانی } - وی با استفاده از روش تأویلی در تفسیر کتاب مقدس، خدای یهودیت را با مقوله‌های فلسفی یونان تبیین نمود و دیدگاه‌های یهودیت را نسبت به خدا و بشر و جهان بازسازی کرد. پس از اسکندرانی، اسحاق بن سلیمان اسرائیلی راه او را در پی گرفت.

۳- شناخت فلسفی } - با آغاز قرون وسطی و تحت تأثیر ادبیات فلسفی یونانی و نیز متأثر از کلام اسلامی (معتزلی)، نوعی الاهیات عقل‌گرایانه در یهودیت پدید آمد و به دنبال آن یهودیت از تبیین‌های عقلانی بهره گرفت. اما یهودیت سنتی این شناخت را نمی‌پذیرفت و آنان را ملعونان نامید.

- کامل‌ترین شکل عرفان یهودی در قبلا (kablah)

- اوج شناخت عرفانی در کتابی موسوم به زهر، نگاشته موسی لثونی ← بر پایه این کتاب ذات الهی دارای دو وجه است.

۴- شناخت عرفانی } - وجه عدمی که نامحدود، بحت و بسیط و ناشناختنی و نهان‌ترین نهان است (این سوف)
- وجه وجودی که صفات، اسما و افعال بی‌شمار و بی‌نهایت را دربرمی‌گیرد.

- شناخت‌شناسی خدا

کتاب سوم: خدا در یهودیت

- براساس کتاب مقدس وجود خدا از آن روی که امری مسلم و بی‌شبهه است موضوعی برای پرسش و یا اثبات کردن نیست.

- هستی جهان نتیجه قهری وجود خداست.

- خدا خود را از طریق آفرینش به انسان معرفی می‌کند و کتاب مقدس بدو می‌آموزاند که نقش، قدرت، حکمت و خیرخواهی خدا را از طریق تأمل در هستی دریابد.

- طبیعت بهترین گواه بر وجود خدا

- در ادبیات دینی یهودی، ایمان به وجود خدا امری بیش از یک پذیرش عقلانی است. کتاب مقدس منکر وجود خدا را فردی فاسد الاخلاق می‌داند.

- وجودشناسی خدا

- توحید ← اعتقاد به خدای یگانه/ این تعریف از دوره‌ای به دوره دیگر یهودیت تغییر می‌کند.

- توحید مورد نظر در اسفار موسی، توحیدی است انتخابی، بدین بیان که یهودیان مکلف شده‌اند از میان خدایان متعدد، یهوه را برگزینند.

- با تلاش بی‌دریغ انبیاء «یکی پرستی (monolatry)» اسفار خمسه به «یکتاپرستی (monotheism)» بدل شد.

- وحدانیت

کفتار سوم: خدا در یهودیت

- اگر کتاب مقدس را مجموعه‌ای به هم پیوسته بدانیم ← وحدانیت خدا بدین معناست که تنها یک خدا در هستی وجود دارد و ذات الاهی تقسیم‌ناپذیر است.
- وحدانیت خدا مهم‌ترین موضوع مورد تأکید عهد عتیق است.
- روشن‌ترین عبارت دال بر یگانگی خدا ← عبارتی از سفر تثنیه که یهودیان هر روز در «تماز شماع» آن را تکرار می‌کنند:
- «بشنو ای اسرائیل! خداوند، خدای ما، خدای یگانه است.»

- وحدانیت

- مسیحیت در میان ادیان، تنها دینی است که از بطن دینی دیگر (یهودیت) بیرون آمده و هنوز هم پیوندهای معرفتی، الاهیاتی و تاریخی خود با دین مبدأ را حفظ کرده است.
- تنها تفاوت: مسیحیان همان یهودیانی بودند که معتقد بودند عیسی همان ماشیح و موعود یهودی است.
- متن مقدس یهودیان به‌عنوان متن مقدس برای مسیحیان نیز اعتبار دارد.
- الاهیاتی که پولس برپا می‌دارد تا نشان دهد نجات و رستگاری نه بر پایه رفتار دینی، که براساس ایمان روی خواهد داد، تماماً برگرفته از اصول الاهیاتی یهودی است.
- مفاهیم کاملاً یهودی ← گناه نخستین، مرگ، غلامی و پسرخواندگی

- «آب» یا «آبَا» ← واژه «آرامی» به معنای پدر آسمانی که هستی و حیات آدمی در دست اوست و به کرات در اناجیل از زبان عیسی نقل شده است.
- در عهد جدید ← «تئوس» ← واژه‌ای یونانی ← در معنای خدا دارای بیشترین کاربرد

- نام‌های دیگر

- آلفا و امگا (به معنای الف و یا)
- اول و آخر
- او که هست و بود و می‌آید
- ابتدا و انتها

۱- نام خدا

- کلمه پدر در کتاب نیز به خدا (اکنون اول از اقامیم سه گانه) اشاره دارد.

- براساس کتاب مقدس ابوت، خدا دوجنبه دارد:

- ۱- جنبه عام که شامل همه انسان‌هاست (از آن روی که همه آنها شبیه خدا آفریده شده‌اند)
- ۲- جنبه خاص که تنها مؤمنان را دربرمی‌گیرند.

↓
کسانی که به عیسی مسیح ایمان آورده و به مقام فرزند خدا نایل آمدند.

- پاره‌ای از تأکیرات عهد پرید بر اوصافی هوت تبیین ماهیت فرا

کفتار چهارم: خدا در مسیحیت

- تصور خدای متشخص عنصر جدایی ناپذیر نگرش مسیحی به خداست.
- در ادبیات دینی مسیحی، مجموعه کاملی از صفاتی چون عشق و صاحب اراده برون به خدا نسبت داده شده است.

۲- خدای متشخص

۵۵

- بهترین تعریف براساس کتاب مقدس همانی است که در اعتقادنامه وست مینستر آمده:
«خدا روحی است که در وجود و حکمت و قدرت و قدوسیت و عدالت و نیکویی و حقیقت خود، نامحدود، ابدی و تغییرناپذیر است.»

- مهم‌ترین و شناخته‌شده‌ترین ویژگی خدا در مسیحیت سه پاره بودن آن است ← «تثلیث»
- مسیحیان وقتی از وجود و یا ایمان به خدا سخن می‌گویند، مرادشان «خدایی است واحد و حقیقی که در همه جا حاضر و متعالی است و در تثلیث اقدس، یعنی پدر، پسر و روح القدس، ظاهر شده است.»
- پدر، پسر و روح القدس دارای موجودیتی جدا از هم‌اند اما در ات با یکدیگر برابر و یکی‌اند. (هم شأن‌اند)
پدر ← خالق و به وجود آورنده تمام کائنات
پسر ← ظاهرکننده خدای نادیده

روح القدس ← کنترل کننده دنیا و ساکن در قلب مؤمنین به عیسی مسیح
- آتاناسیوس ← پدر آموزه تثلیث ← حقیقت وحدت و تثلیث، وحدانیت و سه شخص بودن خداست.
- لازمه رسیدن به دلایل اعتقاد مسیحیان به تثلیث و فهم آن ← تغییر دیدگاه از زمینه استدلالی اعتقاد به توحید به زمینه نقلی اعتقاد به خدا (اعتقادی که باید براساس «سنت تأمل استقرایی بر روی کتاب مقدس» باشد.
- اعتقاد به تثلیث باوری مبتنی بر مکاشفه و کتاب مقدس است و عقل را بدان راهی نیست.

- دسته‌بندی‌های مختلف:

صفات ذاتی و صفات ارتباطی (صفاتی که در ارتباط خدا با مخلوق نمایان می‌شود)، صفات طبیعی (صفات از خدا که در ارتباط با طبیعت‌اند) و صفات اخلاقی (به عنوان صفات اداره کننده کائنات)
تقسیم صفات به ثبوتیه و سلبیه و نیز به سه دسته صفات ذات و روح و اراده نیز در برخی دسته‌بندی‌ها آمده است.

- مهم‌ترین دسته‌بندی ← صفات اخلاقی و غیراخلاقی
- صفات اخلاقی: درخصوص تدبیر خدا برای انسان و جهان و بیان کننده نوعی اخلاق ارتباطی میان خدا و انسان‌اند و برای آدمی حامل نوعی اخلاق.

۱) خدای قدوس ← پربسامدترین صفت اخلاقی خدا در مسیحیت و یهودیت
درک قدوسیت خدا برای آدمی دو پیام اخلاقی دارد:

۱- لزوم پاک بودن انسان

۲- تواضع و فروتنی در برابر خدا

۲) خدای عادل ← عدالت خدا از همان جنبه قدوسیت اوست.

۳) خدای نیکو ← نیکویی خدا در بردارنده تمام صفاتی است که در فردی آرمانی وجود دارد.

۴) خدای حقیقی ← خدا حقیقت است و علم و اظهارات و مظاهر او همیشه با حقیقت انطباق دارد.

- پیام اخلاقی برای انسان:

خدا در ارتباطش با مخلوقات خود، صادق و امین بوده و تمام وعده‌هایش حق است.

- صفات غیراخلاقی: دسته‌ای از صفات ذات‌اند که از جنبه‌های اخلاقی بری بوده و نوعی رفتار خاص را از آدمی طلب نمی‌کنند.

۱) خدای خالق ← کائنات مخلوق اراده و عمل خدای نامحدود

- خدا ماده ازلی جهان را شکل داده است.

۲ دیدگاه

- رد ماده ازلی و اعتقاد به اینکه خدا جهان را از نیستی آفریده است.

۵۶

گفتار چهارم: خدا در مسیحیت

- تعریف فرای مسیحی

- صفات خدا

- تعریف فرای مسیحی

- صفات خدا

- (۲) خدای قدر مطلق ← قدرت مطلق برای خدا مؤلفه اساسی ایمان مسیحی است ← خدا می‌تواند هر کاری که مشتمل بر تناقض آشکار نباشد را انجام دهد و همچنین خدا در عین حال که قادر مطلق است، نمی‌تواند به کاری پردازد که عقلاً ناممکن و یا با طبیعت الهی ناسازگار است. [عهد عتیق]
- اما عهد جدید بارها تأکید کرده که خدا می‌تواند براساس اراده و خواست خود بی‌هیچ منعی رفتار کند.
- (۳) خدای حاضر مطلق ← خدا در همه مخلوقات حضور دارد و به مکانی خاص محدود نمی‌شود.
- (۴) خدای عالم مطلق ← علم خدا دارای حد و حصری نیست و او از همه چیز آگاه است و هیچ چیز از علم او مخفی نیست.
- (۵) خدای فرمانروای مطلق ← همه چیز بر پایه مشیت و اراده خدا پدید آمده و او که مالک تمام هستی است اختیار دارد بر همه چیز فرمان براند.

- توفیر مسیحی

- وحدانیت خدا بدین معناست که تنها یک خدا در هستی وجود دارد و ذات الهی تقسیم‌پذیر نیست.
- مهم‌ترین حقیقتی که عهد جدید بر آن تأکید می‌ورزد.
- از نظر متکلمان مسیحی، وحدت مهم‌ترین صفت خدا و وجه تمایز مسیحیان و مشرکان
- مسیحیان به رغم اعتقاد به سه ذات متمایز از هم، باز به همان وحدانیت خدا ایمان دارند و تثلیث را با توحید و تقسیم ناپذیر بودن ذات خدا در تنافی نمی‌دانند.
- کتاب مقدس هر صفتی که برای خدا گفته شده برای پسر و روح‌القدس نیز صادق می‌داند.

- شناخت شناسی خدا

- خداشناسی مسیحی منطقاً بر پذیرش کتاب مقدس مقدم است ← یعنی برای پذیرش این کتاب، نخست باید ایمان آورد.
- برپایه کتاب مقدس، شناخت خدا بر درکی باطنی و معرفت درونی استوار است؛ معرفتی که بی‌شک همگانی و ضروری است.
- مسیحیت درباره شناخت خدا به صراحت اعلام می‌دارد که خدا خود را برای انسان مکشوف می‌کند و این کشف در کتاب مقدس ثبت گردیده و از همین رو، این کتاب عالی‌ترین مرجع و اساس الاهیات مسیحی است.
- اگرچه این کتاب را چندین نفر در دوره‌ای نزدیک به ۱۶۰۰ سال (عهدین) نگاشته‌اند، کتابی واحد به شمار می‌آید.
- آدمی این استعداد را دارد که خدا را کشف و درک کند و همه انسان‌ها در شناخت خدا هم‌توان‌اند.
- شناخت خدا با قلبی صورت می‌گیرد که او خود به آدمی داده و همه آدمیان در این عطیه الهی مانند هم‌اند.

- وجود فراانسانی

- از منظر کتاب مقدس، وجود خدا حقیقتی بدیهی است و فرض بر این است که تمام مردم باید به وجود خدا ایمان داشته باشند.
- کتاب مقدس از آن رو که خدا را قابل درک می‌داند؛ حتی به استدلال روی نمی‌آورد.
- آنسلم بعدها برای آنکه این نگاه را استدلالی کند، دیدگاه معروف خود یعنی «برهان وجود شناختی» را بیان کرد: بر پایه این برهان، وقتی در یک گزاره موضوع محمول بگنجد، آن گزاره بدیهی است. برای نمونه، قضیه «خدا وجود دارد» بدیهی است؛ زیرا خدا موجودی است هم در ذهن و هم در خارج که بزرگ‌تر از آن نتوان یافت.
- از نگاه مسیحیان، دلایل عقلی به تنهایی اثبات کننده وجود خدا نیست، بلکه تأکیدکننده معرفت باطنی انسان در مورد خداست.
- آکونیاس، مشهورترین الهی دانی که برای اثبات خدا دلایل عقلی آورده، برای این منظور ۵ برهان را مطرح می‌کند: حرکت، علیت تامه، امکان و وجوب، درجات کمال، نظم و هدفداری

کتاب چهارم: خدا در مسیحیت

وهور فراشناسی

ایمان به خدا از دیدگاه مسیحیان
- برخی از دلایل عقلی تأییدکننده

۱- وجود کائنات ← معادل برهان علیت در الاهیات اسلامی

* وجود هر چیز باید دلیلی داشته باشد.

۲- نظم و ترتیب ← انتظامی که در کائنات وجود دارد، حاکی از وجود خالق است با شعور و هدفدار

۳- وجود نظام اخلاقی

کانت: وجود وظیفه به اندازه خود وجود قطعیت دارد.

وی براساس وجود وجدان، به اثبات آزادی اراده و خدا می‌پردازد و وجود آنها را ضروری می‌شمارد.

- وجدان نشان می‌دهد قانون‌گذاری والا وجود دارد و هر نوع نقض قانون اخلاقی موجب مجازات می‌گردد.

- کتاب مقدس نیز برای اثبات وجود خدا از استدلال اخلاقی بهره می‌برد.

۴- استدلال عملی ← هر فرضیه‌ای که حقایق مربوط به یک موضوع را بهتر توجیه کند، احتمالاً صحیح‌تر است.

- اعتقاد به وجود خدا می‌تواند حقایق اخلاقی، فکری و دینی ما و حقایق جهان مادی را به بهترین شکل

توجیه کند و به همین دلیل اثبات می‌شود که خدا وجود دارد.

فصل ۱۱: خداشناسی (اسلامی) (راه‌های خدایابی)

- گرایش درونی و کشش باطنی در انسان به سوی امری مقدس و حس تقدیس او در برابر این امر، فراگیر و همگانی است و هیچ انسانی از دایره شمول آن بیرون نیست. اما چون این میل و کشش تصویر روشنی از متعلق خود در اختیار آدمی قرار نمی‌دهد، اختلاف نظر و یا خطا در تلقی ما از خداوند را در پی دارد.
- قرآن کریم: «و آنان که کفر ورزیدند و اعمالشان همچون سرابی است در بیابان بی‌آب که تشنه آن را آب می‌پندارد و هنگامی که به آن می‌رسد، چیزی نمی‌یابد مگر خدا را.»
- تشنگی و کشش طبیعی به آب ← امری حقیقی، فراگیر و انکارناپذیر (همچون میل به امر قدسی و حقیقت الوهی که فطری و تردید ناپذیر است).
- آب پنداشتن سراب ← آدمی در تشخیص تفصیلی و درک تصویر حقیقی از آب (و امر قدسی یا خدا) در معرض خطا و اشتباه است.
- تعریف حقیقت (الله) از منظر قرآن: «حقیقتی ازلی و ابدی که جامع همه صفات کمال و بری از همه صفات نقص بوده و آفریدگار و پروردگار جهان و جهانیان است.»

- آیا آدمی می‌تواند برای پرسش حقیقت و بهر خدا پاسخی درخور برده؟

- مسأله وجود خدا برای آدمی حل‌ناپذیر بوده و امکان پاسخ به آن با توجه به توانش‌های معرفتی آدمی وجود ندارد. طرفداران: شکاکان - تجربه‌گرایان - ایمان‌گرایان

- برای آدمی شناخت قطعی و یقینی نسبت به هیچ امری امکان‌پذیر نیست.
- نقد ← ادعای شکاکیت عام و فراگیر، ادعایی خودمتناقض و «خودویرانگر» است زیرا این ادعا شکاکان یا خود نیز مشکوک و غیر قطعی است که در این صورت اعتباری ندارد یا قطعی و معتبر است که در این صورت خود را نقض می‌کند.

- شکاکان

- آدمی تنها قادر به شناخت اموری است که بتوان آنها را از طریق حواس ظاهری تجربه کرد و آزمود.
- این دیدگاه در نیمه نخست قرن ۲۰ در قالب «اثبات‌گرایی» به اوج خود رسید.
- نقد ← گزاره «تنها گزاره‌های تحقیق‌پذیر تجربی معنا دارند.» خود گزاره‌ای تجربه‌پذیر نیست و از همین رو این دعا خود، نقضی است بر اصل معناداری مورد نظر اثبات‌گرایان
- برخی واقعیت‌ها در یک دوره تاریخی تجربه‌پذیر نیستند اما در ادوار بعدی تاریخ علم می‌توان آنها را مورد تحقیق تجربی قرار داد. مانند میدان‌های نیرو یا امواج رادیویی و الکترومغناطیسی
- از دیدگاه اثبات‌گرایان، گزاره‌های حوزه‌هایی همچون اخلاق، هنر، ادبیات و شعر، فلسفه و دین، گزاره‌هایی بی‌معنایند اما در واقعیت می‌دانیم که این چنین نمی‌باشد.

- تجربه‌گرایی

۴۵

- ایمان گرایی

- باور به خدا و وجود او را نمی‌توان بر بنیان توانایی‌های معرفتی آدمی استوار ساخت. (متألهان مسیحی)
- باور به خداوند نیازمند ایمان‌ورزی است که خود ذاتاً فرآیندی است غیرعقلانی
- تعریف ایمان از منظر ایمان‌گرایان: احساس عاطفی عمیقی است که مؤمن نسبت به خدا دارد؛ احساسی همراه با تقدیس و خشیت و عاری از عنصر معرفتی عقلانی
- تفاوت با دو دیدگاه قلبی: در دو دیدگاه قبل وجود خداوند به دلیل شناخت ناپذیر بودن، سرانجام مورد تردید و انکار قرار می‌گیرد اما در ایمان‌گرایی با وجود شناخت‌ناپذیر بودن خدا می‌توان او را پذیرفت و تصدیق کرد.
- نقد ← هرچند برخی لایه‌های حقیقت الوهی از دسترس خرد آدمی به دور است اما باز هم کاربرد صحیح عقل و منطق عقلانی می‌تواند در مسیر شناخت خدا و بلکه در نخستین گام‌های خداشناسی در مقام اثبات وجود خدا نقش اساسی ایفا کند.
- همچنین اگر ایمان‌گرایی را بپذیریم، دیگر نمی‌توان بین باور راستین و شبه ایمان‌های خرافی تفاوت نهاد.

* نتیجه ← قلمرو دین، آمیزه‌ای است از معرفت و احساس و عقلانیت و عشق.

از این‌رو، نگاه به دین تنها از منظر عقلانیت و یا از چشم‌انداز عواطف و احساسات و شوریدگی قلبی، هر دو نگاه‌هایی ناقص و گاه خطر آفرین‌اند.

- توانش‌های معرفتی انسان امکان داوری درباره شناخت‌پذیری گزاره «خدا موجود است» را فراهم می‌آورد.

۱- روش تجربی

- روشی که دانشمندان «علوم طبیعی» مانند فیزیک و شیمی و زیست و زمین‌شناسی از آن بهره می‌گیرند.
- چهار دیدگاه ← اثبات‌گرایی منطقی، ابطال‌گرایی، نسبت‌گرایی (ابزار انگاری) و واقع‌گرایی علمی
- همه این دیدگاه‌ها متفق‌اند که «مشاهده» نقش مهمی در فرآیند روش تجربی دارد.
- روش تجربی تنها می‌تواند خواص و نسبت‌های موجود بین پدیده‌های مادی را آشکار سازد و بی‌شک از اثبات وجود ماده و امور مادی ناتوان است، تا چه رسد به اثبات وجود خداوند که موجودی غیرمادی است.

- نمونه این روش ← در ریاضیات و هندسه

روش‌ها و منابع شناخت خدا

۲- روش عقلی (برهانی)

- مقایسه با روش تجربی

- ۱- برخلاف روش تجربی که صرفاً مبتنی بر داده‌های مشاهده‌ای است، از روش برهانی، هم در مورد امور مشاهده‌پذیر و هم مشاهده‌ناپذیر (پدیده‌های صرفاً ذهنی و انتزاعی) می‌توان بهره جست.
- ۲- دانش‌های مبتنی بر روش برهانی، ساختاری مبتنی بر اصول اولیه (موضوعه یا متعارفه) دارند. این ویژگی موجب می‌شود روش برهانی در قلمرو مجموعه بسته‌ای از اطلاعات به کار رفته و از تغییر اطلاعات بیرونی اثر نپذیرند.
- ۳- شیوه کار در روش تجربی ← شیوه آزمایشی
- شیوه کار در روش برهانی ← شیوه تحلیلی - ترکیبی
- در علوم برهانی دانش افزایی نسبت به واقعیت و کشف حقیقت و نیز صدق نتایج هدف اصلی است اما در علوم تجربی نتایج کاربردی و تکنولوژی دارای اهمیت بسزایند.

- اصول «پایه» در ریاضیات لزوماً از بدیهیات نیستند، بلکه می‌توانند تعاریف و اصولی «قراردادی» و یا به اصطلاح اصول موضوعه باشند ← می‌توان نظام‌های ریاضی همواری و بدیعی فرض کرد که با نتایج متفاوت، همگی صادق‌اند.

- اصول پایه در الاهیات و ما بعد الطبیعه لزوماً باید از بدیهیات (تعاریف و اصول قطعی الصدق) باشند که اغلب از آنها به اصول متعارفه یاد می‌شود. ← نمی‌توان برپایه یک نظام وجود خدا را پذیرفت و برپایه نظامی دیگر آن را رد کرد به گونه‌ای که هر دو دیدگاه درست و صادق باشند؛ بلکه تنها یکی از دو نتیجه می‌تواند صادق باشد.

- تفاوت کاربرد روش برهانی در ریاضیات و الاهیات

روش برهانی اساساً روش مناسبی برای مسائل فلسفه دینی و الاهیات است اما به تنهایی روش کاملی نیست؛ علت: «کلی» بودن این روش که موجب می‌شود تنها به برخی جنبه‌ها و ابعاد واقعیت نظر افکنند و از جنبه‌ها و ابعاد دیگران (مسائل جزئی‌تر) چشم پوشند.

- وجود خدا (واجب‌الوجود) شرط ضروری و منطقی تحقق جهان واقع ← قابل اثبات با روش برهانی - برخی ویژگی‌های جزئی‌تر این موجود ضروری و چگونگی ارتباط او با موجودات جهان (به‌ویژه انسان) ← از دامنه نگاه این روش بیرون است و به روش‌های دیگر نیازمندیم.

کانون توجه عارفان بزرگ همچون ابن‌عربی، عطار، مولانا، حافظ، سیدحیدر آملی و امام خمینی.

۱- شناخت برآمده از این روش برخلاف دو روش قبل، شناختی مستقیم و بی‌واسطه از حقیقت امری است که مورد شهود قرار گرفته.

* بی‌واسطگی از مهم‌ترین ویژگی‌های شناخت شهودی

۲- راه ارتباطی فرد با حقیقت شهود در این روش، از درون خود او گشوده شده و ناشی از نسبت‌ها و روابط بیرون از او نیست.

* عارفان «دل» را کانون معرفت شهودی می‌دانند.

۳- روش شهودی، روشی وجودی - سلوکی است. برخلاف روش‌های تجربی و برهانی که در فعالیت‌های ذهنی و فکری ریشه دارند.

* برای گشوده شدن چشم دل، جان آدمی باید مراحل وجودی از کمال را بپیماید تا بنال آید.

- منازل السائرین ← خواجه عبدالله انصاری
- مقامات العارفین ← بوعلی سینا
- منطق‌الطیر ← عطار

- مقایسه با دو روش قبلی

۴- حقیقت امری چند لایه و هراتوست که روش تجربی ظاهر آن، روش برهانی باطن آن و روش شهودی باطن باطن آن را می‌نمایاند.

* گذار از تأمل عقلی به شهود قلبی نیازمند عنصر عشق و شیفگی و دل‌سپردگی است. چشم دل باز کن که جان بینی / آنکه نادیدنی است آن بینی
پای استدلالیان چوبین بود / پای چوبین سخت بی‌تمکین بود
عاقلان نقطه پرگار و چو دند ولی / عشق داند که در این دایره سرگردانند

- برای شناخت حقایق و معارف الاهی تنها توانایی‌های شناخت فکری، ذهنی و عقلانی کافی نیست و آدمی نیازمند ترکیه نفس و تصفیه دل نیز هست (دلیل خرده‌گیری‌های عارفان از فیلسوفان)

روش‌ها و منابع شناخت خدا

گفتار اول: روش‌شناسی شناخت خدا

۳- روش شهودی (عرفانی)

۵۵

گفتار اول: روش‌شناسی شناخت خدا

روش‌ها و منابع شناخت خدا

۲- روش شهودی (عرفانی)

- شهود عرفانی افق تازه‌ای رو به آدمی می‌گشاید که نمایان‌کننده لایه‌های ژرف‌تر حقیقت است بدون آنکه اعتبار راستین شناخت عقلی و استدلالی در سطح و لایه خود نادیده گرفته شود (اصل سازگاری متقابل)
- روش شهودی، طیفی (چند سطحی) است. یعنی توان شهود انسان‌ها در یک سطح و درجه نیست و تابع تزکیه و تذهیب نفس، همت و ریاضت است.
- پس نخستین سطح شناخت شهودی، امری فراگیر و همگانی است و راهنمایان نیز عارفان و اولیای الهی‌اند.

۴- روش وحیانی

- در قرآن از حکمتی سخن رفته است که در اختیار برگزیدگان (پیامبران) قرار گرفته، حکمتی که به گونه‌ای غیرمعارف و ناآموختنی به آنها داده شده است.
- واقعیت هستی از ۲ بخش کلی تشکیل شده:
- ۱- شهادت ← سطوحی از حقیقت که آدمی با برخورداری از توانایی‌های تجربی، عقلی و شهودی می‌تواند به شناخت آنها دست یابد.
- ۲- غیبت ← لایه‌ای که نفوذ معرفتی در آن از عهده آدمی بیرون است و رازگشایی و رمززدایی از آن تنها به دست خداوند است.
- نقش معرفتی وحی عمدتاً کشف غیبت جهان و بخشی از حقیقت است که آدمی توان معرفت آن را ندارد.
- این روش نیز در کنار روش شهودی (فطرت و عرفان) مکمل مناسبی برای روش برهانی است.

۲- نوع شناخت

- شناختی که آدمی بدون داشتن مفاهیم و تصورات ذهنی، آن را داراست. نظیر آگاهی ما از خودمان ← «شناخت ما قبل مفهومی»
- شناختی که به واسطه مفاهیم و تصورات ذهنی (اغلب توسط زبان) فراهم آمده است. نظیر شناخت ما از میز، کتاب، قلم، ساعت و ...

- شناخت ما قبل مفهومی

- در فلسفه اسلامی به آن شناخت حضوری یا شهودی گویند.
- بوعلی سینا ← شناخت شهودی منحصر به آگاهی انسان از خود بوده و شامل موجوداتی غیر از خود نمی‌شود.
- سهروردی و صدالمآلهین شیرازی ← انسان افزون بر شناخت شهودی نسبت به خود، می‌تواند نسبت به اموری غیر از خود نیز این شناخت را داشته باشد ← شناخت انسان نسبت به خدا
- این شناخت برخلاف شناخت‌های اکتسابی - که می‌توان آنها را از هستی و موجودیت انسان جدا ساخت - با هستی و وجود انسان در آمیخته است بدین گونه که با هستی یافتن او تحقق یافته و تنها با نیستی‌اش از میان می‌رود.
- گرایش‌هایی مانند گرایش به زیبایی، حقیقت، معرفت، خیراخلاقی، کمال و جاودانگی به نوعی با موجودیت و هستی ما قبل مفهومی انسان در پیونداند و به گونه‌ای مورد شناخت و آگاهی شهودی او نیز قرار می‌گیرند.
- مراد از شناخت فطری - شهودی نسبت به خداوند این نیست که انسان در عمق وجود خود، خدا را با نام خاص و تمام اوصاف او دریابد؛ بلکه مقصود اینست که آدمی در اعماق هستی خود به نحوی ما قبل مفهومی به خدا آگاهی دارد.

گفتار دوم: خدایابی از طریق دل و شهود فطری

- **افلاطون** - حیوانات و سایر موجودات طبیعت از جنس خود طبیعت‌اند و به همین دلیل در دامان آن آرام می‌گیرند. اما آدمی از جهانی دیگر است. این جهان «مَثَل» است که همه کمالات (مانند حقیقت و خیر و زیبایی و وجود) در کامل‌ترین شکل خود در آن تحقق دارند. (برخلاف جهان طبیعت) ← خاطره جهان مَثَل است که منشأ دانش‌ها و گرایش‌های فطری انسان است.

- **مولوی** - وی در آثارش به‌ویژه مثنوی معنوی به غربت آدم در سرای طبیعت و دور افتادگی‌اش از وطن حقیقی خویش که همان عالم معنا و جوار قدس الوهی است، اشاره نموده:
 بشنو از نی چون حکایت می‌کند از جدایی‌ها شکایت می‌کند
 کز نیستان چون مرا ببریده‌اند از نفیرم مرد و زن نالیده‌اند
 سینه خواهم شرحه شرحه از فراق تا بگویم شرح درد اشتیاق
 هر کسی کو دور ماند از اصل خویش باز جوید روزگار وصل خویش

- **قرآن کریم** - به بیان قرآن، حقیقت انسان از روح خداوند بوده و به همین رو کشف ذاتی او به سوی ألوهیت است. انسان بدون آن که خود بداند، محصول دمیده شدن روح الهی در کالبدی مادی است.
 «فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَ نَنخَتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقُلُوا لَهُ سَاجِدِينَ»

* آدمی در ژرفای وجودش به گونه‌ای سر بسته با خدای خود آشناست و به دلیل همین اجمال و سربستگی، خداشناسی فطری سرانجام نیازمند کاوش‌های عقلی است.

* با اندکی تسامح (سهل‌گیری) می‌توان معرفت فطری و آمیخته با سرشت آدمی که در گفتار قبل بدان اشاره شد را به «بینش ناخودآگاه» تعبیر کرد.

- **دو سطح شناخت** - سطح پایین‌تر که در دسترس همگان است ← شناخت فطری از خداوند
 - سطح دوم، شناختی که دست یافتن به آن نیازمند مطالعه و بررسی و بازنگری است ← شناخت عقلی و استدلالی از خداوند

* آگاهی و معرفت عقلی و استدلالی می‌تواند تضمین کند که اعتبار شهود و معرفت فطری به خداوند باشد.

۱- هدف از شناخت عقلانی دستیابی به معرفتی صحیح و تردیدناپذیر از مفاهیم (تصورات) و گزاره‌ها (تصدیقات) در زمینه‌ای خاص است.

۲- برای رسیدن به هدف مزبور، یا باید تصور مفهوم و گزاره یاد شده بدیهی باشد، یا اینکه به روشی خاص، از مفاهیم و گزاره‌های بدیهی به دست آمده باشد ← ۲ نوع اطلاعات

نظام معرفتی «مبناگرایانه» (۱) پیش داده یا پیش دانسته و «پایه»‌های ساختار عقلانی ← عدم نیاز به اثبات

(۲) اطلاعاتی که از داده‌های پایه استنباط می‌شود ← «غیرپایه»

۳- قیاس برهانی ← روشی که با آن مفاهیم و گزاره‌های غیرپایه براساس مفاهیم و گزاره‌های پایه اثبات یا استنباط می‌شوند و برآمده از دو عملیات «تحلیل» و «ترکیب» است.

۴۴

* قبلاً حکیمان و فلاسفه الهی بر آن بودند که گزاره «خدا موجود است»، گزاره‌ای غیرپایه و نیازمند اثبات است. اما در سده‌های اخیر اندیشمندان این گزاره را پایه و بی‌نیاز اثبات می‌دانند و امکان اثبات عقلانی و همگانی آن را رد کرده‌اند.

- دیدگاه کانت ← واقعیت، متشکل از ۲ لایه است:

- ۱) لایه رویین «پدیدار» ← phenomenon ← فرآیندی برآمده از همکاری حس و داده‌های حسی از یک سو و عقل و مفاهیم و گزاره‌های کلی عقلی از سوی دیگر
- ۲) لایه زیرین «شیء فی نفسه» ← Noumenon ← غیرقابل شناختی برای عقل آدمی زیرا داده‌ای محسوس از آن در اختیار ندارد.

- پس از نظر کانت، تنها مباحث علوم طبیعی (و تجربی) برهان عقلی می‌پذیرند نه مباحث و دیدگاه‌های مابعدالطبیعی ← ناکام دانستن تلاش‌های عقلانی برای اثبات وجود خدا

۱- شناخت تجربی و مبتنی بر داده‌های حسی در علوم طبیعی، به هیچ روی برهانی، یقینی و قطعی نیستند و تنها فرضیه‌اند.

- تأکید حکمای اسلامی به اینکه شناخت برهانی و یقین در حوزه علوم تجربی ممکن نیست و تنها در قلمروی امکان‌پذیر است که مبتنی بر داده‌های حسی - تجربی نباشد (نظیر منطق، ریاضیات و الاهیات)

۲- عقل می‌تواند بدون تکیه بر داده‌های حسی به شناخت قطعی و یقینی برسد.

۳- «داده»هایی که عقل در شناخت جهان نیاز دارد، منحصر به داده‌های حسی نمی‌باشد. بلکه شامل تجربه‌های درونی (علم حضوری)، عرفانی و حتی وحیانی و شهود عقلانی نیز می‌باشد.

- عقل برای شناخت { جهان طبیعت ← نیازمند داده‌های حسی
جهان ماورای طبیعت ← نیازمند داده‌های غیرحسی

* رویکرد غزالی، سهروردی و ملاصدرا و نیز غریب‌ان برای اثبات وجود خدا از این نوع است.

۴- اساس مباحث فلسفی بر مفاهیمی استوار است که از آنها به معقولات ثانی فلسفی تعبیر می‌شود.

وجود، ماهیت، امکان، وجوب، علیت و جوهر

- عقل به شیوه‌ای حضوری (بدون استفاده از داده‌های حسی) به این مفاهیم دست می‌یابد و در عین حال می‌تواند بر پایه آنها نسبت به جهان بیرون از ذهن، شناختی پیشینی و برهانی به‌دست آورد.

۵- کانت برهان‌های اثبات وجود خدا را به علت تحلیل خاصش از چگونگی عملکرد «عقل نظری» ناتمام می‌انگارد ← می‌کوشد وجود خدا را با استفاده از احکام «عقل عملی» اثبات کند ← هرچند محدود اما کانت نیز اثبات‌پذیری عقلانی وجود خدا را می‌پذیرد.

- نقد این دیدگاه

- برهان عقلی، ذهن انسان را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد ولی ایمان کار دل است. در ایمان به گونه‌ای از خطر کردن لازم است که با وجود برهان‌های قاطع عقلی خطر کردن بی‌معناست ← ایمان داشتن با یقین و معرفت یقینی سازگار نیست.

- نقد ← شورمندی و تأثر عاطفی تحت‌تأثیر شرایط و عواملی پدید می‌آید، فارغ از اینکه متعلق آن یقینی و برهانی باشد یا نباشد.

اگر بدون پشتوانه عقلی و تنها برپایه خطر کردن به سراغ ایمان رویم، چه بسا در انتخاب نوع ایمان خود دچار اشتباه شویم.

- دیدگاه کی‌پرگارد

- ایمان‌گرایی و نقد آن

گفتار سوم: خدایابی از طریق عقل (اثبات وجود خدا از راه استدلال و برهان)

برهان‌پذیری وجود خدا

۴۵

دیدگاه ویتگنشتاین

- دیدگاه وی به مبانی و اصول تفکر وی در زمینه زبان و ماهیت آن و نسبت زبان و «شکل زندگی» بازمی‌گردد.

- به نظر او دین با مجموعه باورها و آداب و رسومش بازی زبانی خاصی است که نمی‌توان آن را با معیارهای بیرون از آن - که مورد پذیرش همگان باشند - سنجید و ارزیابی کرد. ← ساختار و مبانی عقلانی واحد و مشترکی وجود ندارد تا بتوان برپایه آن ایمان دینی به‌طور عام و یا ایمان به دینی خاص را اثبات نمود.

- نقد ← لازمه این دیدگاه، شکاکیت و نسبیت دینی و همسان‌انگاری بین ایمان راستین و ایمان‌های پنداری و خرافی است.

→ به نظر می‌رسد او در تحلیلش از زبان و زندگی، تنها به تفاوت‌ها و گونه‌ها و شکل‌های مختلف زبان و زندگی توجه داشته بدون آنکه زیرساختارهای مشترک زبان‌ها و نیز اشکال مختلف زندگی را در نظر گیرد.

- به نظر وی گزاره «خدا موجود است»، گزاره‌ای «پایه» است و به همین رو بی‌نیاز از اثبات و استدلال - وجه تمایز این دیدگاه از مبنایان کلاسیک - نحوه تعریف باورهای پایه ← باور پایه، باوری است که پذیرفتن آن، به دلیل پذیرش باورهای دیگر و یا مستنتج از آنها نباشد. در عین حال ممکن است شرایط یا عواملی لازم باشد تا ما باور پایه‌ای را بپذیریم، اما این شرایط از نوع اطلاعات گزاره‌ای و استدلال منطقی یا عقلی نیستند.

* پذیرش وجود خدا نیازمند شرایط روحی و روانی خاصی است که اگر فراهم شود، باور به وجود خدا بدون نیاز به استدلال حاصل می‌شود.

دیدگاه پلانتینگا

چند نکته در ارزیابی این دیدگاه

۱- پایه بودن یک باور با برهان‌پذیری عقلانی آن منافاتی ندارد چو باور پایه می‌تواند غیربدیهی باشد که با تکیه بر بدیهیات نیز قابل اثبات‌اند.

۲- مقایسه باور به خدا با باور به امور مشاهده‌پذیر از راه حس، خالی از اشکال نیست ← اگر من با تکیه بر شهود درونی یا تجربه درونی به وجود خدا پی ببرم، امکان آزمودن ادعای من برای دیگران (آنگونه که در تجربه‌های حسی دیده می‌شود مثل دیدن یک میز) وجود ندارد. پس استفاده از معیارها و سنجه‌های عقلی می‌تواند در ارزیابی ادعای من درباره وجود خدا راهگشای دیگران باشد.

۳- مؤمنان در ادیان و مذاهب مختلف توصیف‌ها و تصورات متفاوتی از خداوند به دست می‌دهند و برای سنجیدن راستی و ناراستی برخی از این توصیف‌ها ناگزیریم از معیارها و موازن عقلی و استدلالی بهره بگیریم.

- برهان گونه‌ای استدلال و استنتاج است اما با دو ویژگی ممتاز:

۱- مقدمات برهان از گزاره‌هایی تشکیل می‌شود که قطعی و یقینی‌اند.

۲- ساختار تنظیم این اطلاعات باید به گونه‌ای باشد که با پذیرش آنها منطقاً چاره‌ای جز پذیرش نتیجه آنها وجود نداشته باشد.

- دو دسته برهان در مورد براهین اثبات وجود خدا:

(۱) برهان‌های پیشینی (Apriori) ← مقدمات آن بدون نیاز به مشاهده و تجربه‌های پذیرفته می‌شوند.

این مقدمات از طریق «شهود»، منطقی، ریاضی، وجدانی و یا با تحلیل‌های عقلی

منطقی به دست می‌آیند.

↓
قطعی‌تر و یقینی‌تر

۵۵

برهان‌های اثبات وجود خدا

- برهان امکان و وجوب، برهان صدیقین و تحلیل وجود، برهان وجودی آنسلم و برهان نامتناهی دکارت
 (۲) برهان‌های پسینی (A posteriri) ← مقدمات و پیش‌داده‌های آنها به اطلاعات مشاهده‌ای و تجربی وابسته است و
 نمی‌توان تنها با شهود وجدانی و یا تحلیل عقلی به درستی آن پی برد
 ↓
 مقبول‌تر برای عموم مردم
 (وابسته به آگاهی‌های تجربی)
- برهان حرکت یا برهان حرکت جوهری، برهان حدوث جهان، برهان نظم، برهان‌های اخلاقی و برهان بهترین تبیین.

- نخستین بار توسط ملاصدرا مطرح شد.
 - اصول اثبات شده در مکتب فلسفی وی (حکمت متعالیه) شامل اصالت وجود، تشکیک خاصی وجود، صرف ربط بودن معلول نسبت به علت هستی بخش خود

- برهان ملاصدرا
- ۱- هستی عبارت است از وجودی فراگیر و یکپارچه
 - ۲- این وجود فراگیر و یکپارچه از مراتبی تشکیل شده است که بالاترین مرتبه آن وجودی است مستقل و سایر مراتب به ترتیب به او وابسته‌اند.
 - ۳- از آنجا که مراتب پایین‌تر وجود، همگی وابسته و ربطی‌اند، باید در رأس نظام وجود، وجودی قرار گیرد که کاملاً مستقل باشد. این وجود مستقل که سرچشمه سایر مراتب موجودات است همان حقیقتی است که از او با نام خدا یاد می‌کنیم.

- علامه طباطبایی:

- مقدمات برهان
- ۱- خداوند واقعیت مطلق است.
 - ۲- واقعیت مطلق، ضروری و انکارناپذیر است.

- نتیجه برهان ← خداوند ضروری و انکارناپذیر است.

- توضیح مقدمه اول ← ما و اشیای پیرامونمان اموری واقعی اما محدود و مقید هستیم. یعنی در شرایط خاص و مشخصی واقعیت داریم و می‌توان فرض کرد که هر یک واقعیت داشته یا هیچ‌یک واقعیت نداشته باشیم بدون آنکه مشکل منطقی پیش آید.

اما واقعیت مطلق را نیز می‌توان متصور شد که در همه شرایط ممکن واقعیت داشته باشد ← «خدا»

- توضیح مقدمه دوم ← واقعیت مطلق برخلاف واقعیت‌های مقید و مشروط، فناپذیر و انکارناشدنی است و به عبارتی واجب‌الوجود و ضروری

به بیان دیگر واقعیت مطلق امری است ازلی و ابدی که سایر واقعیت‌های مقید و مشروط، وابسته به او بوده و تنها در دامن اوست که تحقق دارند.

۱- بهره نگرفتن از مقدمات و پیش‌داده‌های فلسفی و پیچیده ← غیرمتخصصان نیز می‌توانند این برهان را در حوزه فلسفه فهم کنند.

۲- همسو بودن آن با تلقی فطری انسان‌ها از امر مقدس یا همان خدا.

۳- این برهان با تصویر قرآن از خداوند سازگارتر است.

- به بیان قرآن، خداوند حضوری فراگیر و نافذ در ژرفای هستی دارد و حتی از خودمان به ما نزدیک‌تر است:

- «و بدانید همانا خداوند بین آدمی و قلب او قرار می‌گیرد.»

- «و برای خدا است مشرق و مغرب و به هر سو که روی برگردانید، با چهره خدا روبرو می‌شوید.»

۴- این برهان، برهانی پیشینی و شبه ریاضی است و تحت‌تأثیر تحولات ناشی از دانش تجربی و علمی قرار نمی‌گیرد.

- برهان صدیقین در اثبات وجود خدا

گفتار سوم: خدایانی از طریق عقل (اثبات وجود خدا از راه استدلال و برهان)

- ویژگی‌های ممتاز برهان صدیقین
به روایت علامه طباطبایی

الحمد

فصل ۱۴: خداشناسی اسلامی ۲ (صفات خدا)

بحث و پژوهش درباره خداوند

- بحث از وجود خدا ← «خدایابی»
- بحث از صفات و ویژگی‌های او ← «خداشناسی»

* صفاتی که به خداوند نسبت می‌دهیم نمی‌توانند دقیقاً به همان گونه‌ای باشند که در مورد آدمیان به کار می‌روند. (معنای خدای عالم و انسان عالم با هم فرق می‌کند)

الف) نظریه تفهیم و نقد آن

- «اعضای حلقه وین» ← پوزیتیویست (اثبات‌گرا)
- معنادار بودن یک گزاره بسته به امکان تعیین صدق و کذب آن گزاره است بدین بیان که اگر بتوان صدق یا کذب گزاره‌ای را مشخص کرد، می‌توان آن گزاره را معنادار دانست و اگر جز این باشد، بی‌معناست.
- تنها راه تعیین صدق و کذب ← آزمون تجربی
- صفات خدا با ورش تجربی آزمون‌پذیر نیستند ← بی‌معنایند.
- نقد ← واضح است!!!

ب) نظریه تشبیه و نقد آن

- «انسان وار انگاری»
- درباره اوصاف، تفاوتی بنیادین بین انسان و خدا وجود ندارد و صفات خدا شبیه به صفات آدمیان است.
- وجود آدمی محدود و در بند زمان و مکان و ماده ← از عدم سربرآورده
- وجود خدا نامحدود و فراتر از زمان و مکان ← ماده ازلی و ابدی
- نقد → پس نمی‌توان خدا را موجودی همچون آدمیان پنداشت.
«أَلَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ»

ج) نظریه تنفیر و نقد آن

- «الاهیات تنزیهی» ← خداوند چیست و چه اوصافی دارد از توان آن فهم و درک آدمی بیرون است.
- خدا و انسان هیچ شباهتی ندارند ← تنها توصیف حقیقی خداوند، تنزیه مطلق او از همه صفات مخلوقات است. ← تنها می‌توانیم از خداوند توصیف‌های «سلبی» به دست دهیم نه «اثباتی» / خدا دانا است = خدا نادان نیست
- خداوند موجودی کاملاً ناشناختنی ← این گزاره هم با درک متعارف دینداران و هم با توصیه‌های متون دینی در تنافی است.
- اهل محاوره و زبان به‌ویژه دینداران دو عبارت خدا دانا است و خدا نادان نیست را به یک معنا نمی‌دانند.
توصیفی اثباتی برای سلب و نفی نادانی شناخت بهتر خدا
- نقد -
- جهان و انسان آفریده خدا ← طبق اصل سنخیت علت و معلول ← لزوم وجود درجه‌ای از سنخیت و همگونی بین خدا و انسان ← نقض نظریه تنزیه
- قرآن نیز تأکید دارد که می‌توان به گونه‌ای اثباتی خداوند را با صفاتی همچون علم و قدرت و حیات توصیف کرد.

کتاب اول: روش شناسی
شناخت خدا

(درگاه ملاصدرا)
(نظریه تشکیک)

- این نظریه نخستین بار توسط ملاصدرا برای فرار از دو دیدگاه تشبیه و تزیه مطرح شد.
- این دیدگاه در حکمت متعالیه (مهم‌ترین نظام فلسفی در فلسفه اسلامی) به کمال خود رسید.
- این دیدگاه بیان می‌دارد که واقعیت‌های جهان و موجودات با اینکه شبیه‌اند با یکدیگر تفاوت نیز دارند و از این سو، با وجود تفاوت و اختلاف نیز نوعی شباهت و همگونی در آنها دیده می‌شود. [مثال نور شمع و نور خورشید]
- از نگاه ملاصدرا، حقیقت علم و دانایی امری تشکیک‌پذیر و دارای مراتب متفاوت است.

* نتیجه ← می‌توان صفات خدا را برپایه صفات انسان شناخت، اما بدین شرط که نواقص و محدودیت‌های صفات انسانی را از آنها حذف کنیم تا فراخور ذات بی‌نقص خداوند گردند.

- روش تجربه حسی و استفاده از داده‌های مشاهده‌ای مستقیم درباره خداوند روش مناسبی نیست.

- لَا تَذَرُكَ الْبَصَارُ وَ هُوَ يَذَرُكَ الْبَصَارَ وَ هُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ

- داده‌های مشاهده‌ای در شناخت خداوند تنها نقش غیرمستقیم دارند.

- سایر روش‌ها ← راه دل و فطرت، راه عقل و برهان، راه شهود و عرفان و راه وحی

- می‌توان با مطالعه نشانه‌ها و آیات الهی به شناخت صفات خدا دست یافت:

- این امر در مورد تاریخ و طبیعت و سایر نشانه‌های آفاقی - به دلیل قانونمندی و نظم و هماهنگی‌شان - تا حدی روشن است.

- اما در مورد نشانه‌های آنفوسی و درونی، گرایش آدمی در درون خود به زیبایی، دانایی، توانایی و حیات جاودانه

- آن هم به گونه‌ای بی‌نهایت - بیانگر آن است که خدا باید دارای چنین صفاتی باشد.

- وَ لِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا ← در این آیه از نام‌های نیکو سخنی نرفته پس مراد همان نام‌هایی است که آدمیان نیکو می‌دانند.

- بنابراین روش شناخت صفات خداوند روش تلفیقی و برآمده از روش‌های فطرت، عرفان، برهان و قرآن است.

{ الف) ثبوتی و سلبی } - ثبوتی ← خدا دارای این صفات است

- سلبی ← این صفات از خدا سلب و نفی می‌شود.

- نکته مهم درباره صفات سلبی ← لزوم تصحیح تصویر نامناسب ادیان مختلف درباره خداوند با نفی اوصافی که

مستلزم نقص در ساحت الهی‌اند.

- قرآن در مقام توصیف خداوند از کنار هم نهادن صفات ثبوتی و سلبی بهره جسته

- سوره توحید { - ثبوتی ← خدا یگانه و کامل‌ترین موجود است.

- سلبی ← بی‌فرزند و زاییده نشدن از دیگری (نقض دیدگاه مسیحیت)

{ ب) ذاتی و فعل } - ذاتی ← صفاتی که به هیچ روی نمی‌توان خدا را بدون آنها تصور کرد. این صفات به خدایی

او مربوط‌اند و با تغییر موقعیت‌ها و شرایط نیز تغییر نمی‌یابند.

- مثال: دانایی، توانایی، جاودانگی، یکتایی

- فعلی ← صفاتی که بیشتر ناظر به نوع عمل خداوند در شرایط مختلف است.

- مثال: روزی‌دهنده، آفریننده، بخشاینده، زندگی‌بخش، میراننده، راهنما، دوست دارنده،

خشم‌گیرنده

تقسیم‌بندی‌های مربوط به صفات فراوان

کتاب دوم: روش شناسی شناخت صفات خداوند

کتاب

- ۱- وجودشان ضروری است ← واجب‌الوجود
- نمی‌توان نابودی و نیستی را برایشان تصور کرد چون موجب تناقض می‌شود.
- ۲- وجودشان غیرضروری است ← ممکن‌الوجود
- وجودشان ضرورتی ندارد و می‌توانند موجود باشند یا نباشند.
- خدا واجب‌الوجود است بدین معنی که او همواره بوده است (ازلی) و خواهد بود (ابدی) و در تحقق داشتن و هستی‌اش نیز وابسته به هیچ موجودی نبوده و نیست. (خود بسنده و بی‌نیاز) و به اصطلاح فلاسفه بی‌علت است.
- الله نور السماوات و الارض ← در قرآن خدا به‌عنوان نور چون روشنایی نور از آن خود نور است و نور، روشنایی‌اش را وامدار چیزی نیست (روشن ذاتی) اما سایر اشیاء ← بالعرض و به‌واسطه نور روشن‌اند.
- سایر آیات بیان‌کننده ضرورت و وجوب خداوند:
- الله لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ← قیوم به معنای قائم بالذات (خودبسنده و خود استوار) و مقیم غیر (برپا دارنده دیگران)
- يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ← خدایی که بی‌نیاز (غنی) مطلق است و بی‌هیچ محدودیتی برآورنده همه نیازهاست
- وَ رَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ
- حضرت ابراهیم نیز از راه فطرت و میل اصیل آدمی می‌کوشد تا خدای راستین را از خدایان دروغین و پنداری باز شناسد.
- می‌فرماید ← من در اعماق وجود نمی‌توانم به موجودی که زوال‌پذیر است دلسپرده باشم.
- فَلَمَّا أَفْلَحَ قَالَ لَا أَحْبُّ الْآفِلِينَ
- ۱- مادی یا فیزیکی ← دارای خواص عمومی ماده (مختصات زمانی - مکانی)
- ۲- دو صورت { - جسم
- انرژی } ← (امواج و میدان‌های نیرو)
- مهم‌ترین ویژگی ← تغییرپذیری
- ۲- غیرمادی یا متافیزیکی ← فراتر از مکان و زمان (مهم‌ترین ویژگی ← تغییرناپذیری)
- معرفت ثابت و پایدار = معرفت عقلی
- اجتماع نقیضین محال است ← در همه زمان‌ها و مکان‌ها صادق است و شامل خود مکان و زمان نیز می‌شود.
- خداوند موجودی غیرمادی است که در همه زمان‌ها و مکان‌ها و بلکه در مرتبه‌ای از هستی که فراتر از مکان و زمان است نیز حضور دارد و همچنین تغییرناپذیر است.
- توصیف خداوند به «لطیف» اشاره‌ای است به ویژگی تجرد از ماده:
- لَا تَذَرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَ هُوَ يَذَرِكُ الْأَبْصَارَ وَ هُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ
- صفت غیرمادی بودن با سنجش فطری آدمی نیز سازگار است.
- خداجویی انسان‌ها در هنگام مشکلات به همین علت ← «یا غیاث المستغیثین»
- ادیان ابراهیمی که تصویری یگانه‌انگار از خدا دارند ← ادیان توحیدی
- بنابر آیات قرآن، نخستین شکل خداباوری، خداباوری توحیدی بوده که از زمان نخستین انسان (آدم) بر زمین ظهور یافته و باور به چند خدایی در فاصله زمانی بین حضرت آدم و حضرت نوح شکل گرفته.
- تفاوت تصویر توحیدی خداوند در ادیان مختلف ابراهیمی به دو علت:
- ۱- تحریفات آموزه‌های مسیحی و یهودی
- ۲- تکامل انگاره توحید از زمان حضرت موسی تا پیامبر اکرم
- در فرهنگ اسلامی یگانه‌باوری، خود نیز دارای مراتب است.

۴۵

کلمات سوم، آشنایی با مهم ترین صفات خداوند

- وهرانیت فراوان

ج) وهرانیت
و یگانگی

۲- جنبه موضوع یگانگی خدا - { یکتایی به عنوان صفت خداوند ← وحدانیت (یکی بودن)
- باور و تلقی مؤمنان نسبت به یگانگی خدا ← توحید (یکی دانستن)

- وحدانیت ذاتی

- خدا یکی است و تلقی چند خدایی باطل و نادرست است.
- برهان هایی در اثبات وحدانیت ذاتی ← برهان تمناع، برهان نظم و هماهنگی جهان، برهان وحدت فیض تشریعی و برهان صرف الوجود
- دقیق ترین و کامل ترین تفسیر ← دیدگاه ملاصدرا در حکمت متعالیه:
- هنگامی که خداوند را به وحدت توصیف می کنیم، مفهوم دیگری از وحدت مورد نظر است؛ بدین معنا که خداوند یکتایی است که منطقاً نمی توان او را دو تا، سه تا و یا بیشتر تصور کرد. (رد وحدت عددی و تأیید وحدت حقیقتی اطلاقی)
- راز این تکرار ناپذیری ← در بی نهایتی و مطلق بودن خدا
{ (۱) خدا نامتناهی و نامحدود است.
(۲) موجود نامتناهی و نامحدود، یکتایی است که دومی بردار نیست.
نتیجه: خداوند یکتایی است که دومی بردار نیست.
- سوره توحید اشاره به وحدانیت ذاتی خدا
- اسم قدیمی الله ← وحدانیت ذاتی خدا
- تثلیث ← وحدت عددی
- خداوند موجودی است چیره و محیط بر تمام هستی و وحدت او وحدتی است دربرگیرنده سایر کثرت ها
- وحدت خداوند در عرض وحدت دیگران نیست بلکه محیط و حاضر بر آنهاست ← خدا رابع ثلثه و سادس خمسة است نه ثالث ثلثه

- وحدانیت صفاتی

- خداوند در صفات کمالش هیچ همتا و شریکی ندارد.
- گوناگونی صفات کمال خداوند سبب تقسیم و تجزیه و کثرت درونی در ذات خداوند نمی شود.
- همه صفات خدا عین ذات نامتناهی اش بوده و بین آنها تغییری متصور نیست و راز آن در نامتناهی بودن است.
- علم خداوند همان قدرت و حیات اوست و برعکس

- وحدانیت افعالی

- بدین معناست که همه موجودات جهان، آفریدگان خداوند یکتا هستند و از سویی، هم در هستی و موجودیت خود و هم در آثار و افعال خود وابسته به اویند.
- در قرآن از این ویژگی الهی به مشیت الهی، ربوبیت، مالکیت و قیومیت تعبیر شده:
وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ← خواست شما تحقق نیابد، مگر به خواست خدا که مالک و پروردگار جهانیان است.
- الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
- خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ
- إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ * فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

۱- وابستگی و تعلق به حقیقت الوهی ← از نظر ملاصدرا ← فقر وجودی
۲- گستره فراگیر اراده الهی
۳- مالکیت مطلق خداوند

- وَ كَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ
- راز اینکه ابراهیم پرنده‌های مرده و پراکنده را زنده می‌کند و یا آتش سوزان بر او سرد و ایمن می‌شود نیز همین دریافتن ملکوت پدیده‌هاست که همه به دست خداست.
- بجز برهان‌های عقلی بر وحدانیت خداوند و آموزه‌های وحیانی، فطرت و سرشت آدمی نیز به یگانگی افعالی خداوند گواهی می‌دهد.
- خداوند در همه صفات کمال برترین است و توصیف نهایی او از توان هر توصیف‌گری بیرون است: الله اکبر مِن أَن يوصَفَ

- مراد از توحید، یگانه دانستن خداوند است؛ به گونه‌ای که سراسر زندگی آدمی جلوه‌گاه باور و معرفت به یکتایی و بی‌همتایی او شود. توحید همه ابعاد زندگی انسان‌ها را دربرمی‌گیرد.

- ۱- توحید در باور و معرفت
- ۱- توحید ذاتی ← باور به یکتایی ذات خدا
- ۲- توحید صفاتی ← باور به بی‌همتایی خدا در صفات کمال خویش
- ۳- توحید افعالی ← باور به گستردگی اراده و مشیت خداوند بر سراسر وجود و اینکه تمام موجودات و آثار و خواص آنها هر دم وابسته به اویند.
- ۲- توحید در عواطف و احساسات
- یعنی فقط به او عشق ورزیدن و بدو دل سپردن و تنها از او هراسیدن و تنها به او امید داشتن
- البته عشق توحیدی با دوست داشتن بندگان پاک و وارسته خدا در تنافی نیست زیرا چنین دوست داشتنی در پرتو عشق الاهی است.
- ۳- توحید در تقدیس و پرستش
- مراد آن است که قبله جان و دل آدمی خدایی نامتناهی، یکتا و یگانه باشد. (توحید در عبودیت) و آدمی تنها بر آستان او پیشانی بندگی بساید. (توحید در عبادت)
- نتیجه ← آزادی از بندگی دیگران و رستن از هوای نفس و خود محوری است که در نهاد آدمی نیز سرشته شده است.
- ۴- توحید در اخلاق و منش
- بدین معناست که آدمی خویش را به صفات پسندیده بیاراید و منش خود را به خلق و خوی الاهی نزدیک‌تر سازد ← تبدیل به آینه تمام نمای خداوند «درجه خلیفه الاهی»
- ۵- توحید در رفتار و کنش
- یعنی آدمی در فعالیت‌های زندگی هر دم حضور خدا را احساس کند و بر این بنیاد نیز عمل کند.
- قُلْ إِن كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ ← بگو اگر خدا را دوست می‌دارید، پس از من پیروی کنید تا خداوند شما را دوست بدارد.

❖ موحد حقیقی در تمام ابعاد زندگی خدا محور است.

- از نظر معنا و مفهوم همانند علم آدمی اما متفاوت از جهت ویژگی‌های خاص مصداقی
- علت تمایز ← تفاوت مرتبه هستی خدا با انسان

- علم آدمی ← محدود به زمان و مکان - نیازمند ابزاری چون حواس ظاهری یا باطنی یا قوای منطقی و عقلانی - دانش انسان در معرض خطا، تغییر و حتی فراموشی
- مقایسه - علم خداوند ← فرامکانی و فرازمانی، هیچ چیز از دایره علم و آگاهی خدا بیرون نیست و از رؤیای دل ما چون ظاهرمان و از عالم غیب چون عالم شهادت آگاه است.

- خداوند سرچشمه پیدایش جهان است و در حقیقت جهان تراوشی از علم و دانایی اوست ← خدا بدون نیاز به تفکر همه رموز هستی را می‌داند.

- علم خداوند «فعلی» و علم انسان «انفعالی» است.

↓ ↓
علم خدا سازنده جهان علم آدمی برآمده از حقایق جهان و بر ساخته از
است و بر آن چیره واقعیت‌های پیش ساخته جهان است.

- علم خداوند با بینش‌های فطری آدمی نیز همسو است.

- علم خداوند با صفاتی چون حکمت و بلند مرتبگی خداوند در پیوند است.

- از صفات ذاتی خدا
- یعنی خدا به حقیقت و کمالات خود (اسما و صفاتش) علم دارد.
- علم او عین ذات اوست ← بی‌نهایت و مطلق و ازلی و ابدی
- به بیان فلاسفه اسلامی ← خداوند عقل و عاقل و معقول است.

۱- علم خدا به ذات خود
- سرچشمه این علم (عل فعلی) ← علم خدا به ذات خویش (علم ذاتی)
- منشأ موجودات، همان علم خداست که در مرتبه ذات او تحقق دارد
- خداوند هنگام آفرینش موجودات نیز به آنها علم دارد و این علم به نوعی با وجودشان درمی‌آمیزد.

- مراتب علم خداوند

- این مراتب، جلوه‌های مختلفی از یک حقیقت‌اند ← علم همراه مخلوقات چیزی بر علم پیشین خدا نمی‌افزاید و یا تغییری در آن پدید نمی‌آورد.

- صفاتی همچون سمیع (شنوا) و بصیر (بینا) ← مراتبی از علم خداوند

↓ ↓
دانای به شنیدنی‌ها آگاه به دیدنی‌ها

- از صفات ذاتی خدا

- بدین معناست که خدا هر کاری را بخواهد، بی‌هیچ مانعی انجام می‌دهد و اگر هم نخواهد بدان دست نمی‌یازد.
تمام قدرت‌های عالم ظهور و بروزی از قدرت‌های اویند.

- مقایسه - قدرت در انسان به تدریج به دست می‌آید، می‌تواند کم و زیاد شود یا از بین برود.
- قدرت خدا، قدرتی مطلق و کامل و در نهایت خویش است.

- فلاسفه اسلامی با تحلیل مفهوم وجوب و علت‌العلل، برهان‌های متعددی برای اثبات صفات کمالی خدا به دست داده‌اند. ← اگر خدا قادر مطلق نباشد اساساً نمی‌تواند واجب‌الوجود یا علت‌العمل باشد.

(ب) قدرت خداوند

(الف) علم و دانایی خداوند

گفتار چهارم: سایر صفات الهی

ب) قدرت فراوان

- وَ لَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ؛ و اگر خدا می‌خواست، شنوایی و بینایی آنها را برمی‌گرفت، زیرا خداوند بر هر چیزی تواناست.
- قدرت خدا فراوان‌ترین است و سایر قدرت‌ها برآمده از خواست و اراده اوست.
- تنها خداست که می‌تواند آرزوهای آدمی را برآورد و او را به نیکبختی رساند.
- يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ← این آیه برای اثبات اینکه مسیح (ع) خدا نیست، برناتوانی او در برابر خواست خدا تأکید می‌کند؛ یعنی او که نمی‌تواند از نابودی خود ممانعت کند، چگونه می‌تواند خدا باشد؟
- معجزات پیامبران ← تأکید بر قدرت و توانایی مطلق خدا
- وقایع خارق عادت و معجزه گونه ← هشدار به انسان برای توجه به قدرت خدا

ج) کلمت فراوان

- حکمت در لغت به معنی استواری
- حکیم کسی است که در نظر و عمل و اندیشه و رفتار، استوار و برحق باشد.
- عقلانیت و شایستگی هر عمل، بسته به آثار، پیامدها و اهداف آن است. ← عمل بی‌هدف یا کج هدف = غیرحکیمانه
- به دلیل بی‌پایانی و بیکرانی عمل خدا حکمت الوهی حکمتی است مطلق
- احسن بودن نظام جهان آفرینش
- دو موضوع مهم در مورد حکمت خدا { هدفمندی و قانونمندی آن برای رسیدن به کمال نهایی
- حتی وقایعی که از نگاه آدمی نقص یا شر به نظر می‌رسند، در جای خود برحق و بر پایه رحمت الاهی‌اند.
- مهم‌ترین دغدغه انسان‌های معاصر ← معنادار بودن جهان و زندگی ← تنها در پرتو خداباوری و اعتقاد به حکمت بیکران او توجیه‌پذیر است.
- وَ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَخْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ← و همانا پروردگارت همه ایشان را در قیامت محشور خواهد کرد، زیرا او حکیم داناست ← سیر موجودات به سوی قیامت مقتضای حکمت و هدفمندی آفرینش دانسته شده

د) عدالت فراوان

- عدالت از صفات فعلی خداوند و ناظر بر چگونگی عمل و کنش خدا در جهان
- مبحث عدل الاهی با مسأله حسن و قبح - در کلام اسلامی - پیوند خورده است.
- حسن و قبح، ساختاری ارزش داورانه و اخلاقی ← عدالت از صفات اخلاقی خدا
- مهم‌ترین گرایش‌های کلامی در مذاهب اسلامی برپایه بحث سر عدالت به عنوان صفت خدا تقسیم می‌شوند ← اشاعره، معتزله، امامیه
- واژه عدل یا عدالت و برخی مشتقات آن همچون معادله، اعتدال و تعادل متضمن دو معنا { مساوات و برابری (یا تساوی) - انتظام، هماهنگی و همخوانی
- برابری موردنظر در کلمه عدل از همه جنبه‌ها و جهات نبوده و به انتظام و هماهنگی و در واقع به «تناسب» باز می‌گردد.
- «عدالت، قرار دادن هر چیز در جایگاه مناسب آن است.»
- «عدالت آن است که حق هر صاحب حقی به او داده شود.»
- لزوم متناسب بودن قابلیت‌ها و شایستگی‌ها با حقوق و فرصت‌ها و عطایاست.

معناشناسی کلمه عدالت

۵

- معتزله و امامیه ← عدلیه (قائلان به عدل الهی) - اما اشاعره به طور کلی منکر عدل الهی نمی باشند بلکه در - اشاعره در مقابل دو فرقه قبلی

- دیدگاه «الاهیات پویشی» ← توجه اندیشمندان سایر ادیان (یهودیت و مسیحیت) - تفاوت دیدگاه الهی دانان و متکلمان مسلمان به موضع آنها در مسأله حسن و قبح باز می گردد ← آیا حسن و قبح کارها را می توان با عقل تشخیص داد یا اینکه تنها از راه شرع (و وحی) می توان به آن پی برد؟ - عدلیه حسن و قبح افعال را عقلی اما اشاعره آن را شرعی می دانند.

← دیگر نمی توان بر پایه تحسین عقلی عدالت نتیجه گرفت خدا عادل است زیرا عقل نمی تواند به بهتری این صفت پی برد. - تشخیص عدالت به عنوان صفتی نیکو از سوی عقل ← می توان خدا را متصف به آن دانست. - اثبات حسن و قبح عقلی در علم کلام و فلسفه اخلاق + شواهد نقلی (قرآن و روایی) دال بر عدالت خدا ← اندیشمندان و الهی دانان تنها در تفسیر عدالت متفق نیستند نه در اصل آن

پیشینه نزاع بر سر عدل الهی

- ۱- تناسب ساختار کلی جهان با اجزا و ویژگی های آنها و نیز سازگاری این دو (کل و جزء) با اهداف آفرینش
- ۲- تناسب و همخوانی ساختار وجودی هر موجود با جایگاه و مرتبه وجودی اش در جهان
- ۳- تناسب عطایای الهی با ظرفیت ها، استعدادها و استحقاق های مخلوقات
- ۴- ایجاد شرایط و زمینه مناسب برای شکوفا شدن استعدادهای هر موجود و از سویی مواجهه با پدیده ها براساس اعمال و کنش های آنها

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ
خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يَكُوِّرُ اللَّيْلُ عَلَى النَّهَارِ وَ يَكُوِّرُ النَّهَارُ عَلَى اللَّيْلِ وَ سَخَّرَ
الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ كُلٌّ يَجْزِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ
وَ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَ لِيَجْزِيَ كُلَّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَ هُمْ لَا يُظْلَمُونَ

- (۱) نظام آفرینش بر پایه حق است و مراد از حق بودن، هدفمند بودن جهان و عبث نبودن خلقت آن است.
- (۲) تناسب ساختار اجزای جهان با ویژگی های آنها و جایگاه هریک در نسبت با دیگری
- (۳) تناسب شرایط و قوانین حاکم بر جهان با ویژگی ها و قابلیت های موجود در هر بخش آن
- ← همچنین از این آیه می توان دریافت که حتی نظام پاداش و جزای اخروی برای آدمیان، یکی از نتایج حق مداری و عدالت محوری نظام حاکم بر جهان است.

الف) تکوینی

مراتب عدل الهی

قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى: [موسی] گفت: پروردگار ما خدایی است که به هر چیزی آفرینش در خور آن را داد و سپس آن را به سوی کمالش هدایت نمود.

از این آیه نیز چنین برمی آید که عطیه وجود، متناسب با ماهیت و خصلت های هر موجود بوده و خداوند شرایط راهیابی هر موجود را به سوی جایگاه شایسته خویش در نظام آفرینش فراهم ساخته است. از این رو، پیامدهای تکوینی اعمال و رفتار موجودات نیز متناسب با کنش های آنهاست که این خود گونه ای از نظام جزای تکوینی حاکم بر جهان را می نمایاند.

۶

- مراد، عملکرد مناسب و سازگار خداوند با حوزه قلمرو حیات تشریعی و اعتباری آدمی است که در دو زمینه بروز می‌یابد:

- قلمرو قانون‌گذاری و تعیین حقوق و تکالیف آدمی
- قلمرو جزای اعمال و نظام حاکم بر فرآیند پاداش و جزا

- عدل در قلمرو زندگی اجتماعی:

- شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ
- لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ
- عدالت در پاداش و جزای اخروی: نَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا

(ب) تشریعی

- مراتب عدل الاهی

* نتیجه: تفاوت میان موجودات در نظام آفرینش نه تنها با عدالت تکوینی الاهی منافاتی ندارد بلکه دقیقاً با عدل الاهی همسوست. تفاوت‌های موجود در نظام حقوقی و قوانین تشریعی، در تفاوت موجودات (در قابلیت‌ها و امکانات) ریشه دارد و در نتیجه مطابق با عدالت تشریعی الاهی است.

- تفاوت با تبعیض یکی نمی‌باشد!

- تبعیض ← عدم تناسب حقوق و عطایا و جزاها
- تفاوت ← تناسب بین امور

- آموزه‌های اعتقادی همچون شفاعت و حبط و تکفیر اعمال در قیامت، در استحقاق‌های برآمده از عملکرد ارادی آدمیان ریشه داشته و به هیچ روی با عدل الاهی ناسازگار نیست.

- ناظر به صفات فعلی خداوند

- قضا و قدر با سرنوشت آدمی و در پی آن با جبر و اختیار در افعال انسان گره می‌خورد

- حکم کردن، به انجام رساندن، یکسره کردن، پایان یافتن
- قضا و مشتقات آن، ناظر به گونه‌ای «تعیین» یا «تعیین بخشی»

- ۱- قطعی و تخلف‌ناپذیر: قضا، قضاوت و قضیه
- ۲- غیرقطعی و تخلف‌پذیر: اقتضا

- قضا

- قضا در لغت، تعیین یک وضعیت خاص از میان چند وضعیت ممکن برای یک پدیده است. آن هم به گونه‌ای قطعی و تخلف‌ناپذیر

- معانی لغوی

(ه) قضا و تقریر الاهی در نظام آفرینش

- قَدَر یا قَدَر به معنای اندازه

- تقدیر یعنی به اندازه قرار دادن، به اندازه دانستن، به اندازه آفریدن
- قدر و مشتقات آن در مواردی به کار می‌روند که نسبت خاصی بین اجزای یک پدیده با هم و یا میان احزا و امور پیرامون، مورد نظر است.
- مسأله مورد اهمیت در این نسبت، تناسب مقداری و یا کمی اجزا با هم و یا با امور پیرامونی شیء می‌باشد.

- قدر

- منظور ویژگی «قضایی» و «قدری» فعل و اراده خداوند در ایجاد و تدبیر مخلوقات و موجودات است.

- قضای الهی (حاکمیت «صالت تعین») ← جهت‌دهی پدیده‌ها و موجودات در مسیری خاص به گونه‌ای قطعی و تغلف‌ناپذیر در قالب قوانین و سنن الهی حاکم (حکم و فرمان قهری و تغییرناپذیر

خدا که از مسیر رابطه علیت و ضرورت علی رخ می‌نماید. «موج‌بیت»

- قوانین حاکم بر جهان تجلی قضای الهی و نمود عینی آن است.

- تقدیر الهی (حاکمیت «ریاضی‌مندی») ← طراحی و سامان‌دهی موجودات مطابق با نسبت‌های خاص بین آنها، به گونه‌ای که با تغییر این نسبت‌ها بی‌شک روند شکل‌گیری پدیده‌ها نیز دگرگون خواهد شد.

- بر پایه آموزه‌های قرآنی و روایی، تقدیر (اندازه‌مندی) و ساختار ریاضی، همه موجودات و پدیده‌ها (چه کمی و چه کیفی) را دربرمی‌گیرد.

- نتیجه حکمت و اراده الهی

۱- قضا و قدر الهی به هیچ روی با قانون علیت عمومی (و هیچ‌یک از قوانین حاکم بر رفتار پدیده‌ها)

منافاتی ندارند، بلکه حتی نمودهایی از قضا و تقدیر الهی‌اند.

... وَ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ قَدْرًا تَقْدِيرًا

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ← قضای الهی به نحوی همان اراده قطعی خداوند است.

لَا يَكُونُ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَ أَرَادَ قَدْرٌ وَ قَضَى ← چیزی تحقق نمی‌یابد، مگر آنکه خداوند آن را اراده نموده و اندازه بخشیده و به قطع، فرمان تحقق آن را صادر کرده باشد.

۲- قضا و قدر الهی با اختیار آدمی منافاتی ندارد و بلکه آن را تثبیت می‌کند. آدمی موجودی مختار است که خود نتیجه فرمان و قضا و قدر الهی است.

کلمات اساسی برای چارچوب فلسفی

۱- برهان «لغتی» (پیشینی یا ما قبل تجربی) ← بدون استفاده از ویژگی‌های سایر موجودات، صفات خدا را اثبات می‌کنند و برای این منظور عموماً از اصلی‌ترین ویژگی‌های وجود خداوند - ضرورت و وجوب، بساطت و صرافت و علت‌العلل بودن - بهره می‌گیرند.

۲- برهان «آتی» (پسینی یا مبتنی بر اطلاعات تجربی) ← بر پایه ویژگی‌های جهان آفرینش و موجودات، راه را برای یافتن صفات خدا هموار می‌کنند؛ مانند برهان نظم و هماهنگی حاکم بر جهان و پدیده‌ها

* وجه مشترک این برهان‌ها ← واجب‌الوجودی که علت نهایی سلسله علل آفرینش است، موجودی است بسیط الحقیقه و صرف‌الوجود که نمی‌توان هیچ فقدان و عدمی در او یافت و بی‌شک واجد همه صفات کمالی است.

* آیات الهی موجود در جهان ← آیات آفاقی آیات موجود در درون آدمی ← آیات انفسی

* یکی از دغدغه‌های اصلی، تبیین عقلانی باورها و آموزه‌های اعتقادی است که از اساسی‌ترین شرایط آن سازگاری منطقی و پایه بیانی نبود تعارض یا تناقض منطقی است.

۱- علم پیشین خداوند } - از چالش‌های مهم، ادعای تناقض منطقی بین اختیار آدمی از سویی و «علم مطلق ازلی و پیشین خداوند به جزئیات پدیده‌های جهان» از سوی دیگر است.

در مسائلی که به عنوان مسائلی فلسفی مطرح می‌شوند

نسبت قضا و قدر با قانون علیت - بساطت قضا و مساله جز و اختیار عمومی

(۱) عموم‌ترین برهان‌های عقلی (۲) عموم‌ترین کلمات فلسفی (۳) عموم‌ترین کلمات فلسفی

(۱) عموم‌ترین برهان‌های عقلی (۲) عموم‌ترین کلمات فلسفی (۳) عموم‌ترین کلمات فلسفی

۱۲

- ژان پل سارتر «نمی‌توان «خدای همه چیز دان» را پذیرفت. مقتضای علم پیشین خداوند به اینکه انسان در زمانی خاص، چنین رفتاری می‌کند، ضرورت تحقق آن رفتار است اما لازمه اختیار، «نفی ضرورت» و «ممکن بودن انجام یا ترک یک رفتار» است از این رو اختیار با فرض علم پیشین متنافی است.

- پاسخ فیلسوفان الهی به این اشکال:

«هنگامی که علم مطلق خداوند به پدیده‌ای (همچون انتخاب انسان) در موقعیتی خاص تعلق یافته باشد، این علم دربرگیرنده تمامی جزئیات و ویژگی‌های آن پدیده خواهد بود و چون طبق فرض، یکی از ویژگی‌های فعل مذکور، اختیاری و انتخابی بودن آن است، علم خداوند نیز به عمل و فعل اختیاری انسان (با حفظ ویژگی اختیاری بودن آن) تعلق داشته است که این نه تنها با اختیار منافاتی ندارد، بلکه مستلزم آن نیز هست. به بیانی دیگر، ضرورت ناشی از علم پیشین خداوند برخاسته از ضرورت ناشی از انتخاب خود من است که با امکان انجام یا ترک عمل سازگاری منطقی دارد.

۱- علم پیشین خداوند و اختیار انسان

- بر پایه این ادعا، تصور قدرت مطلق و نامتناهی برای خدا مستلزم تناقض منطقی است. اما مواردی وجود دارد که فرض قدرت مطلق در آنها غیرمنطقی است.

۱- اگر خداوند دارای قدرت مطلق باشد، این امر مستلزم تناقض منطقی است.

۲- از آنجا که تناقض منطقی نشانه باطل بودن ایده متناقض است، تصور قدرت مطلق برای خداوند باطل است و مردود.

- شکل کلی معمای قدرت

- پاسخ فلاسفه الهی به این اشکال

- مقصود از نامحدود و مطلق بودن قدرت خداوند «فراگیر بودن قدرت» او نسبت به پدیده‌هایی است که امکان تحقق داشته باشد، این در حالی است که پدیده مستلزم تناقض فاقد چنین امکانی است.

→ مواردی که در معمای قدرت مطرح می‌شود اساساً خارج از حیطه قدرت الهی بوده و عدم شمول قدرت نسبت به آن نقض بر نامحدود بودن قدرت مطلق نیست.

- برای پیدایش یک پدیده یا موجود، وجود دو عامل ضروری است:

(۱) علت فاعلی ← تحقق بخش پدیده یا موجود

(۲) علت قابلی ← صلاحیت و قابلیت که سبب می‌شود آن موجود شکل خاصی را بپذیرد.

- عدم وجود عامل دوم ← تحقق نیافتن پدیده

۲- قدرت فراگیر خداوند و «معمای قدرت»

- از نگاه آدمی، هر پدیده یا رخدادی که موجودیت انسان یا زمینه تکامل او را تهدید کند، شر به شمار می‌رود.

- سیل و زلزله و آتشفشان

- شرور اخلاقی ← جنگ و خشونت و ترور

- شرور متافیزیکی ← تضادهایی که مانع پیدایش یا تکامل یک موجود می‌شود.

۳- حکمت بیکران

(ز) مهم‌ترین چالش‌های پیش‌رو در بحث صفات الهی

گفتار چهارم: سایر صفات الهی

۵۵

- دو تقدیر در مورد مسأله شر

- مسأله منطقی شر
- مسأله قرینه‌ای شر ← موضوع مورد بحث ما

- مسأله قرینه‌ای شر ← وجود شر در جهان حاکی از «قرینه‌ای بر نقض» و بی‌برنامگی در بخشی از ساختار و طراحی جهان است و این ضعف با پذیرش خداوند که کامل‌ترین وجود است و بهترین جهان ممکن را پدید آورده سازگار نیست.

۱- شناخت و قضاوت درباره خیر تنها در پرتو وجود شر امکان‌پذیر است.

۲- دستیابی به خیرهای بی‌شمار، در جهان تنها در سایه شرور موجود امکان می‌یابد:

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا * إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا

۳- برخی از شرور جنبه تنبیهی و بیدارگری دارند: نظیر بسیاری بلاهای آسمانی که بر اقوام گذشته (نوح و عاد و ثمود و لوط) فرود آمد.

۴- راه حل مبتنی بر هماهنگی نهایی، به این معنا که همه چیز در نهایت نیکوست:

این مسأله وقتی به تنهایی مورد نظر قرار می‌گیرد شر است اما در طرح کلی جهان در خدمت تحقق و شکل‌گیری وضعیتی خیر و نیکوست پس وجود شر ضروری و اجتناب‌ناپذیر است.

۵- رویکرد مبتنی بر پرورش روح

۶- دفاعیه مبتنی بر اختیار:

(۱) وجود انسان مختار

(۲) لازمه اختیار ← وجود توان‌گزینش خیر و شر

(۳) وجود شر و شرایطی که انتخاب شر در آن صورت پذیرد.

- پاسخ حکمای الهی

۲- حکمت پیکران

زا موم‌ترین چالش‌های پیش‌رو در بحث صفات الهی

گفتار چهارم: سایر صفات الهی

* نتیجه: هیچ پدیده‌ای در جهان ناب‌جا، بی‌هدف و یا غیرعقلانی نیست و جهان به حکیمانه‌ترین شکل سامان یافته است.

- جهان سراسر آکنده از حکمت است، ولی تنها بخشی از آن برای آدمی معلوم و بسیاری نیز بر او پوشیده است که از آن به «حکمت مجهوله» تعبیر می‌شود. (نمونه قرآنی این محدودیت معرفتی ← داستان موسی و خضر)

ح

فصل ۵: معادشناسی

- اشاره به زندگی پس از مرگ با اصطلاحاتی چون

- ۱- فارسی ← جاودانگی، حیات جاودان، زندگی پس از مرگ
- ۲- عربی ← معاد، خلود، بعث
- ۳- انگلیسی ← resurrection, after life, survival, eternity
- * جاودانگی، خلود و eternity ← زندگی پس از مرگ از حیث ایجابی و مثبت ← استمرار زندگی
- resurrection ← جنبه برخاستن انسان از قبر به منظور داوری

- ضرورت و اهمیت مبث زندگی پس از مرگ

- عقلانیت عملی، مبتنی بر عقلانیت نظری (دانسته‌های شخصی) ← هرچه دانسته‌ها در مورد یک موضوع کامل و دقیق‌تر ← تصمیم‌گیری نیز دقیق‌تر
- در کنار عوامل معرفتی که در حوزه عقلانیت نظری می‌گنجد، عوامل غیرمعرفتی همچون صفات نفسانی پسندیده یا ناپسند نیز در تصمیم‌گیری‌ها دخیل‌اند.
- از واقعیت‌های وجودی انسان ← لذت‌گروی و رنج‌گریزی
- عذاب اخروی و هشدار برای + نعمت‌های اخروی و تشویق : تلاش دین در این جهت شامل در نیفتادن در آن برای رسیدن به آنها

الف) زندگی پس از مرگ و اخلاق

- آلبوکامو ← عدم اعتقاد به زندگی پس از مرگ ← پذیرفته است که زندگی بدون وجود حیات پس از مرگ بی‌معنی است ← انسان پوچ
- باور به زندگی پس از مرگ ← زدودن این پوچی
- کیفیت زندگی پس از مرگ ← در قالب ثواب و عقاب و نزدیکی به خدا و فرشتگان
- معنا یافتن زندگی این جهان که زمینه‌ساز سعادت یا شقاوت ابدی اوست → در ارتباط با اعمال دنیوی

ب) زندگی پس از مرگ و معناداری زندگی

گفتار اول: اعتقاد به زندگی پس از مرگ، بررسی چرایی و پیشینه آن

۵

گفتار اول: اعتقاد به زندگی پس از مرگ، بررسی چرایی و پیشینه آن

- اعتقاد به جاودانگی در تمدن‌های مختلف

- ۱- مصر باستان
 - مهم‌ترین ویژگی این تمدن ← اعتقاد به زندگی پس از مرگ
 - اوزیریس (از خدایان مصر) به دست برادر کوچک‌ترش (سِت) که خدای پلیدی است کشته می‌شود ← توسط خواهرش (ایزیس) زنده شده و به خدای جهان مردگان بدل می‌گردد.
 - سه مورد ضروری برای حیات ← «آخ»، «با» و «کا»
 - امکان بودن زندگی پس از مرگ → با رفتن «کا» بدن از هم می‌پاشد → از همه مهم‌تر مشروط به حفظ بدن پس از مرگ و ارتباط آن با «کا»
 - مراسم مومیایی (گاه تا ۷۰ روز طول می‌کشد) برای حفظ بدن و استمرار زندگی پس از مرگ
 - ایجاد سوراخی در قبر و قرار دادن غذا و آب در آن ← ورود و خروج «کا» و استفاده از غذاها ← دلیل تداوم زندگی انسان پس از مرگ
- ۲- بین‌النهرین
 - آدمی پس از مرگ به دوزخی در زیرزمین به نام «آرالو» می‌رود که در تصرف ایزد بانویی به نام «ارشیکگال» است.
 - اسطوره‌هایی چون «ایشتر» و «گیلگمش» ← باور به زندگی پس از مرگ
- ۳- ایران باستان
 - برجسته در آیین زرتشت
 - تمایز بدن مادی با «خود» (غیرمادی)
 - «خود» یا «اوروان» بسته به اعمال دنیوی در بهشت نور (گروتمان) یا دوزخ (دوژانک) خواهد بود.
 - تصویر ملکوتی اوروان ← «دئی‌نا» ← بر پایه اعمال فرد به شکلی که زیبا یا نازیباست.
 - پل چینوت زردشت = پل صراط اسلام
 - کتاب ارداوایرنامه ← توصیف‌گر سفر به آخرت
- ۴- هند باستان
 - آیین هندو: انسان موجودی دوگانه ← خود یا «آتمن» اصل نیامرای آدمی ← ورود از بدنی به بدن دیگر براساس اعمال آدمی ← سرانجام نایل شدن به درجه وحدت با برهمن و جاودانگی
 - آیین بودایی: اعتقاد به جاودانگی با نظریه تولد مجدد:
 - دست یافتن به «نیروانا» یا جهان سکوت و جاودانگی → زنده شدن در قالب دیگر → مرگ
 - اتحاد با برهمن یا وصول به نیروانا در گرو انجام اعمال نیکو
- ۵- دیگر تمدن‌های قدیمی
 - چین
 - از هزار سال قبل میلاد ← قرار دادن غذا و ابزار در قبر برای استفاده در زندگی پس از مرگ
 - «اکسیر جوانی» ← میل به جاودانگی دنیوی
 - ژاپن
 - ازدواج الهه «ایزانگی» و «ایزانامی» ← تولد آخرین فرزندشان (خدای آتش) ← مرگ ایزانامی ← ورود به جهان زیرین «یومی» (= سرزمین تاریکی) + ادامه دادن به حیات خود
 - مرگ‌های غیرطبیعی (سیل و قتل) ← کینه جو شدن روح شخص مرده و آزار مردم

۶

گفتار اول: اعتقاد به زندگی پس از مرگ، بررسی چرایی و پیشینه آن

- اعتقاد به جاودانگی در تمدن‌های مختلف

- یونان

- باور به روح در آیین ارفه‌ای (شکل عرفانی شر، آیین‌های مربوط به دیونیسوس (فرزند زئوس))

- عبارت‌هایی برای راهنمای مرده در لوح قبر ← اعتقاد به بقای روح

- کتاب هرودت، داستان آریستئاس ← ادامه زندگی پس از مرگ

- اودیسه هومر ← ارتباط انسان با مردگان

- آفریقا

۵- دیگر تمدن‌های

قدیمی

- برخی نیاکان جاودانه‌اند و به همین علت پس از مرگ مورد پرستش قرار می‌گیرند.

- باور به ارواح آزاردهنده و زندگی پس از مرگ در افسانه‌هایشان

- سرخ‌پوستان آمریکا

- انسان‌های خوب ← راه یافتن به منزلگاه شرقی (باغ‌های خدایان)

- بدکاران ← راه یافتن به قلمرو شمالی (سرزمین تاریکی)

- اعتقاد به روح

الف) دلایل فلسفی

- مهم‌ترین امر ← اثبات تجرد نفس ← امکان زندگی پس از مرگ

- شاخه‌ای از فلسفه به نام «فلسفه ذهن» ← امکان طرح دقیق‌تر استدلال فلسفی

- ابن سینا ← «انسان معلق» ← هر انسان بجز بدن خود، هویتی دارد مجرد و مجزای از بدن

- تقریر جدید این استدلال ← علم انسان به حالت‌های ذهنی خود (درد و لذت و ادراکات)، بی‌واسطه و از منظر اول

شخص (من) می‌باشد اما علم او به دیگر پدیده‌ها با واسطه و از منظر سوم شخص (او یا آن)

ب) دلایل تجربی

- تأکید بر پدیده‌های روان‌شناختی مثل تجربه اخراج نفس از بدن (خلع) و تجربه نزدیک مرگ

- ویژگی کلی افرادی که چنین تجربیاتی داشتند: احساس خارج شدن از بدن و پرواز بالای آن / شنیدن صدایی

بلند در شروع ادراکات بعدی / احساس کشیده شدن روح به داخل تونلی تاریک / ورود به عالمی نورانی و روشن /

دیدار با دوستان و فامیل‌های از دنیا رفته / رویارویی با موجودی نورانی با جذابیت بالا / نزدیک شدن به مرز حیات

دنیوی و اخروی

- این تجربه‌ها را می‌توان در میان پیروان تمام ادیان ابراهیمی یافت و بسیار یقینی بوده و توهم نیستند.

- تجربه این ادراکات ← نگرش جدید نسبت به زندگی دنیوی (عدم هراس از مرگ، زندگی دنیوی پلی برای

رسیدن به زندگی اخروی و کوشش برای سعادت اخروی)

- گویای این امر است که با مرگ بدن، حقیقتی باقی می‌ماند که دارای ادراک است و زمینه‌ساز زندگی پسین آدمی

گفتار دوم: دلایل زندگی پس از مرگ

ج) دلایل کلامی

- وجود خداوند و صفات او (چون قدرت، رحمت، علم، عدالت)

- براساس صفت عدالت ← دنیا به دلیل محدودیت، ظرفیت پاداش نیکان و عقاب بدان را ندارد.

← لزوم وجود جهان دیگری که امکان جزا و پاداش آدمیان را فراهم آورد.

۵۵

کفتار دوم: دلایل زندگی پس از مرگ

(د) رویکردی دیگر به زندگی پس از مرگ

- رویکرد پذیرش فطرت (وجود میل به جاودانگی بهترین دلیل واقع نما بودن این میل و زندگی پس از مرگ است.

- در سنت الاهیات مسیحی نزد افرادی چون کالون
- در دوران معاصر نزد کسانی چون پلانتینگا و گاتینگ
- در سنت الاهیات اسلامی ← علامه مجلسی و شهید مطهری

- دیدگاه اسلامی: اگر خداوند آدمی را آفریده تا با انجام اعمال صالح دیگر بار به او نزدیک گردد، بی گمان قوای ادراکی انسان را به گونه‌ای می‌آفریند که شناخت خداوند و حقایق اصلی دینی برایش ممکن باشد. در واقع هیچ جامعه و فرهنگ و تمدنی را نمی‌یابیم که نوعی شناخت از خدا و میل به جاودانگی در آنها دیده نشود.

- باور به تناسخ در ادیان شرقی و برخی فرقه‌های متأثر از این ادیان در میان مسلمانان، مسیحیان و یهودیان (همچون دروژی‌ها در لبنان)

- تعریف: روح آدمی پس از مرگ وارد بدن دیگری می‌شود و به حیات خود ادامه می‌دهد.

- انسان‌های بدکار ← بدن بدکاران و حیوانات
- نیکوکاران ← بدن والامقامات

↓
مقبول واقع شدن زندگی طبقاتی

- انتقال روح از یک بدن بر بدن دیگر تا آنجا ادامه می‌یابد که فرد تمام گناهانش پاک شود و بدین ترتیب از چرخه تناسخ نجات یابد.

- نظریه تناسخ ثواب و عقاب را دنیوی می‌داند.

کفتار سوم: نقد و بررسی نظریه تناسخ

- دلایل فراوان شافعی در اثبات تناسخ

- ۱- احساس آشنایی: احساس آشنایی قبلی با چیزی یا جایی که برای اولین بار می‌بینیم ← وجود زندگی پیشین
- ۲- خواب: روبرو شدن با پدیده‌های پیش از زمان کنونی یا حوادث تاریخی که قبل از حیات فرد روی داد ← فرد در زندگی پیشین با این پدیده‌ها در ارتباط بوده.

۳- واسطه‌ها: افرادی که ادعا می‌کنند می‌توانند با ارواح ارتباط یابند:

- مراحل ← فرو رفتن در خواب ← تنفس تند می‌شود ← صداهای خاص از آنها شنیده می‌شود ← جملات معنادار ← صدای متفاوت با صدای خود فرد ← تسلط روح مرده بر بدن واسطه ← بیان پاسخ‌هایی از طریق واسطه ← هر نفس دارای بدن‌های متعدد است و جدایی روح از بدن نه به معنای مرگ بلکه به معنای برگزیدن بدن جدیدی است.
- به روحی که ظاهراً احضار شده، «کنترل» گویند.

۴- ارتباط پس از مرگ (ADC): اغلب در فاصله نزدیکی پس از مرگ ناگهانی فردی که مور علاقه است. - تظاهرات متفاوت

- احساس حضور یک شخص
- شنیدن صدای فرد
- احساس لمس بدنی
- دیدار در خواب

- جنبه‌های فیزیکی

- خاموش روشن شدن چراغ یا تلویزیون یا تماس تلفنی

۵- خاطرات از زندگی پیشین: ادعای برخی در مورد داشتن خاطرات از زندگی پیشین که در قالب بدنی دیگر بود.

- تلقی تبیین به دست آمده از احساس آشنایی، به عنوان مؤید تناسخ (نه خود احساس)

- زمانی اثبات کننده است که یا تبیین دیگری از پدیده ممکن نباشد و یا بهترین تبیین‌های دیگر باشد.

۱- انسان‌ها همگی در عالم ذر از صلب آدم (ع) آمده و در آنجا با هم آشنا شده‌اند.

۲- براساس تبیینی تجربی، گاه سرعت انتقال اطلاعات حسی به ذهن سریع‌تر از سرعت دسترسی ذهن به آن اطلاعات است ← وقتی ذهن به آن اطلاعات دست می‌یابد، آنها را در حافظه موجود قلمداد می‌کند.

۳- همه افراد گاه دچار خطای حافظه می‌شوند.

وجود تبیین‌های دیگر
این احساس۱- نقد استدلال مبتنی بر
احساس آشنایی

۱- مشاهده پدیده‌های تاریخی در خواب را می‌توان بر پایه حرکت در زمان تبیین کرد.

۲- تبیین این خواب‌ها از طریق اتصال نفس با عالم متوسط (میان عالم ماده و عالم عقول)

- عالم متوسط از دیدگاه فیلسوفان مسلمان ← عالم مُثُل معلقه ← فاقد جرم اما دارای دیگر ویژگی‌های عالم مادی همچون زنگ و شکل

- استناد به پدیده OBE (out of body experience)

- اثبات این عالم ← فردا ادعا می‌کند روح از بدنش جدا شده و با عالم لطیفی مرتبط گشته. روح خود را با همان ویژگی‌های بدن مادی اما بدون جرم مشاهده می‌کند.

۲- نقد استدلال مبتنی بر خواب

۱- ارتباط با ارواح امری پذیرفتنی است اما نمی‌توان ارتباط واسطه‌ها با ارواح را به سادگی پذیرفت.

زیرا گاه برخی افراد دو یا چند شخصیتی می‌باشند. ← حداقل یکی از شخصیت‌های ثانوی در

مقایسه با اولی دارای حالتی کودکانه و حسادت به اولی و حتی خصومت ← فردگرایی قوی در

ثانوی و دلنشین و جذاب بودن آن ← «کنترل»های مربوط به زمان‌ها و سنت‌های اجتماعی

متفاوت، ادعاهایی متفاوت دارند که متناسب با مکان و زمان آن‌هاست.

۲- «اندیشه خوانی»

- مثال: فردی به نام سول می‌پنداشت دوستش دیویس در جنگ کشته شده و در تمام جلسات خود با

خانم کوپر، تحت تأثیر او قرار داشت. زیرا خانم کوپر دقیقاً همانند دیویس سخن می‌گفت و سول این

مورد را احساس روح دیویس قلمداد می‌کرد اما بعداً معلوم شد که دیویس زنده است ← دلیل

درستی اطلاعات ذکر شده توسط خانم کوپر: نوعی اندیشه‌خوانی (تله پاتی) میان او و دیویس

- در کتاب فلسفه جان هیک، دو نفر شخصیت کاملاً خیالی را در ذهن خود ایجاد و داستانی خیالی در

مورد او را می‌پروراندند ← نزد واسطه‌ای می‌روند و از وی طلب احضار روح را می‌کنند. ← واسطه

همان ذهنیات خیالی و ساختگی آن دو نفر را بیان می‌کند.

۳- نمونه‌های خلاف عقیده تناسخ نیز در گفت و گوی واسطه‌ها با ارواح گزارش شد.

دلایل عدم پذیرش

۳- نقد استدلال مبتنی بر واسطه‌ها

۴- نقد استدلال مبتنی بر ارتباط پس از مرگ

- شمار گزارش‌هایی که در آن فرد فوت شده خود را در بهشت یا دوزخ دانسته بسیار بیشتر است -
 بنابراین یا باید نظریه عذاب و سعادت اخروی را نظریه برتر بدانیم یا با تکیه بر این پدیده فراوان شناختی، درباره چگونگی زندگی پس از مرگ هیچ نگوییم.

۵- نقد استدلال مبتنی بر خاطرات از زندگی پیشین

- چه بسا افرادی که به دروغ چنین ادعایی دارند

- ۱- با خواندن مطالبی از گذشته
 ۲- سندرم حافظه خطا (عدم توانایی برای افتراق بین حافظه واقعی و توهمی) - بسیاری افراد در حالت هیپنوتیزم بیان می‌کنند که شخص واحدی (مثلاً کلتوپاترا) بوده‌اند.

- * جمع‌بندی: در کتاب‌های ادیان ابراهیمی به تناسخ اشاره‌ای نشده و دیدگاه مطرح در باب زندگی پس از مرگ همان نظریه برزخ و زندگی اخروی است.
 - همچنین تناسخ با حکمت الهی ناسازگار است زیرا خدا می‌توانست زندگی فرد را به حدی طولانی کند که پاک شدن روحش در یک زندگی حاصل شود نه در حیات‌های دیگر

- وجود بدن برای حیات بعدی انسان در قیامت ضروری

- پس از مرگ تا زمان قیامت، انسان حیاتی ندارد و با ظهور قیامت بدن دیگر بار زنده می‌شود و حیاتی جدید می‌یابد.
 - نفس مجرد در این نظریه جایگاهی ندارد.

- ۱- خداوند تمام اجزای پراکنده بدن شخص مرده را در قیامت گرد می‌آورد - مهم‌ترین مشکل وارد بر آن شبهه آکل و مأکول
 ۲- تنها برخی از اجزای بدن (اجزای اصلی) در قیامت گردآوری می‌شود و بقیه اجزا اموری است که خدا به اجزای اصلی پیوند می‌دهد. - اجزای اصلی بدن انسان کدام است؟ تنها خدا می‌داند!

- مهم‌ترین اشکال هر دو نظریه - وجود فاصله میان مرگ دنیوی و حیات مجدد

- * بر پایه آیات قرآن، انسان پس از مرگ تا قیامت دارای حیات برزخی است.

- نظریه «بدل» - نظریه جان هیک - حصول بدنی کاملاً جدید در قیامت

پس از مرگ خدا حافظه انسان را در بدن جدیدی در قیامت قرار می‌دهد -> شخصیت انسان ناشی از حافظه

- مهم‌ترین کارکرد این نظریه - دفع استبعاد از امکان حیات اخروی

- در درون بدن آدمی موجود دیگری با ویژگی‌های بدن و البته بدون ماده و جرم وجود دارد که بدن مثالی نامیده می‌شود.

نسخه حقیقی هر انسان که به هنگام مرگ از بدن مادی جدا می‌شود و در جهانی متناسب با خود به حیاتش ادامه می‌دهد.

- بدون جایگاه بودن نفس مجرد
 - کنار نهادن وجود بدن که در ادیان ابراهیمی برای زندگی اخروی امری ضروری است.

ج) جاودانگی در
پرتو نفس مبرور

۱-
۲-
۳-

۱- مجرد بودن نفس محدود به قوه عقل (قوه‌ی حس و خیال امور مادی موجود در بدن است که نفس مجرد (عقل) از طریق ارتباط با بدن واجد آنها می‌شود). نفس برای رسیدن به مرتبه عقلی به بدن نیاز دارد اما پس از رسیدن، در درک امور عقلانی نیازمند بدن نمی‌باشد. - مرگ ← باقی ماندن قوه عقل ← لذت‌ها و عذاب‌های اخروی فقط عقلانی‌اند.

۲- مجرد بودن نفس شامل تمام قوای انسان اعم از عقل و حس و خیال ← فارابی و ملاصدرا ← هنگامی که نفس به حدی از کمالات رسید که دیگر به بدن نیاز نداشت آن را رها می‌کند و مرگ اتفاق می‌افتد.

- این نفس قوی کار کرده‌های عقلانی، خیالی و حسی دارد با این تفاوت که قوه خیال کارکرد قوه حس را نیز برعهده می‌گیرد.

- او معتقد است هر فرد در دنیا مطابق با اعمال و افکارش نفس خود را می‌سازد و بدان شکل می‌دهد (مطابق با ملکات کسب شده)

↓
- ملکات پست ← صورت‌هایی چون مار، عقرب و آتش ← موجب عذاب
- ملکات ارزشمند ← موجب لذت

- دو مرحله زندگی پس از مرگ: ۱- «برزخ»، ۲- مرحله برانگیختگی بدن که آغاز قیامت کبراست. - دیدگاه ملاصدرا در مورد حیات برزخی پذیرفتنی اما به دلیل کنار نهادن بدن مادی، درخصوص قیامت کارکردی ندارد.

- این نظریه در میان
- متکلمان مسلمان ← ابن سینا، خواجه نصیر طوسی، غزالی
- متألهان مسیحی ← آگوستین و آکوئیناس

- جدا شدن نفس از بدن هنگام مرگ ← با توجه به اعمال دنیوی، برخورداری از نعمت یا عذاب در حیات برزخی ← قیامت ← برانگیخته شدن اجزای اصلی بدن دنیوی با اجزای دیگری که خدا پیوندشان می‌دهد ← وارد شدن نفس با تعلق به این بدن در عذاب یا نعمت حقیقی - وضعیت انسان در حالت برزخ ← مانند حالت انسان به خواب رفته

د) جاودانگی در پرتو
نفس مبرور و بدن

۱- نقش مهم بدن در کارکردهای انسان با توجه به پیشرفت‌های علمی درخصوص عصب‌شناسی
۲- ممکن بودن بازسازی بدن حتی با داشتن یک سلول
۳- پیشرفت‌های علم فیزیک ← وجود جهان‌های متعدد و حرکت از یک جهان به جهان دیگر
- درستی این نظریه با توجه به چند نکته

الف) شبهه مبتلیت

- آیا بدن جدید شبیه و مانند بدن قبلی است یا عین آن؟ چون که برای تحقق عذاب و نعمت‌های الهی نیازمند همان بدن قبل هستیم نه مثل آن.
- پاسخ ← بدنی که در قیامت ایجاد می‌شود، مثل بدن قبلی است چون بدن قبلی نابود شده است. برای تحقق زندگی آن جهانی، هم بدن مدخلیت دارد و هم نفس مجرد.
- نفس هویتی تغییرناپذیر است و حافظ هویت آدمی نفس اوست که در زندگی اخروی نیز نقشی اساسی دارد.

ب) شبهه اکل و ماکول

- از قدیمی‌ترین اشکالات وارد بر زندگی پس از مرگ
- دو تقدیر:
- ۱- با مرگ فرد، بدنش غذای حیوانات می‌شود و آن حیوانات نیز می‌میرند و به خاک تبدیل می‌شود و معلوم نمی‌شود اجزای بدن فرد مرده کجا و چگونه بوده است. پس خدا چگونه می‌تواند بدن او را دیگر بار برانگیزاند؟
- ۲- اجزای بدن انسان پس از خاک شدن وارد گیاهان یا بدن حیوانات دیگر شده و با خورده شدن آنها توسط انسان‌ها وارد بدن انسانی دیگر شده و اجزای بدن انسان دوم را تشکیل می‌دهد. در قیامت چه روی می‌دهد؟
- اگر فرد اول مؤمن و فرد دوم کافر باشد، در قیامت اجزای وارد شده به بدن دوم برخوردار از پاداش‌اند یا گرفتار عذاب؟
- پاسخ ← در این اشکال، تمام هویت آدمی بدن او دانسته شده در حالی که گفتیم خدا با یک سلول می‌تواند بدن انسان را بازسازی نماید و با تعلق یافتن نفس به بدن، زندگی اخروی تحقق یابد.

ج) شبهه مکان

- از اشکالات دیرین در مورد زندگی پس از مرگ ← مکان بهشت و جهنم
- در نظام بطلمیوسی، عالم متشکل از افلاکی کروی (شبیه به شیشه‌ای شفاف) که هریک داخل دیگری قرار گرفته و در مرکز آن زمین به صورت ماده‌ای مسطح وجود دارد ← با این تصور بهشت و جهنم در این جهان محقق نمی‌گردد و تحقق آن در خارج از این گوی‌های کروی نیز محال است.
- پاسخ ← فیلسوفان قدیم در برابر این اشکال از اعتقاد به معاد جسمانی دست می‌شستند و یا تنها نظریه معاد روحانی را می‌پذیرفتند.
- اما می‌دانیم که هنوز هم در خصوص متناهی یا نامتناهی بودن جهان نظریات گوناگونی وجود دارد و سخن گفتن از جایگاه بهشت و جهنم و اشکال به مکان آنها در چنین عالم وسیعی، بی‌معنا می‌نماید.

سؤالات برگزیده آزمون‌های سال‌های گذشته

سخن مولف: با توجه به تغییر منبع این درس و اینکه مطالب به کلی تغییر کرده و تا به الان آزمون علوم پایه‌ای بر مبنای این رفرنس برگزار نشده، صرفاً یک سری سؤالات کمی مرتبط (!) با رفرنس جدید رو از آزمون‌های اخیر براتون گذاشتم و جواب‌هاشون رو هم براساس همون کتاب قبلی و آزمون‌های علوم پایه مشخص کردم.

۱. در آیه شریفه «ثم سواء و نفخ فيه من روحه» اضافه شدن روح به خداوند گواه چیست؟ (اسفند ۹۷ - شیراز)

- الف) عدم ترکیب روح (ب) شرافت روح (ج) ثبات و عدم تکامل روح (د) تجرد روح
- پاسخ: در این آیه روح انسان به خداوند نسبت داده می‌شود که به معنی شرافت و منزلت برتر آن است «اضافه تشریفی».

پاسخ: ب)

۲. «وقتی در خودمان دقت کنیم، در می‌یابیم که وجود (من) امری بسیط و غیر قابل تقسیم است. در صورتی که اساسی‌ترین خاصیت اجسام، انقسام‌پذیری است». این گزاره چه امری را اثبات می‌کند؟ (تک‌آزمون پزشکی - شهریور ۹۹ و اسفند ۹۹ و میان‌دوره - فروردین ۱۴۰۰)

- الف) برتری روح بر جسم (ب) الهی بودن روح (ج) جاودانگی روح (د) غیرمادی بودن روح
- پاسخ: گزاره فوق از دلایل متعددی است که فیلسوفان جهت اثبات غیرمادی بودن روح استفاده می‌کنند.

پاسخ: د)

۳. گزاره «عدالت خوب است» مربوط به کدامیک از ابعاد ادراکی و گرایشی انسان است؟ (اسفند ۹۷ - مشهد)

- الف) ادراک نظری (ب) ادراک عملی (ج) گرایش انسانی (د) علم حضوری
- پاسخ: بررسی اعمال انسان از نظر خوب یا بد بودن و باید‌ها یا نبایدها در حوزه ادراک عملی است.

پاسخ: ب)

۴. «تصدیق قلبی، اقرار زبانی، عمل به ارکان» تعریف کدام گزینه است؟ (علوم پایه ریفرم ۳ - شهریور ۱۴۰۰)

- الف) اسلام (ب) تقوی (ج) ایمان (د) توکل

پاسخ: ایمان مصدر باب افعال و از ریشه امن (امنیت یافتن) است که به معنای جای‌گیر شدن اعتقاد در قلب، یا تصدیق چیزی با اطمینان و نیز وثوق به چیزی یا کسی است که در هر دو معنا، مفهوم ایمنی در کار است. شخص بالیمان، چنان دلگرمی و اطمینان دارد که هرگز در اعتقاد خویش شک و تردید نمی‌کند و به تعبیری از شک و تردید ایمن است. از حضرت رضا (ع) در باب تعریف ایمان نقل شده است: «ایمان، تصدیق قلبی و اقرار زبانی و عمل به ارکان و اعشاء است».

پاسخ: ج)

۵. از دیدگاه اسلام رابطه‌ی ایمان با شناخت و معرفت چیست؟ (شهریور ۹۷ - زنجان)

- الف) هرگز ایمان و معرفت با یکدیگر سازگاری ندارند. (ب) هر دو با هم حاصل می‌شوند و معنا پیدا می‌کنند.
- ج) ایمان مقدم بر معرفت است. (د) ایمان مبتنی بر شناخت و معرفت است.

پاسخ: براساس دیدگاه اسلام، ایمان مبتنی بر شناخت است اما الزاماً هر کس که علم دارد، ایمان ندارد. ایمان بدون شناخت فاقد ارزش و معنی است.

پاسخ: د)

(نگ آزمون پزشکی - شهریور ۹۹)

عَر در رابطه ایمان و معرفت، کدام گزاره نادرست است؟

- (ب) اقتضای علم و معرفت، ایمان است.
(د) ایمان دینی در تضاد با عقل نیست.

پاسخ: مطابق قرآن ایمان مبتنی بر معرفت و علم است ولی الزامی نیست که اگر علم وجود داشته باشد ایمان نیز ضرورتاً وجود پیدا کند.

پاسخ: (ب)

۷. این استدلال که «ملاک و معیار نیازمندی یک موجود به موجود دیگر، فقر وجودی اوست» اشاره به کدام برهان دارد؟

(نگ آزمون میان دوره - دی ۹۹)

- (الف) برهان تمایع (ب) برهان علیت (ج) برهان نظم (د) برهان فطرت
پاسخ: این عبارت بیانگر برهان علیت است. براساس برهان علیت مجموعه جهان از یک مبدا سرچشمه می گیرد و در سیر تکاملی خود یا وجود واسطه ها به سوی همان مقصد باز می گردد.

پاسخ: (ب)

۸. سابقه‌ی یا لاحقه نیستی، از نشانه‌های کدام گزینه است؟

- (الف) علت ناقصه (ب) علت تامه (ج) قدیم بودن (د) معلولیت

پاسخ: موجودی که محدودیت زمانی و مکانی دارد، حتماً فقر وجودی دارد و در نتیجه معلول خواهد بود؛ زیرا سابقه نیستی دارد و یا لاحقه نیستی.

پاسخ: (د)

(اسفندر ۹۹ و میان دوره قرداد ۱۴۰۰ - کشوری)

۹. مفاد برهان علیت چیست؟

- (الف) هر موجودی علتی دارد. (ب) هر معلولی علتی دارد.
(ج) هر علتی، معلول علتی دیگر است. (د) هر معلولی علت معلول دیگری است.

پاسخ: اصل علیت بیان می دارد که هر موجود وابسته‌ای نیازمند علت است و به عبارتی «هر معلولی علتی دارد.»

پاسخ: (ب)

۱۰. کدام آیه، از جمله آیاتی است که اهل تشبیه، برای اثبات رأی و نظر خود، بدان استناد می کنند؟

- (الف) سجانه و تعالی عما یصفون (ب) لیس کمله شیء
(ج) جاء ربک (د) لا تدرك الابصار و هو یدرک الابصار

پاسخ: اهل تشبیه با اشاره به آیاتی مانند آیه ذکر شده در صورت سؤال، برای خدا جسم در نظر می گیرند. اما اگر این آیات در پرتو آیات محکم معنا شوند، می توان فهمید که این تفکر درست نیست.

پاسخ: (ج)

۱۱. حلول و حیات جزء کدام دسته از صفات خداوند محسوب می شود؟

- (الف) ثبوتی، سلبی (ب) سلبی، ثبوتی (ج) ثبوتی، ثبوتی (د) سلبی، سلبی
پاسخ: حلول نشانه نقص و نیازمندی است. لذا باید از خداوند سلب شود. حیات نشانه کمال است. لذا به خدا نسبت داده می شود.

پاسخ: (ب)

(شهریور ۱۴۰۰ - ریفرم)

۱۲. صفاتی مانند بینایی و شنوایی خداوند به کدام صفت برمی گردد؟

پاسخ: (ب)

(د) حکمت

(ج) حیات

(ب) قدرت

(الف) علم

پاسخ: بینایی و شنوایی یا سمیع و بصیر بودن خدا به علم او برمی گردد، زیرا معنای سمیع و بصیر بودن چیزی جز علم به مسموعات و مبصرات نمی باشد.

(پاسخ: الف)

۱۳. اگر انسان بداند خداوند به همه کارهای او آگاه است و گفته های شنیده و کارهایش دیده می شود، همه موارد زیر حاصل می شود، بجز:

(شهریور ۱۳۰۰ - کشوری)

(الف) اقدام به کارهای نیک بیشتری می کند.

(ب) از گناهان اجتناب می ورزد.

(ج) احساس ترس و تنهایی می کند.

(د) در مقابل مشکلات استقامت می کند.

پاسخ: انسان با آگاهی از علم خداوند به احوالش احساس ترس و تنهایی نمی کند.

(پاسخ: ج)

۱۴. گسترده ی قدرت الهی، عام، مطلق و نامحدود است؛ لذا به تعلق می گیرد؟

(شهریور ۱۳۰۰ - کشوری)

(الف) امور ممکن

(ب) امور محال ذاتی

(ج) امور محال عقلی

(د) همه ی امور، چه ممکن و چه محال

پاسخ: قدرت خداوند به اموری تعلق می گیرد که امکان تحقق دارند.

(پاسخ: الف)

۱۵. کدام صفت خداوند اقتضا می کند که هم پیامبرانی را برای هدایت انسان ها برگزیند و هم عالم دیگری برای کیفر و پاداش بندگان برپا کند؟

(شهریور ۱۳۰۰ و میان دوره دی ۹۹ - کشوری)

(الف) حکمت

(د) الوهیت

(ج) ربوبیت

(ب) عدالت

پاسخ: صفت حکمت و هدف مندی خداوند اقتضا می کند که هم پیامبرانی را برای هدایت انسان ها برگزیند و هم عالم دیگری برای کیفر و پاداش بندگان برپا کند.

(پاسخ: الف)

۱۶. اگر ثواب و عقاب اخروی نتیجه تجسم اعمال دنیوی و ظهور واقعی آن باشد و این تجسم از سنت های عالم هستی باشد، این عدل در زمره عدل قرار می گیرد.

(میان دوره - آبان ۱۳۰۰)

(الف) تکوینی

(د) حقوقی

(ج) جزایی

(ب) تشریعی

پاسخ: اگر پاداش و عقاب اخروی به صورت ظهور عمل دنیوی باشد، عدلی مطرح است که در زمره عدل تکوینی قرار می گیرد نه عدل جزایی.

(پاسخ: الف)

۱۷. کدام گزاره بیانگر عدل تشریعی است؟

(شهریور ۱۳۰۰ - کشوری)

(الف) خداوند افرادی را که به آن ها تکلیف ابلاغ نشده، مجازات نمی کند.

(ب) خداوند همه احکام لازم برای سعادت بشر را فرو فرستاده است.

(ج) خداوند هیچکس را به تکالیفی که حکمتش را نمی داند، مکلف نمی سازد.

(د) الف و ب

پاسخ: عدل تشریعی بدین معنا است که تکالیفی که خدا به وسیله پیامبران بر مردم نازل کرده است برپایه عدل و دادگری است؛ یعنی اولاً همه‌ی احکام لازم برای سعادت انسان را فرو فرستاد و ثانیاً هیچ انسانی را بیش از توان و ظرفیتش مکلف نساخت.

پاسخ: ب)

۱۸. «شرارت برخی انسان‌ها که موجب آزار و اذیت دیگران شود، ناشی از آزادی و اختیاری است که خداوند به آن‌ها داده است.» کدام گزاره پاسخگوی این اشکال است؟

(شهریور ۱۴۰۰ - کشوری)

الف) آفرینش انسان مختار از آفرینش انسان مجبور بهتر است. (ب) خداوند، رنج و زحمت مظلومان را در قیامت جبران می‌کند. (ج) خداوند در قیامت، ظالمان را کیفر می‌دهد. (د) اختیار لازمه آفرینش انسان است و از آن چاره‌ای نیست. پاسخ: برخی آدمیان با اختیار خود، اعمال شرورانه‌ای انجام می‌دهند که لازمه این اعمال، رنج و عذاب دیگران است. بنابراین شر در جهان از شرارت انسان حاصل می‌شود و شرارت انسان نیز ناشی از آزادی و اختیار او است.

توضیح اینکه خداوند به دو گونه می‌توانسته است انسان را خلق کند:

- بدون اختیار و یا به تعبیری مجبور، تا هیچ گناهی از او سر نزنند؛

- مختار و آزاد تا مراحل کمال و سعادت را با اختیار طی کند و لازمه این گونه آفرینش است که برخی آدمیان، به اعمال شرورانه روی آورند.

صورت اول، مستلزم این است که انسان و اعمال او ارزشی نداشته باشد؛ اما در صورت دوم خیرهای فراوانی از گذر اختیار عاید انسان می‌شود و انسان با اختیار، بسیار بهتر از انسان بی‌اختیار است. حکمت و لطف خدا ایجاب می‌کند که آدمی با اختیار آفریده شود.

پاسخ: الف)

۱۹. توجه به کدامیک از ویژگی‌های علم بشری در پاسخ به حکمت شرور مفید است؟

(اسفند ۹۹ - کشوری)

الف) محدود بودن (ب) ذهنی بودن (ج) اصولی بودن (د) عرضی بودن پاسخ: شر دانستن برخی امور توسط انسان ناشی از ضعف علمی وی است.

پاسخ: الف)

۲۰. آیه «و بسا چیزی را خوش نمی‌دارید و آن برای شما خوب است و...» به کدامیک از راه‌حل‌های شرور دلالت دارد؟

(شهریور ۹۸ - قطب ۳)

الف) شر لازمه جهان مادی است (ب) شر ناشی از جزئی‌نگری است (ج) شر ناشی از آزادی انسان است (د) شر ناشی از جهل انسان است پاسخ: جزئی‌نگری انسان، عامل شر دانستن بسیاری از امور است اما اگر انسان آگاهی جامع‌تری داشت، هیچ‌گاه به شر بودن برخی امور حکم نمی‌کرد.

پاسخ: ب)

۲۱. در خصوص وجود شر در عالم طبیعت، کدام گزینه نادرست است؟

(اسفند ۹۹ - ریفرم)

الف) شر لازمه‌ی عالم طبیعت و ماده است.

ب) آزادی انسان بدون وجود شر محقق نمی‌شود.

ج) شری در عالم وجود ندارد و شر پنداشتن آن‌ها ناشی از جهل ماست.

د) شر دانستن بسیاری از امور ناشی از جزئی‌نگری انسان است.

پاسخ: گزینه‌های دیگر راه‌حل‌های مسئله شروراند. جهان مادی متشکل از خیر کثیر و شر قلیل خلق شده است.

پاسخ: ج)

۶

۲۲. کسی جز خداوند نمی‌تواند زمام امور زندگی انسان‌ها را به دست گیرد و برای آنها قانون وضع کند. این گزاره بیانگر کدام قسم توحید است؟

(شهریور ۹۸ - قطب تهران، اسفند ۹۹ - کشوری و میان‌دوره - فرورد ۱۴۰۰)

الف) توحید در تشریع ب) توحید در تکوین ج) توحید در الوهیت د) توحید در خالقیت

پاسخ: قانون‌گذاری و تشریع ویژه خدا است، به عبارتی تنها خدا می‌تواند زمام امور زندگی انسان‌ها را به دست بگیرد.

از منظر قرآن ← توحید و شرک ← نقش اول در زندگی قرآن

پاسخ: الف)

۲۳. «خداوند تنها مؤثر در اداره و تدبیر جهان و انسان است.» این گزاره به کدام مرتبه توحید اشاره دارد؟

(میان‌دوره - آبان ۱۴۰۰)

الف) خالقیت ب) الوهیت ج) اطاعت د) ربوبیت

پاسخ: توحید در ربوبیت بیان می‌دارد که تنها خداوند در اداره و تدبیر و کارگردانی جهان و انسان مؤثر است.

پاسخ: د)

۲۴. توجه به کدام بعد از وجود انسان برای درک صحیح معاد ضروری است؟

(شهریور ۹۹ - ریفرم)

الف) احساسات و عواطف ب) روح انسان ج) عقل و اندیشه بشر د) بعد جسمانی انسان

پاسخ: معاد ارتباط تنگاتنگی با حقیقت انسان (روح) دارد و هر نظریه‌ای که در باب حقیقت انسان پذیرفته شده باشد بر آن تأثیر می‌گذارد.

پاسخ: ب)

۲۵. راه کسب شناخت صحیح و تفصیلی در باب معاد و عالم غیب کدامیک از منابع شناختی زیر است؟

(شهریور ۹۸ - کلاسیک مشور)

الف) علوم وحیانی ب) علوم عقلی ج) علوم عرفانی د) علوم تجربی

پاسخ: از آن جا که معاد در قلمرو عالم غیب قرار دارد نمی‌توان با حس و تجربه آن را شناخت. کامل‌ترین راه شناخت معاد علوم وحیانی است که از طریق پیامبران به انسان منتقل می‌شود.

پاسخ: الف)

۲۶. «اگر دنیای دیگری نباشد، مؤمنان ضرری نکرده‌اند؛ ولی اگر دنیای دیگر باشد، غیرمؤمنان زیان می‌کنند.» این گزاره مفاد کدام

(میان‌دوره فرورد ۱۴۰۰ - کشوری)

برهان در باب معاد است؟

الف) فطرت ب) حکمت ج) معقولیت د) عدالت

پاسخ: برهان معقولیت بیان می‌دارد که به منظور دفع ضرر محتمل، معقول‌تر است که به معاد ایمان آورد. حال اگر جهان دیگری هم نبود، ضرری متوجه انسان نخواهد شد.

پاسخ: ج)

۲۷. این عبارت «حقیقت انسان همین بدن مادی است که با متلاشی‌شدن از بین خواهد رفت و بر فرض آفرینش جدید، پیوندی با

(شهریور ۹۷ - اهواز)

آفرینش نخستین او ندارد» تقریر کدام شبهه نسبت به انکار معاد است؟

الف) علم فاعل ب) عدم قدرت خدا ج) آکل و ماکول د) اعاده‌ی معدوم

پاسخ: برخی از منکران معاد حقیقت انسان را بدن مادی می‌دانند و نمی‌توانند برانگیختن مجدد انسان را درک کنند، اما حقیقت انسان، روح است که هنگام مرگ گرفته می‌شود و همواره حضور دارد و متلاشی نمی‌شود. شبهه این منکران، اعاده معدوم نام دارد.

پاسخ: د)

۲۸. کدام گزینه بیانگر دیدگاه قرآن در خصوص مسئله معاد است؟

(اسفند ۹۹ - ریفرم)

- الف) روحانی است. (ب) مادی و جسمانی است. (ج) روحانی و جسمانی است. (د) جسمانی است.
- پاسخ: از نظر قرآن کریم، معاد هم جسمانی است و هم روحانی؛ زیرا هم روح و هم بدن مادی با هم محشور می‌شوند.

پاسخ: ج

۲۹. گزینه‌ی صحیح در اعتقاد به تناسخ کدام است؟

(شهریور ۹۷ - تبریز)

- الف) در قیامت روح به بدن انسان برمی‌گردد.
 ب) برای انسان اصلاً معادی وجود ندارد.
 ج) در قیامت فقط جسم انسان حضور خواهد داشت.
 د) پس از مرگ روح به بدن انسان دیگر یا حیوان و گیاه منتقل می‌شود.
- پاسخ: در تناسخ، عقیده بر این است که روح انسان سلسله‌ای را طی می‌کند و از انسان به بدن انسان دیگر، حیوان یا گیاه منتقل می‌شود.

پاسخ: د

۳۰. میزان در روز قیامت برای چه کسانی خواهد بود؟

(شهریور ۱۳۰۰ - ریفرم)

- الف) کافران (ب) مشرکان (ج) مومنان (د) همه انسان‌ها
- پاسخ: برقراری میزان برای اهل ایمان است و برای آنان که تمام کارهای خوب خود را تباه کرده‌اند میزان قرار داده نمی‌شود.

پاسخ: ج

۳۱. در برهان امکان و وجوب، چگونه بر وجود خداوند استدلال می‌شود؟

(تک آزمون پزشکی - شهریور ۹۹)

- الف) از وجود پدیده‌ها به وجود واجب
 ب) از وجود ممکن‌ها به وجوب علت‌ها
 ج) از وجود پدیده‌ها به وجوب معلول‌ها
 د) از وجود پدیده‌ها به وجود ممکن
- پاسخ: از مبانی برهان وجوب و امکان اصل علیت است. مطابق این برهان ممکن الوجود نیازمند علت است و می‌دانیم که تسلسل محال است لذا واجب الوجود اثبات می‌شود.

پاسخ: الف

۳۲. قدرت خدا به چه اموری تعلق می‌گیرد؟ به محالات.....

(میان دوره - آبان ۱۴۰۰)

- الف) ذاتی (ب) وقوعی (ج) عادی (د) عقلی
- پاسخ: قدرت خدا، به اموری تعلق می‌گیرد که امکان تحقق دارند. از این رو، آنچه ذاتاً ممتنع یا مستلزم امتناع و محال است، متعلق قدرت نخواهد بود. چنین اموری در دایره شیء قرار نمی‌گیرند تا متعلق قدرت الهی باشند.

پاسخ: ج

۳۳. براساس کدام معنا، عدل یکی از شعب حکمت است؟

(میان دوره - فروردین ۱۴۰۰)

- الف) علت غایی (ب) علت تامه (ج) علت ناقصه (د) علت مادی
- پاسخ: طرح سؤال از برای مطالعه! صفحه‌ی ۱۱۴

کتاب اندیشه اسلامی ۱، ویراست دوم

یکی از معانی حکمت قبیح و بیهوده نبودن فعل فاعل است و با تأمل در این معنا روشن می‌شود که صفت عدل از لوازم آن است. چون خداوند حکیم است، هیچ کار قبیح و زشتی انجام نمی‌دهد و از سویی، ظلم، یکی از نمونه‌های عمل زشت است. در نتیجه، خدا هیچ

۴۹

ظلمی انجام نمی‌دهد؛ یعنی همه‌ی اعمال خدا عادلانه است و می‌توانیم صفت عدل را به خدا نسبت دهیم.

پاسخ: الف)

۳۴. جاودانگی بعضی از گناهکاران در جهنم، چگونه با عدل الهی سازگار است؟

(نگ آزمون پزشکی - شهریور ۹۹)

الف) قرار خداوند با مجرمان بوده است.

ب) گناهکار باید به اشد مجازات برسد.

ج) مجازات آخرت، نتیجه قهری عمل است.

د) اختیار بندگان به دست خداست.

پاسخ: عدل الهی یعنی خداوند با هر یک از مخلوقات خود آن طور که سزاوار است رفتار کند و آن را در جای خود قرار دهد و چیزی که شایسته او است به او عطا کند در ارتباط با عدل جزایی می‌توان گفت که کیفر اخروی با مجازات‌های دنیا تفاوت اساسی دارد. مقدار و کیفیت مجازات‌های قراردادی تابع وضع و قرارداد است ولی مجازات اخروی قراردادی نیست و نتیجه تکوینی و قهری اعمال مجرمان (تجسم اعمال) است.

پاسخ: ج)

۳۵. قرآن در آیه شریفه «لو کان فیهما آلهه الا الله لفسدتا» هماهنگی نظام آفرینش را دلیل بر کدام شاخه توحید دانسته است؟

(شهریور ۹۸ - قطب ۳)

الف) ربوبیت

ب) خالقیت

ج) تشریع و تقنین

د) حاکمیت

پاسخ: قرآن کریم در این آیه هماهنگی نظام آفرینش را دلیل یگانگی مدبر جهان می‌داند.

← توحید در ربوبیت = توحید در تدبیر

پاسخ: الف)

۳۶. برای گفتگو و مناظره با افراد منکر خدا و معاد، کدام برهان مناسب‌تر است؟

(نگ آزمون پزشکی - شهریور ۹۹)

الف) حکمت

ب) فطرت

ج) معقولیت

د) عدالت

پاسخ: امام رضا (ع) در روایتی در گفتگو با فرد منکر معاد از برهان معقولیت استفاده می‌کند. مطابق این روایت بجا آوردن زکات، نماز و روزه حتی در صورت صحیح بودن اعتقاد کافران، به انسان زیان نمی‌رساند.

پاسخ: ج)

۳۷. قرآن کریم از قول منکرین معاد نقل می‌کند که: «آیا هنگامی که ما در زمین گم شدیم» آفرینش تازه‌ای خواهیم یافت؟ این

(میان‌دوره - دی ۹۹)

سخن آنان بیانگر کدام شبهه در انکار معاد است؟

الف) شبهه قدرت فاعل

ب) شبهه علم فاعل

ج) شبهه آکل و ماکول

د) شبهه اعاده معدوم

پاسخ: این آیه به شبهه اعاده معدوم اشاره دارد، زیرا از تعبیر «در زمین گم شدیم» برداشت می‌شود که این افراد گمان می‌برده‌اند که حقیقت انسان همان جسم وی است.

پاسخ: د)

۳۸. آیه «ثم سواه و نفخ فيه من روحه» به کدام بُعد انسان اشاره دارد؟

(پزشکی علوم پایه اسفند ۱۳۰۰)

الف) بعد روحی

ب) بعد نفسانی

ج) دو بعد مادی و غیرمادی

د) دو بعد خیر و شر

پاسخ: ۲ ساحتی بودن انسان در آیه: ثم سواه و نفخ فيه من روحه ← انتساب دادن روح به خدا به دلیل شرافت و منزلت برتر روح «اضافه تشریفی مانند ← مسجد و کعبه = خانه خدا» به دلیل موقعیت برترشان

پاسخ: ج

۳۹. موضع علوم تجربی در قبال مسائل ماورای مادی چگونه است؟
 (پزشکی علوم پایه اسفند ۱۴۰۰)
 الف) سکوت و عدم اظهار نظر (ب) قبول و تأیید (ج) نفی و انکار (د) گاهی تأیید و گاهی انکار
 پاسخ: - نتیجه تجربه‌گرایی = علم‌گرایی و در حالی که وظیفه علوم تجربی ← کشف رابطه ۲ پدیده مادی نه چیز دیگر
 - سکوت علوم تجربی درباره مسائل ماورا ماده ← عامل سوء استفاده برخی افراد «آن را پشتوانه تفسیر مادی خود قرار می‌دهند»

پاسخ: الف

۴۰. «انسان باید نخست ایمان بیاورد تا حقیقت را بفهمد، نه آنکه نخست بفهمد و سپس ایمان بیاورد.» کدام دین و آیین چنین دیدگاهی دارد؟
 (پزشکی علوم پایه اسفند ۱۴۰۰)
 الف) بودیسم (ب) یهودیت (ج) مسیحیت (د) هندویسم
 پاسخ: - مسیحیت
 - ابتدا ایمان آوردن ← سپس فهمیدن ← برخی از افراطیون ایمان‌گرا ← وجود شناخت و معرفت = عدم ایمان
 - معرفت‌ستیزی ← ناشی از تحریف کتاب مسیحیان «تثلیث که با عقل سازگار نیست»

پاسخ: ج

۴۱. در رابطه با اراده الهی کدام گزینه صحیح است؟
 (پزشکی علوم پایه اسفند ۱۴۰۰)
 الف) امکان تخلف از اراده تکوینی الهی هست.
 ب) امکان تخلف از اراده تشریعی الهی است.
 ج) امکان تخلف از هر دو نوع اراده تشریعی و تکوینی الهی هست.
 د) امکان تخلف از هیچ یک از دو نوع اراده تشریعی و تکوینی الهی نیست.
 پاسخ: -
 - تکوینی: ناشی از رابطه خاص خدا با مخلوقات، «تحقق بالضرورة امری که خداوند اراده کند»
 - تشریعی: ناشی از رابطه خاص خدا با برخی افعال اختیاری انسان «امکان تخلف اراده از مراد وجود دارد».
 مثال: خدا اراده کرده که همه انسان‌ها به راه مستقیم هدایت شوند ← انسان‌ها می‌توانند از این امر تخلف کنند. می‌توان گفت که تخلف از اراده تشریعی ← مطابق اراده الهی «به دلیل مختار آفریده شدن انسان»

پاسخ: ب

۴۲. کدامیک از موارد زیر درباره خداوند قابل شناخت نیست؟
 (علوم پایه شهریور ۱۴۰۱)
 الف) ذات خداوند (ب) صفات ذات خداوند (ج) صفات فعل خداوند (د) صفات ذات و فعل خداوند
 پاسخ: امکان شناخت صفات خدا
 دیدگاه اثبات‌بلا تشبیه: عقل می‌تواند اوصاف خدا را بشناسد و تحلیل کند ← به کنه صفات راه نمی‌یابد ← انسان صفات خدا را محدود می‌شناسد.

پاسخ: الف

۴۳. از نگاه قرآن، علت انکار معاد از سوی منکران چیست؟
 (علوم پایه شهریور ۱۴۰۱)
 الف) آزادی برای انتخاب راه (ب) آزادی برای ارتکاب گناه (ج) استدلال عقلی بر عدم امکان معاد (د) دلایل تجربی بر عدم امکان معاد

۶

پاسخ: براساس قرآن، منکران هیچ دلیلی ندارند و از سر جهل انکار می کنند. «البته برخی می دانند که اعتقاد به معاد = تحقق نیافتن امیال نفسانی و شهوانی ← پس انکار می کنند و مطرح کردن شبهه توسط آن ها، بهانه ای بیش نیست ← در قرآن ذکر شده».

پاسخ: ب)

۴۴. براساس آیه: «دین حق از جانب خدا برای شما آمد، پس هر که بخواهد ایمان بیاورد و هر که نخواهد کفر ورزد». کدام گزاره درست است؟

(علوم پایه شهریور ۱۳۰۱)

الف) ایمان و کفر بشر، تابع خواست خدا است.

ب) ایمان و کفر، دو امر اختیاری می باشد.

ج) کفر به خدا، امری مجاز است.

د) ایمان به خدا، امری فطری است.

پاسخ:

- تقبیح و تحسین افعال یا استحقاق عقاب و پاداش رفتار ← نشان اختیار
 - آدمی از سر اختیار ایمان می آورد یا کفر می ورزد
 - ایمان مانند علم نیست ← گاه بدون اختیار، تصور و علم پدید می آید ← شنیدن صدا به ناگزیر

پاسخ: ب)

(دندان پزشکی علوم پایه اسفند ۱۳۰۰)

۴۵. در برهان علی از چه طریق به نتیجه می رسیم؟

الف) اثبات وجود علم ب) اثبات وجود خدا ج) اثبات معلولیت عالم د) اثبات علّیت خدا

پاسخ: ج)

(علوم پایه شهریور ۱۳۰۱ و اسفند ۱۳۰۰)

۴۶. در برخورد با آیاتی که برای خدا، مکان یا زمان یا عضو بیان می کنند، چه باید کرد؟

الف) رجوع به آیات مشابه ب) رجوع به آیات محکم ج) رد آیات به روایات د) نسخ آیات با روایات

پاسخ: ب)

(علوم پایه شهریور ۱۳۰۱)

۴۷. آیه شریفه: «فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ» ای پیامبر تذکر ده، همانا تو تذکر دهنده ای، دلیل بر چیست؟

الف) تذکر دادن، فقط وظیفه پیامبران است.

ب) ذکر خدا، وظیفه همه است.

ج) خداشناسی، فطری است.

د) خداشناسی، از راه ذکر به دست می آید.

پاسخ: ج)

۴۸. در ارتباط با آیهی شریفه «فَإِذَا سُوَيْتَهِ وَنَفَخْتَ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ» کدام گزینه صحیح است؟ (شهریور ۹۸ - قطب آزاد)

الف) خداوند خلقت انسان را از گلی خوشبو به انجام رساند و سپس از روح در دمید.

ب) خداوند پس از آفرینش بدن در حد اعتدال از روحی در آن دمید که به دلیل شرافت و منزلت برتر آن را به خود منتسب نموده است.

ج) خداوند پس از آفرینش بدن در حد اعتدال به ملائک دستور داد و پس از سجده ملائک از روح خود در او دمید.

د) کلمه «سویته» اشاره به تسویه حساب انسان در قیامت دارد به دور از افراط و تفریط می باشد.

پاسخ: ب)

(علوم پایه کلاسیک)

۴۹. تمایز حکمت نظری و حکمت عملی در چیست؟

الف) متعلق شناخت ب) قوه شناخت ج) نوع دیدگاه انسانی د) متعلق شناخت و قوه شناخت

پاسخ: الف)

(علوم پایه کلاسیک)

۵۰. از دیدگاه قرآن کریم، ایمان مبتنی بر کدام گزینه است؟

(د) اقرار زبانی

(ج) دلدادگی

(ب) عمل صالح

(الف) معرفت و علم

پاسخ: الف)

(علوم پایه ریفرم - شهریور ۹۸ و شهریور ۹۹)

۵۱. رابطه عقل و دین از نگاه اسلام کدام گزینه است؟

(ب) بدون دین عقل کارکردی ندارد.

(الف) عقل مبتنی بر دین است.

(د) عقل کارکردی در حوزه دین ندارد.

(ج) عقل و دین تأیید کننده یکدیگرند.

پاسخ: ج)

(علوم پایه کلاسیک)

۵۲. در رابطه عقل و دین، همه گزاره‌ها درست است، بجز:

(ب) حجیت دین مقدم بر حجیت عقل است.

(الف) عقل و دین هر دو حجت خدا هستند.

(د) عقل دین را تأیید می‌کند.

(ج) دین عقل را تأیید می‌کند.

پاسخ: ب)

(علوم پایه کلاسیک)

۵۳. از نظر قرآن کریم.....

(الف) هر جا که معرفت و آگاهی باشد ایمان هم ظهور می‌نماید.

(ب) گروهی انسان‌ها در عین حال که نسبت به آیین حق یقین دارند اما ایمان نمی‌آورند.

(ج) تنها عالمان دین‌دار از خداوند هراسی ندارند.

(د) همه دانشمندان واقعی هیچ هراسی از خداوند ندارند.

پاسخ: ب)

(شهریور ۹۸ - قطب ۸)

۵۴. رابطه ایمان و معرفت در مسیحیت چگونه است؟

(ب) هیچ رابطه‌ای با یکدیگر ندارند.

(الف) هر کدام بدون دیگری معنی ندارد.

(د) ایمان مقدم بر معرفت است.

(ج) معرفت مقدم بر ایمان است.

پاسخ: د)

(علوم پایه ریفرم - شهریور ۹۹)

۵۵. ایمان‌گرایان مسیحی دیدگاهشان نسبت به عقل چیست؟

(ب) زیرساخت ایمان را عقل می‌پندارند.

(الف) دیدگاه مثبت داشته و عقل را تأیید می‌کنند.

(د) میان ایمان و عقل ملازمه قائلند.

(ج) ایمان و عقل را ناسازگار می‌دانند.

پاسخ: ج)

(علوم پایه کلاسیک)

۵۶. کدام یک از گزینه‌های زیر از مؤلفه‌های ایمان‌گرایی افراطی در مسیحیت است؟

(ب) مبتنی بودن ایمان بر تعقل

(الف) سازگاری ایمان و تعقل

(د) مبتنی بودن ایمان بر بی‌یقینی

(ج) تحقق ایمان با انجام عمل صالح

پاسخ: د)

(شهریور ۹۸ - قطب ۱۰)

۵۷. براساس آیهی «من شاء فلیؤمن و من شاء فلیکفر» کدام برداشت درست است؟

(ب) ایمان و کفر هر دو امر اختیاری است.

(الف) ایمان بر طبق مشیت الهی است.

(د) ایمان و کفر تابع مشیت الهی است.

(ج) کفر برخلاف مشیت الهی است.

۹۸

پاسخ: ب)

۵۸. در آیه «سنریهم آیاتنا فی الافاق و فی انفسهم حتی یتبین انه الحق (فصلت: ۵۳) واژه «فی انفسهم» اشاره به کدام راه خداشناسی دارد؟

(علوم پایه شهریور ۹۸ - رنفرم)

الف) برهان تجربی ب) راه فطرت ج) روش عقلی د) رویکرد فلسفی

پاسخ: ب)

۵۹. با توجه به فطری بودن خداشناسی، ضرورت بعثت انبیاء چیست؟

الف) اخبار حقایق عالم آخرت ب) برقراری عدالت در جامعه

ج) ارائه‌ی الگوی زندگی صحیح د) شناساندن متعلق فطرت به انسان‌ها

(علوم پایه کلاسیک)

پاسخ: د)

۶۰. علتی که با وجود آن تحقق و وجود موجود دیگر ضرورت می‌یابد، چه نوع علتی است؟

الف) علت غایی ب) علت تامه ج) علت ناقصه د) علت مادی

(علوم پایه کلاسیک)

پاسخ: ب)

۶۱. مفاد برهان علیت چیست؟

الف) هر موجودی علتی دارد. ب) هر معلولی علتی دارد.

ج) هر علتی، معلول علتی دیگر است. د) هر معلولی، علت معلول دیگری است.

(اسفندر ۹۹ و میان‌دوره فروردین ۱۴۰۰ - کشوری)

پاسخ: ب)

۶۲. برهان علی در اثبات وجود خدا از چه مسیری می‌گذرد؟

الف) بی‌نهایت بودن جهان ب) علّیت خدا ج) خالقیت خدا د) معلولیت جهان

(علوم پایه کلاسیک)

پاسخ: د)

۶۳. این استدلال که «ملاک و معیار نیازمندی یک موجود به موجود دیگر، فقر وجودی اوست»، اشاره به کدام برهان دارد؟

الف) برهان تمانع ب) برهان علیت ج) برهان نظم د) برهان فطرت

(میان‌دوره آذر ۹۸ و دی ۹۹ - کشوری)

پاسخ: ب)

۶۴. کدام یک از گزینه‌های زیر معلولیت عالم را اثبات می‌کند؟

الف) فقر و ضعف وجود عالم ب) هدفمندی عالم ج) پیدایش عالم د) هماهنگی اجزاء عالم

(شهریور ۹۸ - قطب ۳)

پاسخ: الف)

۶۵. کدام گزینه از ویژگی‌های معلولیت نمی‌باشد؟

الف) تغییر و تحول ب) حرکت و سکون ج) مکانی و زمانی د) قائم به ذات

(شهریور ۹۸ - قطب ۸)

پاسخ: د)

۶۶. سابقه یا لاحق‌ه نیستی، از نشانه‌های کدام گزینه است؟

(اسفندر ۹۹ - کشوری)

الف) علت ناقصه (ب) علت تامه (ج) قدیم بودن (د) معلولیت
پاسخ: د

۶۷. کدام یک از براهین زیر مبتنی بر تقریر هدفمندی است؟
الف) برهان نظم (ب) برهان صدیقین (ج) برهان علی (د) برهان فطرت
پاسخ: الف

۶۸. کدام گزینه رایج‌ترین برهان بر وجود خداست که قدمتی به بلندای عمر انسان دارد و همه‌ی انبیا بر آن تأکید کرده‌اند؟
الف) نظم (ب) فطرت (ج) علی (د) هدفمندی
پاسخ: الف

۶۹. منظور از اجتماع نقیضین چیست؟
الف) وجود دو چیز که ضد یکدیگرند در زمان واحد (ب) وجود عدم چیزی در زمان واحد و مکان واحد
ج) اجتماع علت و معلول در یک شی (د) اجتماع سلسله علت‌ها تا بی‌نهایت
پاسخ: ج

۷۰. ویژگی‌های مشترک حیات موجودات طبیعی چیست؟
الف) ادراک و فعالیت (ب) احساس و رشد (ج) رشد و حرکت (د) تغذیه و رشد
پاسخ: الف

۷۱. در حوزه شناخت صفات خدا پوزیتیویست‌ها و حس‌گرایان از کدام دسته‌اند؟
الف) اهل تشبیه (ب) اهل تعطیل و لادری‌گری
ج) قائلین به امکان شناخت صفات خدا (د) یکسانی شناخت صفات خدا و انسان
پاسخ: ب

۷۲. چرا عقیده کسانی که صفات خدا را ازلی و قدیم، ولی زائد بر ذات می‌دانند، درست نیست؟ زیرا،
الف) این نظریه از تشبیه صفات خدا به انسان سرچشمه گرفته است.
ب) صفات خداوند در مفهوم با هم مغایرت دارند.
ج) صفات خداوند در وجود خارجی، وحدت دارند.
د) در عین اختلاف در وجود خارجی، در مفهوم هم متفاوت هستند.
پاسخ: الف

۷۳. کدام گزینه دلیلی برای معناداری صفات خداست؟
الف) نامحدودیت ذات خدا (ب) عدم امکان پرستش موجود ناشناخته
ج) محدودیت صفات انسان (د) سنخیت بین موجودات و آنچه می‌پرستند
پاسخ: ب

۷۴. صفات «علم، اراده و عدل» به ترتیب کدام یک از صفات الهی است؟

۶۶

(د) ذاتی، فعلی، فعلی

(ج) فعلی، ذاتی، ذاتی

(ب) فعلی، ذاتی، فعلی

(الف) ذاتی، فعلی، ذاتی

پاسخ: (د)

(علوم پایه کلاسیک)

۷۵. کدام گزینه در خصوص قدرت از دیدگاه متکلمان صحیح است؟

(ب) توان تحقق یک فعل در ظرف زمان

(الف) برآیند نیرو جهت انجام کار

(د) توان غلبه بر مشکلات

(ج) انجام یا ترک اختیاری فعل

پاسخ: (ج)

(میان دوره - آذر ۹۸)

۷۶. توجه به کدام یک از صفات خداوند، سبب دوری انسان از گناه می‌شود؟

(د) حکمت الهی

(ج) علم الهی

(ب) مغفرت الهی

(الف) رحمت الهی

پاسخ: (ج)

(شهریور ۹۸ - قطب ۶)

۷۷. چگونه همه موجودات نزد خدا حاضرند و خدا به موجودات علم حضوری دارد؟

(الف) چون خدا از ازل علم به وجود آوردن موجودات را داشته است پس در حضور اویند.

(ب) چون خداوند به همه موجودات علم دارد پس همه موجودات در محضر خداوند هستند.

(ج) چون همه موجودات معلول خدایند و وجود عینی هر معلول نزد علت حاضر است.

(د) چون موجودات علم حضوری به خدا دارند پس خداوند نیز علم حضوری به آنان دارد.

پاسخ: (ج)

(شهریور ۹۹ - کشوری)

۷۸. قرار دادن افراد و اشیا در جایگاه شایسته خود، معنای جامع کدام یک از اصطلاحات زیر است؟

(د) قدرت

(ج) رحمت

(ب) عدل

(الف) حکمت

پاسخ: (ب)

۷۹. این که (خداوند به هر موجودی به اندازه شایستگی‌هایش از مواهب و نعمت‌ها ارزانی می‌دارد) بیانگر کدام یک از موارد عدل

(علوم پایه کلاسیک)

الهی است؟

(د) قانونی

(ج) تکوینی

(ب) جزایی

(الف) تشریعی

پاسخ: (ج)

(شهریور ۹۸ - قطب آزاد)

۸۰. درباره آنچه در عالم شر قلمداد می‌شود باید گفت؟

(الف) آنچه در عالم شر قلمداد می‌شود لازمه جهان مادی نیست.

(ب) شرور به عنوان مانع اصلی شکوفا شدن استعدادهای انسانی مطرح می‌گردد.

(ج) شرور اگرچه لازمه جهان مادی نیستند، اما ممکن است ناشی از آزاد انسان باشند.

(د) شرور به عنوان لازمه عالم مادی عامل غفلت‌زدایی و نیز آزمون‌های الهی می‌باشند.

پاسخ: (د)

(میان دوره - دی ۹۹)

۸۱. براساس توحید در خالقیت، کدام گزینه درست است؟

(الف) شرور مخلوق خدا نیست. (ب) شرور مخلوق خداوند است. (ج) شرور مخلوق انسان است. (د) شرور مخلوق شیطان است.

پاسخ: (ب)

۸۲. قرآن در آیات متعددی به مشرکان هشدار می‌دهد که آنچه شما می‌پرستید توانایی ندارند که به خود و پرستش‌کنندگان خود سود و زیانی برسانند این مطلب بیشتر مربوط به کدام یک از موارد زیر است؟

(شهریور ۹۸ - قطب آزار)

الف) توحید ذاتی ب) توحید صفاتی ج) توحید در ربوبیت د) توحید در خالقیت

پاسخ: ج)

۸۳. کدام یک از موارد ذیل از براهین عقلی معاد به شمار نیامده است؟

(اسفندر ۹۷ - قطب ۶)

الف) برهان عدالت ب) برهان حکمت ج) برهان فطرت د) برهان علیت

پاسخ: ج)

۸۴. کدام گزینه بر ضرورت معاد دلالت دارد؟

(اسفندر ۹۶ - قطب ۸)

الف) علم الهی ب) قدرت الهی ج) حکمت خداوند د) صفات جمالیه حق

پاسخ: ج)

۸۵. این استدلال که اگر معاد وجود نداشته باشد، میل به بقا و جاودانگی و ابدیت خواهی در نهاد انسان باطل و بیهوده خواهد بود. بیانگر کدام برهان است؟

(علوم پایه کلاسیک)

الف) برهان عدالت ب) برهان معقولیت ج) برهان حکمت د) برهان فطرت

پاسخ: د)

۸۶. «شبهه اعاده معدوم» حقیقت وجود انسان را چه می‌داند؟

(شهریور ۹۸ - قطب ۸)

الف) جسم برزخی ب) بدن مادی ج) روح مجرد د) روح نیمه مادی

پاسخ: ب)

قسمت دوم

انقلاب اسلامی: وقوع، پایداری و راهکارهایی برای آینده

| مقدمه

| بخش اول

- وقوع انقلاب اسلامی ایران
- فصل ۱: شکل‌گیری و پیروزی انقلاب اسلامی
 - فصل ۲: ماهیت انقلاب اسلامی و راه‌های شناخت آن
 - فصل ۳: رهیافت علمی کتاب

| بخش دوم

- پیامدها و دستاوردهای انقلاب اسلامی در داخل
- فصل ۱: نگرشی بر نتایج و دستاوردهای انقلاب اسلامی ایران در سال‌های پس از پیروزی تاکنون
 - فصل ۲: ثبات سیاسی و نظام‌سازی سریع انقلاب اسلامی پس از پیروزی و علل آن (در مقایسه با انقلاب فرانسه)
 - فصل ۳: اشغال لانه جاسوسی آمریکا در تهران و نتایج آن

| بخش سوم

- پیامدها و بازتاب‌های انقلاب اسلامی در جهان
- فصل ۱: تأثیرات فوری منطقه‌ای و جهانی انقلاب اسلامی ایران (موج دوم بیداری اسلامی)
 - فصل ۲: انقلاب اسلامی ایران و سقوط نظام دو قطبی (فروپاشی بلوک شرق)
 - فصل ۳: انقلاب اسلامی ایران و غرب
 - فصل ۴: انقلاب اسلامی ایران و تغییر در هندسه قدرت در منطقه

| بخش چهارم

- چند مقوله برای دستیابی به آینده مطلوب
- فصل ۱: گردش خواص سیاسی شایسته
 - فصل ۲: تمهیدات اقتصادی علیه انقلاب اسلامی
 - فصل ۳: بایسته‌های رفتاری کشور در دوره پس‌اجرام
 - فصل ۴: مزیت‌های جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران و تأثیر آن بر اقتدار بین‌المللی کشور
 - فصل ۵: درس‌های انقلاب اسلامی برای تداوم بیداری اسلامی

| بخش پنجم

- به سوی تمدن نوین اسلامی
- فصل ۱: نظریه‌پردازی در علوم انسانی-اجتماعی و رفتاری
 - فصل ۲: بحران‌ها و چالش‌های کنونی تمدن غربی
 - فصل ۳: فرصت‌ها و امکانات در مسیر تشکیل تمدن نوین اسلامی

مقدمه

چهار عنصر بررسی انقلاب

- ۱- پیستی ← تعریف انقلاب - ویژگی‌ها - تفاوت با مفاهیم مرتبط (شورش، ناآرامی، قیام، اصلاح، جنگ داخلی، کودتا)
- ۲- پیرایی ← زمینه‌ها؛ علل و عوامل اصلی وقوع انقلاب
- ۳- پگونگی رخ دادن
- ۴- نتایج

رویکرد کتاب انقلاب اسلامی: وقوع، پیامدها و راهکارهایی برای آینده:

پیستی: بیان و توضیح نقش دو عامل مهم آرمان و رهبری

پیرایی وقوع: نقش عوامل فرهنگی

نتایج: پیامدهای داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی

* انقلاب پدیده‌ای مستمر است و با پیروزی به پایان نمی‌رسد، بلکه با این پیروزی، اهداف و آرمان‌های انقلابی مجال موفقیت می‌یابند.

بخش اول: وقوع انقلاب اسلامی ایران

فصل ۱: شکل‌گیری و پیروزی انقلاب اسلامی

تعریف انقلاب از نظر استاد مرتضی مطهری: عصیان و طغیان مردم یک ناحیه یا سرزمین علیه نظم حاکم، برای ایجاد نظامی مطلوب که با حس پرخاشگری و روحیه‌ی طرد ظلم همراه است. به نظر ایشان، جهت‌گیری نهضت‌های الهی به سوی مستضعفین است اما خاستگاه آن صرفاً مستضعفین نیست.

خلاصه سخن استاد مطهری در این باره:
 {
 - محروم ← بیشتر به دعوت الهی لبیک می‌گویند.
 - غیرمحروم ← چون در درون هر استضعاف‌گری و هر فرعونی
 طبقات اجتماعی همه گروه‌ها و
 - مخاطب اسلام
 }
 یک انسان در غل و زنجیر است.

خلاصه سخن استاد مطهری درباره ویژگی‌های انقلاب:
 اسلام معنویت محض نمی‌باشد و این امر هم درباره انقلاب اسلامی ایران صادق است و هم در مورد انقلاب صدر اسلام.

علت اینکه همه گروه‌های مختلف جامعه در یک مسیر و یک صف قرار گرفتند: اسلامی بودن نهضت

۱- نارضایتی از شرایط موجود زمانی رخ می‌دهد که افراد رخدادهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جامعه را با اندیشه‌ها و باورهای خود که محصول فرهنگ دین کشور است، در تعارض ببینند.

۲- در جامعه اسلامی، افراد سریع‌تر به سوی آرمان‌های انقلابی دینی جذب می‌شوند.

۳- نقش رهبران مذهبی در جوامع اسلامی ← رهبری حرکت‌های انقلابی (تدوین راهبرد ویژه برای پیروزی سریع‌تر و تلفات و خسارات کمتر)

۴- نقش مهم دین در شکل‌دهی آرمان‌های انقلابی در جامعه اسلامی

۵- در انقلاب اسلامی هدف فقط دستیابی به شرایط بهتر سیاسی یا اقتصادی نیست بلکه مردم خواستار به فعلیت رسیدن آرمان‌های دینی خود نیز هستند.

چند نکته درباره وقوع انقلاب اسلامی

۱۲

در هر انقلابی، دوقطبی شدن در جامعه دیده می‌شود.

← یعنی قرار گرفتن دو قدرت سیاسی و نیروی اجتماعی (انقلابی) در مقابل هم و عدم امکان آشتی میان آن دو

لازمه پیروزی نیروی اجتماعی، برتری قاطع توان این نیرو است

عناصر نامفوس: قدرت، ایمان، آرمان، نفوذ و راهبردها، شایستگی‌های رهبری، شدت و عمق روحیه انقلابی

عناصر مفوس و مادی: تعداد همراهان، قدرت نظامی و اقتصادی و حمایت خارجی

- قدرت سیاسی وابسته، مستبد و ناکارآمد روزمره دست به اقداماتی می‌زند که مردم آن را برنمی‌تابند و جامعه به سمت دوقطبی شدن پیش می‌رود.

- در انقلاب اسلامی احساس بیگانگی از شرایط موجود، قوی‌تر و اصیل‌تر از همین احساس در یک انقلاب غیردینی است ← ممکن است خواسته‌ها با اندک عقب‌نشینی حکومت خیلی زود رنگ باخته و به مصالحه رفرمیستی بینجامد.

- نقش بسیار مهم رهبران انقلابی در این مرحله و هوشیاری آنها

← خطرناک‌ترین امر: اعتماد به عوام‌فریبی‌ها و تلاش دشمنان انقلاب

- سه نیروی انقلابی در انقلاب اسلامی: آرمان‌ها - رهبری - مردم معتقد

۱- آرمان‌های انقلابی ← پیوند با عنصر ایمان ← دارای اصالت، عدم تسلیم مردم در برابر وعده‌های مادی و دنیوی رژیم

۲- رهبران مذهبی ← زهد و دوری از دنیاپرستی ← ترجیح پیشبرد اهداف دینی بر امور دنیوی - اضافه شدن توده‌های دین‌دار و مفاهیم شهادت‌طلبی، ایثار و احساس تکلیف دینی به مورد اول و دوم ← تضعیف قدرت سیاسی و ناتوانی آن در برابر انقلاب

نکته: بهترین نتیجه در هر انقلابی زمانی حاصل خواهد شد که رهبری در درون خود وحدت داشته و از اراده و اعتماد به نفس قوی برخوردار بوده و راهبردهای حساب‌شده‌ای را بر اساس شرایط موجود برگزیند.

هدف از این اقدامات ← حفظ منافع استعماری خود

مثالی از این تلاش‌ها ← در جریان بیداری اسلامی در شمال آفریقا و حاشیه خلیج فارس در سال‌های اولیه دهه ۱۳۹۰

۱- دخالت نظامی عوام‌فریبانه و ظاهراً بشردوستانه: (مثال: لیبی)

۲- درخواست از سران کشورها برای خروج از قدرت و سپردن آن به نظامیان (مثال: مصر و تونس به منظور خریدن زمان برای ایجاد تغییرات به نفع خود در آینده)

۳- فراهم کردن شرایط برای دخالت نظامی همسایگان (مثال: مداخله نظامی عربستان و امارات در دو کشور بحرین و یمن)

۴- مداخله مستقیم نظامی در صورتی که شرایط داخلی و بین‌المللی به آنها اجازه دهد (مثال: دخالت نظامی آمریکا در ویتنام که به شکستی رسواکننده انجامید)

۵- تلاش برای نفوذ در میان انقلابی‌های سست عقیده

۶- تحریم‌های اقتصادی پس از پیروزی انقلاب

الف) نقش ویژگی‌ها و اقدامات قدرت سیاسی

ب) نقش ویژگی‌ها و اقدامات نیروهای انقلابی (اجتماعی)

ب) اقدامات ضد انقلابی قدرت‌های بیگانه

زیر اقدامات

فصل ۲: ماهیت انقلاب اسلامی و راه‌های شناخت آن

* یکی از راه‌های شناخت ماهیت انقلاب ← توجه به مفاد درونی آرمان یا ایدئولوژی انقلابی

- نقش مهم اندیشه در تحولات اجتماعی

← راه‌های دو بخش

{ جهان‌بینی ← هست و نیست‌ها
ایدئولوژی ← باید و نبایدها }

رابطه‌ی تنگاتنگ بین این دو

- در دو دهه آخر رژیم پهلوی، اسلام‌گرایان به‌ویژه روحانیت انقلابی در فراهم آوردن زمینه‌های بازگشت به خویشتن و رجوع به فرهنگ و درون‌مایه‌های خودی (در مقابل هجوم همه‌جانبه فرهنگی غرب) تلاش گسترده‌ای انجام دادند که بدون وجود آنها انقلاب اسلامی اتفاق نمی‌افتاد.

* سایر راه‌های شناخت ماهیت انقلاب

{ توجه به شعارها
ماهیت، ویژگی‌ها و کارکردهای رهبری
ویژگی و اعتقادات همراهان انقلاب }

۱- استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی

۲- نه شرقی، نه غربی، جمهوری اسلامی

۳- حزب فقط حزب الله، رهبر فقط روح‌الله

۴- الله اکبر، خمینی رهبر

۵- نهضت ما حسینیه، رهبر ما خمینه

۶- حسین حسین شعار ماست، شهادت افتخار ماست

۷- اسلام پیروز است، چپ و راست نابود است

الف) شعارها در
انقلاب اسلامی

* این شعارها گویای ماهیت اسلامی این انقلاب است.

۱- زندگی زاهدانه و عمل به تکالیف الهی خود

۲- مقابله با محمدرضا شاه را وظیفه دینی خود و مردم می‌شمرد.

۳- اعتقاد به حرکت توده‌ها و نخبگان براساس مرجعیت عامه (دیگر حرکت‌ها را ناموفق می‌دانست)

۱- پیش‌بینی درباره سقوط محمدرضا شاه

۲- شکست جیمی کارتر از رونالد ریگان در

انتخابات ریاست جمهوری آمریکا

۳- ناکامی صدام در جنگ تحمیلی

۴- ناتوانی آمریکا در اشغال لانه جاسوسی

۵- پیش‌بینی سقوط مارکسیسم

۴- دقت بسیار زیاد در تحلیل‌های سیاسی

ویژگی‌های رهبری
امام خمینی

ب) رهبری و
ساختارهای
بسیج‌گر

* ویژگی‌های رهبری امام خمینی + نقش روحانیت در شهرها و روستاها و نقش مساجد در بسیج و سازمان‌دهی اعتراضات علیه رژیم پهلوی → ماهیت دینی این انقلاب

۶۱

- نقش بنیادین عوامل عقیدتی و فرهنگی در وقوع انقلاب اسلامی
- همراهان انقلاب یعنی توده‌ها و خواص شرکت‌کننده در انقلاب

- ۱- همراهی مردمی کاملاً مذهبی و معتقد که بارها، تنها به درخواست علمای مذهبی به صحنه آمده‌اند ← مثل: قیام تنباکو، قیام مشروطه، نهضت نفت و قیام پانزده خرداد
- ۲- همراهی طبقات مختلف جامعه با انقلاب (به علت وجود آرمانی فراگیر و مشترک میان طبقات و اقشار مختلف اجتماعی)
- ۳- نقش نمادها و الگوهای فرهنگی و روزهای تاریخی (عاشورا و تاسوعا و ...) در بسیج انقلابی خواص و توده‌ها
- مواردی که بیانگر ماهیت اسلامی این انقلاب‌اند
- ۴- استقبال بی‌نظیر مردم در ۱۲ بهمن ۵۷ از امام - رأی ۹۸/۲٪ آری به تشکیل نظام جمهوری اسلامی در سال ۵۸ - حضور گسترده و بی‌سابقه مردم در مراسم خاکسپاری امام در سال ۶۸
- نوع حکومت پس انقلاب و تحولات بعد از آن

ج) ویژگی و اعتقادات همراهان انقلاب

- ماکس وبر: «برای اینکه بدانیم یک عامل ویژه در وقوع یک پدیده اجتماعی به چه میزان نقش داشته است، باید یک لحظه فکر کنیم که اگر آن عامل نمی‌بود وضع چگونه می‌شد و آیا آن پدیده رخ می‌داد؟»
- در انقلاب اسلامی نیز، اگر نقش عوامل متعدد فرهنگی نمی‌بود، هیچ نیرویی قادر به مقابله با رژیم شاه نبود.

۱- دستیابی به تمدن نوین اسلامی و حیات طيبة قرآنی: در راستای تحقق این امر، تشکیل نظام جمهوری اسلامی مبتنی بر اصل ولایت فقیه - که در محتوای خود از اصول آزادی، برابری، استقلال و پیشرفت برخوردار است - امری الزامی است.

۲- کسب استقلال ← از پیش شرط‌های لازم برای دستیابی به جامعه آرمانی انقلاب اسلامی - در پیش گرفتن راه مماشات با دولت استعمارگر و عدم داشتن عزم جدی برای جلوگیری از نفوذ مجدد ← از دست دادن استقلال و عدم پیشرفت انقلاب: مانند انقلاب ۱۹۶۲ الجزایر

آرمان انقلاب اسلامی

- از نظر مبنا ← درون‌زا و دارای اصالت فرهنگی
- از نظر همراهان ← دربر گیرنده قریب به اتفاق مردم

د) عناصر تشکیل‌دهنده آرمان انقلاب اسلامی

- راه گریز از عقب‌ماندگی در غربی شدن (از فرق سر تا ناخن پا) است.
- در دوره نهضت مشروطه شکل گرفت.
- همراهان: میرزا ملکم خان، آخوندزاده، طالبوف
- سرانجام با سقوط مشروطه و به قدرت رسیدن رضا خان شکست خورد.

- در دهه ۱۳۲۰، پیش از نهضت ملی شدن صنعت نفت پدید آمد.
- با کمک نیروهای مذهبی، بخشی از قدرت را به دست آوردند.
- خود از یک آرمان مبتنی بر شرایط و نیازهای واقعی کشور برخوردار نبودند و نسخه‌های دیگران را تجویز می‌کردند ← غرب‌گرایی
- با کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ به پایان رسیدند.

۱- تهررفواهی

۲- ملی‌گرایی
(ناسیونالیسم لیبرال)

سه تفکری که قبل از گسترش آرمان انقلاب اسلامی به صحنه آمده و با شکست مواجه شدند

ه) تکوین آرمان انقلاب اسلامی

۵۵

- از زمان رضا شاه در صحنه حاضر شدند.

- ۱- وابستگی به قدرت‌های بیگانه (مانند اتحاد جماهیر شوروی و چین)
- ۲- کارنامه ناموفق احزاب کمونیستی در سایر نقاط جهان
- ۳- ناسازگاری عقایدشان با جامعه مذهبی ایران (مهم‌ترین)

- دلایل شکست و طردشدگی

۳- مارکسیست‌های ایرانی

سه تفکری که قبل از گسترش آرمان انقلاب اسلامی به صحنه آمده و با شکست مواجه شدند

- پس از این موارد آرام آرام زمینه‌های وقوع انقلاب اسلامی مهیا شد و ظلم ستیزی و عدالت‌خواهی و تجربیات تاریخی تشیع بستر ساز وقوع بودند.

- شهید مطهری درباره زمینه تاریخی و فرهنگی روی آوردن مردم به امام خمینی می‌فرماید: «... امام به مردم ما شخصیت داد و هویت اسلامی آنها را به آنان بازگرداند ... با صراحت اعلام کرد که تنها اسلام نجات‌بخش شماست.»

- امام خمینی جدایی سیاست از دین را ترفندی استعماری می‌خواند. سخن امام پس از آزادی از زندان در ۲۱ فروردین ۱۳۴۳: «اسلام تمامش سیاست است».

- ۱- مبارزه با شبهات در مورد نقش مذهب در سیاست و تعارض علم و دین
- ۲- تلاش در راستای طرح معنای واقعی و انقلابی مفاهیمی مانند انتظار، عاشورا و تقیه
- ۳- درس‌های حکومت اسلامی امام در سال ۴۸ در نجف

- ۱- حکومت ← فلسفه علمی تمامی فقه در تمامی زوایای زندگی بشر است.
- ۲- فقه ← تنوری واقعی و کامل اداره انسان از گهواره تا گور است.

۱- مبارزه با شبهات در مورد نقش مذهب در سیاست و تعارض علم و دین

تلاش‌های روحانیت انقلابی که به تبلور آرمان‌های انقلاب اسلامی منتهی شد

ها تکوین آرمان انقلاب اسلامی

۱- حمله‌ی شدید به سیاست‌های رضا شاه

۲- طرح اجمالی ولایت فقیه

۳- مجاز دانستن سلطنت مشروط به انتخاب به وسیله جمعی از مجتهدان واجد شرایط و تا زمانی که امکان جایگزین کردن نظامی بهتر فراهم آید.

امام در اولین کتابش یعنی کشف‌الاسرار

۱- رابطه خاص مردم و رهبران مذهبی (مرجعیت)

۲- اعتماد مردم به علما

دو عامل مهم در بازگشت جامعه به هویت اصلی خود

۱- بومی و درون‌زا بودن و پیوند با فرهنگ اسلامی مردم ایران

۲- تلاش گروه‌های اسلامی در زدودن شبهات و طرح معنای انقلابی مفاهیم اسلامی

۳- شخصیت اندیشه‌ها و راهبردهای امام خمینی

۴- اعتماد توده‌ها و نخبگان به امام خمینی و روحانیت

(و) عوامل پذیرش همگانی آرمان‌های انقلاب اسلامی

۶۶

- امام خمینی: «ما نباید نگران این باشیم که آیا در کارهایی که انجام می‌دهیم ... مبدا شکست بخوریم؛ باید نگران باشیم که مبدا به تکلیف عمل نکنیم.»
- این امر در زمان قبل از وقوع، دوران مبارزه، در زمان وقوع و نیز پس از پیروزی (جنگ تحمیلی) ساری بود.

ز) مبانی رهبری امام، انجام وظیفه و تکلیف الهی

- مهم‌ترین و محوری‌ترین ویژگی ← توحید مداری و خدااباوری
- دلیری و جرأت امام ← الگو برای نخبگان و توده‌ها ← آفرینش روحیه انقلابی و گسترش آن (به از شرایط اصلی وقوع و تداوم انقلاب)

ح) نقش ویژگی‌های شخصیتی امام در رهبری انقلاب

- از پیش از آغاز حرکت نهایی انقلاب به سوی پیروزی (۱۹ دی ۵۶) تا پس از آن تا پیروزی
- قاطعیت
- امام در برابر درخواست ملاقات افرادی مثل سید جلال تهرانی (رئیس شورای سلطنت) ایستادگی می‌کرد و استعفای آنان را شرط لازم برای ملاقات می‌دانست.

- ۱- تربیت نیروهای انقلابی ← رهبر فرزانه انقلاب، شهید بهشتی، شهید مطهری، هاشمی رفسنجانی، شهید دستغیب و شهید اشرفی اصفهانی
- ۲- بیان و گسترش آرمان‌های انقلاب اسلامی ← از شرایط بنیادی وقوع انقلاب
- لزوم آن
- زدودن برخی افکار موجود میان گروه‌های مرجع
- تلاش‌های تبلیغی خاص

- ۱- حرام اعلام کردن تقیه در دوره پیش از انقلاب ← مبارزه با سکوت حوزه‌های علوم دینی در مقابل حکومت پهلوی و بیان اینکه اسلام هم‌هش سیاسی است.
- ۲- تذکر جنبه‌های انقلابی مفاهیم مذهبی از قبیل عاشورا
- ۳- معرفی حکومت جایگزین در درس‌های حکومت اسلامی و ولایت فقیه در سال ۴۸ در زمان تبعید در نجف اشرف
- اقدامات امام

ط) تلاش‌های امام در رهبری نهضت اسلامی از دهه ۲۰ تا سال ۱۳۵۷

- * از جمله دلایل مخالفت‌های پیاپی امام با رژیم پهلوی ← وابستگی رژیم شاه به آمریکا و روابطش با رژیم صهیونیستی

- ۱- تربیت نیروهای انقلابی
- ۲- بهره‌گیری از همایش‌های ملیونی و اعتصابات سراسری
- ۳- عدم درگیری با نیروهای مسلح
- ۴- بسیج عمومی و ورود خواص توده‌ها به صحنه
- ۵- انقلاب اسلامی از این نظر در میان انقلاب‌های معاصر بی‌نظیر است.
- ۵- تشکیل نظام جمهوری اسلامی: امام خمینی در عصر نظام حکومتی دنیوی تشکیل نظام «مردم‌سالاری دینی» را به تحقق رساند و راهی جدید به مسلمانان نشان داد که هم به انجام اوامر الهی پایند است و هم به نقش مردم در سایاست تأکید می‌ورزد.
- ۳- تنظیم و اجرای راهبردها و تاکتیک‌های حرکت انقلابی

- ۱- حوادث و تحولات داخلی
- ایستادگی در مقابل جریان‌های لیبرال و غرب‌محور (بازرگان و بنی‌صدر)
 - عزل کردن منتظری از قائم مقامی رهبری برای بیمه کردن آینده انقلاب
 - پذیرفتن قطعنامه ۵۹۸ شورای امنیت جهت پایان دادن به جنگ تحمیلی

- ۲- مسائل خارجی
- در ۵۹/۶/۳۱ زمانی که صدام با حمایت قدرت‌های جهانی به ایران حمله و جنگ را آغاز کرد، امام با اعتماد به نفسی شگرف وعده داد که سلیلی محکمی به صدام خواهد زد.
 - در واکنش به اشغال لانه جاسوسی آمریکا در تهران، حرکت دانشجویان را «انقلاب دوم» نامید و اعلام کرد که «آمریکا هیچ غلطی نمی‌تواند بکند».
 - صدور فتوایی که در آن ارتداد سلمان رشدی [کتاب آیات شیطانی] اعلام و توطئه جهت تخریب و تضعیف اسلام و انقلاب را در نطفه خفه کرد.

ی) امام خمینی و
حوادث پس از
پیروزی انقلاب

- علت ریشه در پارادایم موجود علمی که در زمان وقوع انقلاب اسلامی بر ذهن نظریه‌پردازان پدیده
- انقلاب مسلط بود ←
- از یک سو در دوره نسل سوم نظریه‌های انقلاب قرار داشتیم که به گفته جک گلدستون از ویژگی جبر ساختاری و عدم ایفای نقش جدی در انقلاب از سوی رهبری و ایدئولوژی برخوردارند.
 - از سوی دیگر زمان، زمانه انقلاب‌هایی بود که به گفته هانا آرنت (در کتاب انقلاب) دنیوی بودن از ویژگی‌های بارز آنهاست.

ک) غافلگیری
نویسندگان از
پیشگویی وقوع
انقلاب اسلامی و
علل آن

- بنابراین علت این غافلگیری ← رخ دادن نوع جدید و ویژه‌ای از انقلاب (یعنی انقلاب اسلامی) و ماهیت دینی آن
- در نسل چهارم نظریه‌های انقلاب (در پایان قرن ۲۰ و آغاز قرن ۲۱) برخلاف نظریه‌های قبلی به درجات متفاوتی، نسبت به نوع نویسنده، به نقش عناصری چون رهبری، آرمان و فرهنگ در ساختن پدیده انقلاب توجه می‌شود.

- دلایل
- ۱- ماهیت اسلامی و داشتن آرمان‌ها و شعارهای اسلامی و هدف این انقلاب در مبارزه با رژیم صهیونیستی و بازتاب آن بر شرایط سیاسی منطقه و تأثیر آن در جهان
 - ۲- جایگاه محوری ایران پیش از انقلاب در راهبرد منطقه‌ای آمریکا؛ یعنی نقش وابسته و ژاندارمی ایران در منطقه
 - ۳- وابستگی و نیاز جهان به منابع انرژی و نفت غرب آسیا به‌ویژه خلیج فارس (طول عمر منابع نفتی این منطقه اندکی کمتر از ۱۰۰ سال برآورد شده)

ل) فراوانی
نوشته‌ها درباره
انقلاب اسلامی و
دلایل آن

* با وجود فراوانی نوشته‌ها درباره انقلاب اسلامی، بسیاری از آنها علمی نبوده و از جامعیت لازم برخوردار نیستند.

فصل ۱۱: رهیافت علمی کتاب

از زمان پیروزی انقلاب تاکنون، در زمینه علل و عوامل وقوع انقلاب، دیدگاه‌ها و نوشته‌های زیادی نگاشته شده‌اند که می‌توان آنها را در رهیافت‌های زیر تقسیم‌بندی کرد:

- ۱- **رهیافت فرهنگی**
 - آثار استاد مطهری، عمید زنجانی، منوچهر محمدی
 - تأکید بر نقش دین اسلام و مذهب شیعه و نقش رهبری امام خمینی
 - ۲- **رهیافت جامعه‌شناسی**
 - نوشته‌های مبتنی بر نظریه کارکردگرا ساختاری
 - تأکید بر نقش اصلی متغیرهای کلان اجتماعی (مثل نظام اجتماعی و طبقات و اقشار)
 - ۳- **رهیافت روان‌شناختی**
 - کتاب شکست شاهانه ماروین زونیس (روان‌شناسی فردی)، کتاب فرح مشیری به نام دولت و انقلاب اجتماعی در ایران (روان‌شناسی اجتماعی)
 - تأکید بر نقش عوامل شخصیتی و فرآیندهای ذهنی
 - ۴- **رهیافت اقتصادی**
 - بر اساس *بخوان بینی*
 - ۱- زیربنا دانستن، ساخت اقتصاد و شیوه تولید: نوشته‌های مارکسیست‌ها
 - ۲- عوامل اقتصادی در درجه اول اهمیت: مقاله انقلاب‌های طبقه متوسط نوشته امیر احمدی
 - طرفدارانش دو قسم می‌شود:
 - ۵- **رهیافت سیاسی**
 - نوشته‌های مبتنی بر نظریه چارلز تیلی
 - تأکید بر نقش عوامل سیاسی و مسئله قدرت و اهمیت نقش فروپاشی قدرت در وقوع انقلاب
- * این کتاب معتقد است که قاطع‌ترین و اصلی‌ترین و مهم‌ترین عامل چه در زمینه‌سازی و چه در وقوع و پیروزی انقلاب و چه تحولات پس از آن، عامل فرهنگی بوده است؛ یعنی فرهنگ اصیل اسلامی مردم ایران.
- فرهنگ از منظر
 - مفهوم ← ضدیت با ظلم، عدالت‌طلبی و شهادت‌طلبی
 - نهاد ← روحانیت، مرجعیت، مساجد، روزهای تاریخی و مذهبی
 - ۴ نقش دیگر فرهنگ در وقوع انقلاب
 - ۱- عاملی مستقل
 - مبارزه طولانی روحانیون و اقشار مذهبی با اقدامات ضدمذهبی حکومت همچون کشف حجاب
 - ۲- دوم تا چهارم ← عامل طراحی‌کننده (نقشه)، سازنده، پیوند دهنده و هماهنگ‌کننده در میان عوامل اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و روانشناختی

نکته: ماهیت هر پدیده اجتماعی و سیاسی و ویژگی‌های کارگزاران و همراهان آن نقش تعیین‌کننده‌ای در سرنوشت آن پدیده و تحولات آینده دارد، هرچند تنها عامل اثرگذار در این زمینه نمی‌باشد.

بخش دوم: پیامدها و دستاوردهای انقلاب اسلامی در داخل

فصل ۱: نگرشی بر نتایج و دستاوردهای انقلاب اسلامی ایران در سال‌های پس از پیروزی تاکنون

دستاوردهای انقلاب اسلامی ایران
را می‌توان دست‌کم در ۵ زمینه
برشمرد

- الف) سیاسی
- ب) اقتصادی
- ج) علمی - فناوری
- د) دفاعی - نظامی
- ه) ایجاد و نهادهای انقلابی و نقش و تأثیرات آنها

- مهم‌ترین دستاورد سیاسی انقلاب اسلامی، ساقط کردن نظام شاهنشاهی و تشکیل نظام جمهوری اسلامی بر مبنای آرمان این انقلاب بود.
- در این نظام برگزاری انتخابات و حضور مردم در صحنه‌های مختلف یک اصل است.
- مردم‌سالاری دینی در جامعه‌ای اتفاق می‌افتد که دین را در مناسبات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی خدا را مبنای قرار می‌دهد.
- مردم‌سالاری دینی به تشکیل جامعه دینی ایده‌آل می‌انديشد که سبک زندگی خود را از رفتارهای فردی و اجتماعی گرفته تا انواع هنر و معماری، از متون دینی برمی‌گیرد و به دنبال استقرار نظام حقیقت در جهان و رشد هر دو جنبه‌ی معنوی و مادی زندگی انسان‌ها است.

۱- داخلی

الف) دستاوردهای
سیاسی

- انقلاب اسلامی از یکسو استقلال از سلطه جریان خارجی را به ارمغان آورد و از سوی دیگر، تأثیرات گسترده‌ای در مسائل مختلف منطقه‌ای و جهانی بر جای نهاد.
- از مثال‌های وابستگی رژیم پهلوی به قدرت‌های خارجی:
- تصویب لایحه کاپیتولاسیون
- انتخاب محمدرضا شاه به‌عنوان ژاندارم آمریکا در منطقه براساس دکترین دو ستونی نیکسون - کی‌سینجر پس از شکست آمریکا در ویتنام

۲- بین‌المللی

- ۱- تشکیل نظام مردم سالار دینی
- ۲- استقلال از قدرت‌های سلطه‌گر خارجی
- ۳- بازتاب در مسائل مختلف بین‌المللی و الگو بودن برای بسیاری از مردم جهان
- ۴- افزایش اقتدار منطقه‌ای و بین‌المللی

به‌طور کلی ۳ دستاورد بزرگ
سیاسی انقلاب اسلامی

۱- انقلاب اسلامی: این انقلاب بر مبنای خدا محوری با آرمان‌ها و اهداف دینی، رهبری قاطع با راهبرد خاص و حضور قریب به اتفاق مردم به وقوع پیوست.

۲- پیشرفت: غربیان به جای پیشرفت از مفهوم توسعه (Development) یا نوسازی (Modernization) بهره می‌گیرند و این واژگان در غرب تنها معنای کمی دارند. اما مفهوم «پیشرفت» هم رشد کیفی و هم رشد کمی را دربرمی‌گیرد و مفهوم مناسبی برای نشان دادن مسیر جامعه به سمت ارزش‌های برتر است.

تقسیم‌بندی اول، دوم و سوم از دیدگاه غربیان تنها براساس رشد کمی در زمینه‌ی تولید است. حتی در آرمان‌ها و اهداف خود نیز محور کمیت را لحاظ می‌کنند. نتیجه

- ۱- استعمار ملل محروم در خارج
- ۲- بی‌عدالتی‌های گسترده در داخل

۳- سیاست: سیاست را می‌توان تدبیر و اداره امور دانست که جهت آن براساس مکاتب مختلف تفاوت کند.

- در مکاتب غربی هسته مرکزی و جهت‌گیری سیاست دستیابی به قدرت (به معنای مادی آن) از هر راهی است.
- در دین مبین اسلام هدف سیاست به حداکثر رساندن سعادت آدمی است.

۱- فارابی: سیاست دانش رسیدن به سعادت و فضیلت است.

۲- شهید صدر: سیاست یعنی مبرا بودن از هرگونه پنهان کاری و دغل بازی

- سیاست حیوانی ← با نگاه تک‌بعدی مادی
- سیاست شیطانی ← دروغ‌گویی، خدعه و فریب
- سیاست الهی (صراط مستقیم) ← برطرف کردن نیازهای دنیوی و اخروی بشر و هدف رساندن آدمی به سعادت و قرب الهی
- امام با رد هرگونه سیاست غیراسلامی، حکومت را فلسفه علمی تمامی فقه می‌داند.

مفهوم سیاست از نظر بزرگان

(۱) سه مفهوم مهم

انقلاب اسلامی و پیشرفت در حوزه سیاست

(۲) جامعیت آرمانی در انقلاب اسلامی

- آرمان انقلاب فرانسه ← آزادی‌خواهی
- آرمان انقلاب روسیه ← برابری طلبی
- آرمان‌های انقلاب‌های ضداستعماری در جهان سوم ← استقلال طلبی

* انقلاب اسلامی به دلیل برخورداری از مبنای دینی، از آرمانی جامع برخوردار است که در خود همه آرمانی‌های مثبت (اصول ولایت فقیه، استقلال، برابری، آزادی و پیشرفت) را دارا است و این امر ناشی از جامعیت دین مبین اسلام می‌باشد.

- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، سند اصلی پیشرفت در حوزه‌های مختلف از جمله حوزه سیاست است که یک مفهوم کلیدی در آن، مدرم سالاری دینی است.

۵

- ۱- لیبرال دموکراسی ← مبتنی بر اومانیزم (انسان محوری) ← تأکید بر منافع ملی ←
گرایش به سلطه و استعمار ملت‌های دیگر
مردم‌سالاری دینی ← مبتنی بر خدا محوری ← تأکید بر منافع همگان و خیر و سعادت دو جهان
- ۲- هانا آرنست ← دنیوی شدن از ویژگی‌های انقلاب معاصر است.
ساموئل هانتینگتون ← نتیجه توسعه سیاسی ← سکولاریزه شدن فرهنگی و دوری جامعه از دین
فرانسیس فوکومایا ← توسعه به سبک غربی الزامی است و همه کشورها این مسیر را طی خواهند کرد.
اما در انقلاب اسلامی ایران ← پیشرفت سیاسی بر مبنای اسلام، دین مرکز توجه ←
الهام‌بخش بسیاری از جوامع و کشورها
- ۳- انقلاب اسلامی به علت اصالت آرمان انقلاب و رهبری آن و مردم حامی در مقایسه با
انقلاب‌های مبتنی بر لیبرال دموکراسی با سرعت بسیار بیشتری نظام جدیدی را بنیان نهاد و
ثبات پایدار و قابل اعتمادی را پس از پیروزی به دست آورد.

دموکراسی غربی، مقایسه آن با لیبرال و مردم‌سالاری دینی

انقلاب اسلامی و
پیشرفت در حوزه
سیاست

۴- رهبران سیاسی در نظام لیبرال دموکراسی رهبران سیاسی در نظام اسلامی

سن	علاوه بر موارد قبل، برخورداری از تقوا و
سواد	پرهیزکاری، توان مدیریتی، سابقه‌ی خوب
عدم خیانت به کشور	و صفات و خصال نیکو

- ۵- تقسیم‌بندی فرهنگ
- ۱) فرهنگ سیاسی غیرمشارکتی (parochial) - بی‌اعتنایی به مشارکت سیاسی - عدم حساسیت به نهاده‌ها (Inputs) و نتایج (Outputs)
- ۲) فرهنگ سیاسی تبعی (subjective) حساسیت به نتایج (out puts)
- ۳) فرهنگ سیاسی مشارکتی (participant) حساسیت به هر دو نهاده‌ها و نتایج
- انقلاب اسلامی فرهنگ سیاسی غیرمشارکتی ایران را به فرهنگ سیاسی مشارکتی تغییر داد.

جمع‌بندی: از نظرگاه انقلاب اسلامی، پیشرفت سیاسی کامل زمانی صورت می‌گیرد که با تشکیل نظام مردم سالاری دینی، نه تنها در داخل جوامع تغییرات اساسی صورت گیرد بلکه نظم عادلانه بین‌المللی نیز پدید آید.

تلاش‌های غربی‌ها برای ایجاد مشکلات اقتصادی ایران در قالب - محاصره اقتصادی -
مهار ایران - تحریم‌های فلج‌کننده

- افزایش امید به زندگی بالای ۷۲ سال / کاهش نرخ مرگ‌ومیر کودکان
- رتبه سوم سدسازی در جهان
- تولید فولاد (از شاخص‌های توسعه)
- تولید برق (خودکفایی و نیز صادرات)
- تولید سیمان

ب) دستاوردهای
اقتصادی

۶

ب) دستاوردهای اقتصادی

- گازرسانی و برق‌رسانی
- ساختن راه شوسه، راه آهن و بزرگراه
- شهرسازی و شهرک‌سازی و توسعه زیربنا و امکانات شهری
- تولید کانال‌های مصرفی و افزایش کیفیت آن
- خودکفا شدن ایران
- وضعیت جغرافیایی سیاسی خاص (دسترسی به اقیانوس هند و آب‌های
- آزاد سراسر جهان)

علل شکست تلاش‌های بیگانگان

عوامل مؤثر در ایجاد تعادل اقتصادی در کشور

- دسترسی عمومی آسان‌تر به مقامات ← شناخت بهتر مسائل و مشکلات مردم
- سند چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴
- اجرای ۵ برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی
- قانون بیمه همگانی
- اقدامات جهاد سازندگی
- تلاش‌های قرارگاه خاتم‌الانبیاء سپاه پاسداران

ج) دستاوردهای علمی - فناوری

- غلبه بر عقب‌ماندگی علمی - فناوری ← از آرمان‌های انقلاب
- سرعت پیشرفت علمی در ایران ۱۱ برابر متوسط سرعت جهانی
- توجه به دانش‌ها و تکنولوژی‌های برتر با استفاده از سرمایه‌های بومی شامل:
- ۱- انرژی صلح‌آمیز هسته‌ای: از استخراج سنگ اورانیوم تا تولید گاز UF6 و ساخت سانتریفیوژ در نسل‌های مختلف و تولید آب سنگین و ...
- ۲- دانش پزشکی از جمله سلول‌های بنیادی، داروهای راهبردی و شبیه‌سازی حیوانات
- انقلاب دوم بعد از بیوتکنولوژی
- ۳- نانوفناوری، لیزر، هوش مصنوعی و IT
- ۴- تکنولوژی فضایی و پرتاب ماهواره بومی
- پیشرفت خوب ایران در ساخت صنایع مصرفی و ملزومات زندگی، خودروسازی و قطعه‌سازی و هواپیماسازی (ساخت مشترک هواپیمای مسافربری ایران ۱۴۰ با برخی کشورهای شرقی)

د) دستاوردهای دفاعی - نظامی

- ۱- ساخت انواع موشک‌های بالستیک و پایگاه‌های مخفی موشکی زیرزمینی
- ۲- ساخت انواع سلاح‌ها و موشک‌های ضد هوایی (S200)
- ۳- ساخت انواع موشک‌های دریایی (موشک‌های نقطه‌زن از فواصل دور)
- ۴- ساخت انواع زیردریایی
- ۵- ساخت انواع نفربر، تانک زرهی و انواع سلاح‌های ضد تانک
- ۶- ساخت انواع ناوها و ناوشکن‌ها (جماران)
- ۷- ساخت قایق‌های تندرو موشک‌انداز
- ۸- ساخت هواپیما جنگی صاعقه، شفق، آذرخش و قاهر ۳۱۳ و کوثر، ساخت موتور توربو جت و بیش از ۵۰ نوع پهباد (RQ170)

۵

**دستاوردهای
دفاعی - نظامی**

- ۹- ساخت انواع هلیکوپترهای شاهد ۲۱۶، ۴۱۴ و ۴۹۰
۱۰- ساخت انواع رادارهای قدرتمند مانند رادار باور ۳۷۳
۱۱- پیشرفت در خور توجه در فناوری نبرد سایبری و جنگ‌های الکترونیک (مقام سوم جهانی)
* **نکته:** هم‌اکنون نیروی دریایی تا ۱۰^۰ عرض شمالی در اقیانوس هند حضور دائمی دارد.

**ایجاد نهادهای
انقلابی و نقش و
تأثیرات آنها**

- مانند: جهاد سازندگی، سپاه پاسداران، دادگاه‌های انقلاب، نهضت سواد آموزی و بسیج مستضعفین
- علت ایجاد این نهادها اعتقاد امام به مردمی کردن همه حوزه‌ها از جمله سیاست و اقتصاد
- تشکیل هیئت حمایت از کرسی‌های نقد و نوآوری و نظریه‌پردازی ← از اقدامات شایسته شورای عالی انقلاب فرهنگی

فصل ۲: ثبات سیاسی و نظام‌سازی سریع (انقلاب اسلامی پس از پیروزی و علل آن (در مقایسه با (انقلاب فرانسه)

**دو نیروی مقابل
هم در انقلاب‌ها**

- رهبری انقلاب به همراه افراد و طبقات و قشرهای موافق
- از دلایل مهم پیروزی یا شکست یک جنبش - از عوامل اصلی جهت‌دهی انقلاب پس از پیروزی ← به‌طور کلی: از پایه‌های اصلی ثبات و تداوم نظام انقلابی
- **قدرت سیاسی** ← مجموعه عناصر حامی حکومت

نکته: تحلیل انقلاب فرانسه در ابتدا بر اساس مارکسیسم صورت می‌گرفت اما سپس افرادی مانند فورت این تفسیر سنتی مارکسیستی را به نقد کشیدند. از نظر فورت لحظه‌ای که مردم خود را قادر به قالب‌بندی جامعه در یک تصویر منطبق بر ایده‌آل‌هایشان ببینند، جامعه می‌باید خود را تجدید ساخت کند و برای این کار، نیز ابتدا باید بر مفاهیم و اصول متفق شد.
نکته اصلی، به‌دست آوردن پایه منطقی برای ذهنیت انقلابی است.

الف) عوامل مؤثر در شکل‌گیری هویت ذهنی نیروی اجتماعی در دو انقلاب

ایران	فرانسه
۱- هدف: بازگشت به خویشتن	۱- هدف: ساختن جامعه و جهان از نو و به عبارتی دوری از خویشتن ← پر هزینه بودن و به دور از واقعیت بودن این اهداف
۲- اسلام عناصر اصلی هویت ایرانی	۲- آرمان‌ها فاقد اصالت فرهنگی بود و فقط نتوانست به صورت متحد وارد ذهن افراد شود.
۳- غنی بودن اسلام از نظر ذخایر معنایی و فرهنگی و نیز عناصر سازنده انقلابی	
۴- اسلام (عامل هویت‌دهنده) در سازمانی منسجم نیز قرار گرفته و روحانیون با محوریت مساجد با تمام لایه‌های مردم در ارتباط بودند.	

**مقایسه دو انقلاب
فرانسه و ایران**

۶

۵۳

ب) قدرت و قدرت‌بخش رهبری و تأثیر رهبری و امر در دو انقلاب

ایران	فرانسه
۱- امام خمینی به عنوان تنها رهبر انقلاب به الگویی آرمانی برای انسان امروزی تبدیل شد ← وحدت رهبری و نبود رهبران موازی از علل اصلی ثبات سریع نظام پس از پیروزی است.	۱- رهبری متفرق و مرحله‌ای و نبود رهبری واحد ۲- ابهام در اهداف، روش‌ها و برنامه رهبران ۱- میرابو (در ابتدا محبوب‌ترین) ۲- روبسپیر ۳- دانتون (نقش اصلی در تبدیل حکومت مشروطه به جمهوری در سال ۱۷۹۲)
۲- گفتمان امام موجب وحدت نیروهای اجتماعی شده بود. (مرزهای گسترده کلام ایشان)	۳- رهبران به دلیل تفرقه آرمانی و عقیدتی از قدرت وحدت‌بخشی و گردآوری نیروها برخوردار نبودند.
۳- امام به عنوان تجسمی از خودیافتگی و هویت استوار ایرانیان	۴- کنش خود انگیزه توده مردم ۵- رهبران فاقد پایگاه وسیع مردمی

* ایجاد یگانگی و سازمان‌دهی از مهم‌ترین وظایف رهبری

* بدون رهبری نارضایتی اجتماعی فقط می‌تواند به شورش بینجامد

← فاقد رهبری دائمی

* به تعبیر استاد مطهری ندای امام از قلب فرهنگ، از اعماق تاریخ و از ژرفای روح ملت برمی‌خواست و این امر از نقش رهبری امام هم مهم‌تر است.

ج) جامعیت آرمان انقلابی (یا ایدئولوژی پالکیزین) در دو انقلاب

- آرمان بخشی از واقعیت هر انقلابی است و نقش مهم در پیروزی، نوع نظام جدید و حوادث پس از پیروزی دارد.

دو مفهوم } - اصالت آرمان انقلابی ← پیوند این آرمان با فرهنگ و تاریخ و آداب و سنن کشور
- جامعیت آرمان انقلابی ← یعنی محتوای باطنی و مفاد آن نه تک‌بعدی و تک‌محتوایی، بلکه جامع و کامل باشد.

ایران	فرانسه
۱- به علت جامعیت و کاملیت دین اسلام انقلاب اسلامی ایران از آرمان‌های منحصر به فرد و جامعی برخوردار است.	۱- تهی از جامعیت آرمانی و تهی از اصالت آرمانی ۲- تأکید بر آزادی و برابری بر مبنای انسان‌گرایی (اومانیسم) ۳- توجه به نیازها و جنبه‌های مادی بشر و نادیده گرفتن نیازهای معنوی و برداشت نادرست از عقل انسانی ۴- رهبری قدرت‌طلب و برداشت غیراصولی از آزادی
۲- تأکید بر حاکمیت الهی، آزادی، برابری، استقلال، وحدت امت اسلامی، پیشرفت همه‌جانبه فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و علمی فناوری	
۳- پوشش همه خواسته‌های مشروع انقلابی و به حاشیه راندن آرمان‌های تک‌بعدی و منطرقبا	

مقایسه دو انقلاب
فرانسه و ایران

لغو فتوایسم و معافیت مالی اشراف ← حکومت مشروطه ← به قدرت رسیدن جمهوری خواهان میانه‌رو به رهبری دانتون و اعدام لویی شانزدهم ← به قدرت رسیدن جمهوری خواهان تندرو طرفدار مساوات (گروندگان به اندیشه روسو) به رهبری روبسپیر (رها کردن شعار آزادی و تأکید بر شعار برابری) ← تشکیل حکومت هیئت مدیره ۵ نفره که یکی از آنان ناپلئون بود ← پدید آمدن امپراتوری اول به رهبری ناپلئون ← شکست ناپلئون در جنگ‌های ناپلئونی و برقراری دوباره رژیم پادشاهی و پادشاهی لویی هجدهم ← رژیم مشروطه (۱۸۳۰) ← رژیم جمهوری (۱۸۴۸) ← ایجاد امپراتوری دوم توسط ناپلئون دوم (۱۸۵۲) ← ...

خلاصه‌ای از روند انقلاب

فرانسه

در انقلاب اسلامی به دلیل شکل‌گیری هویت فکری و ذهنی منسجم انقلابی (ناشی از اصالت آرمان، رهبری وحدت‌بخش، رهبری واحد و در نهایت جامعیت آرمان انقلاب اسلامی)، انقلاب سریعاً به پیروزی رسید و پس از پیروزی نیز نظام جدید با رأی مردم مستقر و با توانی شایان توجه به رفع مشکلات ناشی از تلاش‌های ضد انقلابی پرداخت و ثبات قوی و قابل اعتمادی را ایجاد کرد. اما انقلاب فرانسه به دلیل نداشتن هویت فکری و ذهنی منسجم به سرنوشت دیگری دچار شد و تا سال‌ها روی آرامش را به خود ننید.

نتیجه‌گیری

فصل ۳: اشغال لانه جاسوسی آمریکا در تهران و نتایج آن

- در روز ۱۳ آبان ۵۸ همزمان با سالگرد حمله نیروهای رژیم پهلوی به تظاهرکنندگان در دانشگاه تهران و شهادت گروهی از آن‌ها

- تجمع سه ساعته دانشجویان مقابل سفارت و درخواست تسلیم شدن کارکنان ← اشغال سفارت ← سفارت آمریکا = لانه جاسوسی آمریکا، دانشجویان = دانشجویان مسلمان خط امام ← انتشار اسناد لانه جاسوسی

۱- تلاش برای سلطه‌ی دوباره بر ایران

۲- جاسوسی عباس امیرانتظام سخنگوی دولت موقت

۳- نفوذ دولت آمریکا در برخی گروه‌های مبارز خاورمیانه مانند سازمان آزادی‌بخش فلسطین

استار لانه جاسوسی

- امام خمینی این اقدام را انقلاب دوم خواندند و فرمودند: آمریکا هیچ غلطی نمی‌تواند بکند.

- دانشجویان، کارمندان ایرانی سفارت و زنان را خیلی زود آزاد کردند.

- خواسته دانشجویان: بازگرداندن شاه مخلوع و محاکمه وی

- استعفای دولت موقت بعد از این واقعه

- شکست نقشه صحرای طبس آمریکایی‌ها برای آزادی گروگان‌ها

- حل این مسئله بین ایران و آمریکا با میانجی‌گری الجزایر ← صدور بیانیه الجزایر

- آمریکایی‌ها حدود ۹ میلیارد دلار اموال بلوکه شده ایران را آزاد کنند.

- ایران گروگان‌ها را آزاد کند.

- شکست ابهت ابرقدرت غرب

- گسترش اصول‌گرایی اسلامی در جهان

نتایج

- از آن پس تاکنون آمریکا بارها تمایل شدید خود برای برقراری رابطه مجدد را اعلام کرده و نمونه بارز آن رسوایی ریگان در ماجرای مک فارلین بود.

بخش سوم: پیامدها و بازتاب‌های انقلاب اسلامی در جهان

فصل ۱: تأثیرات فوری منطقه‌ای و جهانی انقلاب اسلامی ایران (موج دوم بیداری اسلامی)

- ۱- قبل از وقوع انقلاب ← دستیابی به توسعه با دو مفهوم «سکولاریزه شدن فرهنگی» و «تمایز ساختاری» همراه است. خانم هانا آرنت: از ویژگی‌های مرسوم و موجود انقلاب‌ها دینوی بودن آنهاست. وقوع انقلاب اسلامی با ماهیت و آرمان دینی اعتبار این نظریه‌ها و تفکرات را زیر سؤال برد. اندیشمندان فرامدرنیسم انقلاب اسلامی را دلیل بر عبور بشر از مدرنیسم دانستند.
- ۲- میشل فوکو انقلاب اسلامی را انقلابی فرا مدرنیستی خواند ← «قدرت» از بالا اعمال نمی‌شود و تنها در تسلیحات و نیروی نظامی دولت خلاصه نمی‌گردد، بلکه در همه اجزا و لایه‌های اجتماع نهفته است و به موقع خود را نشان می‌دهد. از نظر میشل فوکو، انقلاب اسلامی همچنین تأییدی بر این برداشت بود که تاریخ، یک مسیر واحد و همه جایی ندارد ← رد ایده‌ی این که همه جوامع به سوی لیبرالیسم و دموکراسی غربی در حرکتند (اعتقاد فرانسویس فوکومایا در «پایان تاریخ، واپسین اسطوره»)
- * اما به‌طور کلی باید توجه داشت که انقلاب اسلامی نه مبتنی بر مدرنیته غربی است و نه اندیشه‌های فرامدرنیسم؛ بلکه بر اصول و اعتقادات اسلامی استوار است.
- ۳- انقلاب‌های پایانی قرن ۲۰ به ویژه انقلاب اسلامی ایران طلیعه پدید آمدن نسل جدیدی از نظریه‌های انقلاب شد.

۱- نسل اول: توصیفی

- ۲- نسل دوم: تعمیمی ← مثل نظریه‌های سیستمی و روان‌شناختی
- ۳- نسل سوم: ساختاری ← مثل نظریه تدا اسکاچپول ← در این نظریه‌ها به نقش ساخت‌هایی مانند محیط بین‌الملل و ساخت دهقانی توجه می‌شود و نقش جبر مورد تأکید قرار می‌گیرد.

- نظریه تدا اسکاچپول: انقلاب‌ها ساخته نمی‌شوند، بلکه به وجود می‌آیند.

- وقوع انقلاب اسلامی ایران این نظریه را زیر سؤال برد و تدا اسکاچپول در مقاله‌ای تحت عنوان «دولت تحصیلدار و اسلام شیعه در انقلاب ایران» بیان کرد که اگر بخواهیم در دنیا یک انقلاب را نام ببریم که با یک حرکت انقلابی آگاهانه ساخته شده باشد، انقلاب ایران است ← بدین‌گونه نقش عناصر ایدئولوژی و رهبری را مورد تأکید قرار داد.

۴- نسل چهارم: این نسل خود را از دید ساختاری محض و جبرگرایی رها کرده و به نقش فرهنگ و رهبری و هویت و آرمان، بسیج منابع و توسعه نامتوازن و ... ارجح می‌نهد.

فوران: رخداد دو انقلاب ایران و نیکاراگوئه راه را برای ورود به نسل چهارم نظریه‌های انقلاب هموار کرد.

کلرستون: در بررسی انقلاب باید به دنبال عوامل ایجادکننده ثبات بگردیم ← ضعف در این عوامل ← هموار کردن راه برای رهبری انقلابی، آرمان و هویت + فشار بین‌المللی و تعارض نخبگان با حکومت ← وقوع انقلاب

- انقلاب اسلامی در زمان جنگ سرد بین دو بلوک شرق کمونیست به رهبری اتحاد شوروی و غرب لیبرال به رهبری آمریکا اتفاق افتاد.

- بلوک غرب برای مهار نفوذ اتحاد شوروی، تعدادی پیمان زنجیره‌ای شامل ناتو، سنتو و سیتو در محدوده اروپا تا آسیای جنوب شرقی (در اطراف شوروی) پدید آورد که ایران عضو حلقه میانی (سنتو) بود.

- بلوک شرق نیز پیمان ورشو را برای جلوگیری از نفوذ یا حملات غرب علیه هریک از اعضای کمونیست به وجود آورد.

- پس از شکست آمریکا در ویتنام، نیکسون (رئیس جمهور آمریکا) در راهبرد جدید «دو-ستونی» (ستون نظامی ایران و ستون مالی عربستان)، با توجه به موقعیت راهبردی خاص ایران، پتانسیل قدرت ایران، ویژگی‌های محمدرضا شاه و اینکه ایران کشور عربی نبود و از مناقشه اعراب و اسرائیل فاصله داشت، شاه ایران را ژاندارم خود در منطقه کرد و در مدت اندک برای فروش میلیاردها اسلحه، قراردادی را با ایران امضا نمود. نتیجه اینکه ایران شورشیان ظفار در عمان را سرکوب و از گسترش این حرکت طرفدار مسکو جلوگیری کرد.

• وقوع انقلاب اسلامی ایران این راهبردها را دستخوش تغییر کرد:

- یک خلأ آشکار قدرت در منطقه پدید آمد.

- با خروج از پیمان سنتو، این پیمان از هم فرو پاشید و بین پیمان‌های ناتو و سیتو فاصله افتاد.

- انقلاب در کنار خواجه‌های نفتی منطقه اتفاق افتاده بود و این خود اهمیت این رخداد را دوچندان کرد.

- هراس از وقوع تحولات مشابه ایران، جهان غرب و دولت‌های منطقه را فرا گرفت.

• جیمی کارتر اعلام کرد برای حفظ منافع خود، یک «تیروی واکنش سریع» تشکیل می‌دهد ← روی آوردن مجدد آمریکا به مداخله مستقیم نظامی

• محاصره اقتصادی، حمله نظامی نافرجام به طبرس، طراحی کودتای نوژه، تحریک عراق به آغاز جنگ و همراهی وی در جنگ و در نهایت «سیاست مهار ایران» ← در پنج ماه اول ریاست جمهوری بیل کلینتون با طراحی لابی رژیم صهیونیستی تدوین گردید.

• آمریکا برای پر کردن خلأ قدرت و مداخله نظامی روس‌ها در افغانستان و ترس کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس از محاصره شدن توسط کمونیست‌ها، تشکیل شورای همکاری خلیج فارس را تشویق و حمایت کرد و به تقویت بنیه نظامی این کشورها به‌ویژه عربستان پرداخت.

- حملات ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ به برج‌های دوقلوی سازمان تجارت جهانی و پنتاگون در آمریکا ← بهانه بوش برای طرح و اجرای راهبرد «حمله پیش‌دستانه» با چند هدف

۱- ایجاد امنیت برای رژیم صهیونیستی، کنترل گروه‌های ضد اسرائیلی در جهان عرب (فلسطین و لبنان) و حائل شدن بین سوریه و ایران

۲- مبارزه با انقلاب اسلامی ایران و بازتاب‌های منطقه‌ای و جهانی آن

۳- کنترل بازار جهانی نفت

۴- تغییر جغرافیای سیاسی منطقه برای رسیدن به اهداف راهبردی خود

۵- گسترش روزافزون حضور خود در مناطق اروپای شرقی، قفقاز، آسیای مرکزی و آسیای جنوبی و فاصله انداختن بین قدرت‌های، مانند فدراسیون روسیه، چین، هند و ایران

در رابطه با بلوک غرب

راهبردهای قدرت غرب

تب) تأثیرات انقلاب اسلامی بر راهبرد و مسائل راهبردی قدرت‌های بزرگ

- امنیت داخلی و منافع جهانی این کشور تحت شعاع قرار گرفت.
- فکر انقلابی بر جمهوری‌های مسلمان‌نشین اتحاد شوروی تأثیر نهاد.
- وقوع انقلاب اسلامی ایران با تضعیف نفوذ بین‌المللی این کشور، از جمله علل فروپاشی اتحاد شوروی و بلوک شرق قرار گرفت.
- مقاومت سرسختانه مردم افغانستان در مقابل مداخله نظامی شوروی نیز با حمایت ایران و الهام از انقلاب اسلامی صورت گرفت.

در رابطه با بلوک شرق

ب) تأثیرات انقلاب اسلامی
بر راهبرد و مسائل راهبردی
قدرت‌های بزرگ

- ۱- در لبنان
- جنبش‌های شیعی ← «امل»، «امل اسلامی»
 - جنبش‌های سنی ← «جنبش توحید اسلامی»
 - و «حزب‌الله»
- تحت تأثیر مستقیم انقلاب اسلامی پدید آمد.

* حزب‌الله لبنان به گروه انقلابی شکست‌ناپذیر و طرفدار سرسخت انقلاب اسلامی بدل گردید.

- ۲- در عراق
- فعالیت «حزب الدعوه اسلامی» شدت یافت.
 - «در مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق» با هدف مبارزه با حکومت صدام حسین پدید آمد.

- ۳- در عربستان سعودی
- حمله اخوان مسلمین به رژیم سعودی
 - پدید آمدن «سازمان انقلاب اسلامی در شبه جزیره عربستان»

- ۴- در بحرین ← مبارزه مردم مسلمان با رژیم آل خلیفه به رهبری جمعیت الوفاق و ... با شدت ادامه دارد.

- ۵- در کویت ← حزب‌الله کویت به وجود آمد.

- ۶ و ۷- در دو کشور قطر و امارات عربی متحده ← حرکات سازماندهی شده نبود اما بعد از انقلاب مخالفت‌ها به شکل اعتراض اجتماعی بروز کرد.

- ۸- در مصر
- گسترش شیوه‌های قهرآمیز مبارزه: ترور انور سادات توسط سازمان الجهاد
 - دفاع «جنبش اخوان مسلمین» از انقلاب اسلامی ایران

- ۹- در الجزایر ← «جبهه نجات اسلامی» پدید آمد.

- ۱۰- در تونس ← جنبش گرایش اسلامی که بعدها به جنبش نهضت تغییر نام داد، پدید آمد.

- ۱۱- در مراکش ← نیز حرکات اسلامی رشد کرد.

- ۱۲- در سوریه ← «اخوان مسلمین» فعالیت خود را گسترش داد.

- ۱۳- در فلسطین
- «جهاد اسلامی» آشکارا از انقلاب اسلامی دفاع و خواستار الگو گرفتن فلسطینی‌ها شد.
 - «سازمان مقاومت اسلامی»

* هر دو بعد از انقلاب اسلامی اعلام موجودیت کردند.

ج) انقلاب اسلامی و طغیان‌ها
و حرکات‌های انقلابی در
کشورهای در حال رشد

- ۱۴- در افغانستان } - تأثیر انقلاب اسلامی حتی پیش از پیروزی شروع شد ← مقاومت مردم در برابر کودتای کمونیستی
- پس از انقلاب ← گروه‌های مجاهد شیعه (هشت گانه) و سنی (هفت گانه)
- ۱۵- در پاکستان } - پیدایش «نهضت اجرای فقه جعفری»
- اما مسئله فرقه‌گرایی از پخش بیشتر انقلاب اسلامی در این کشور جلوگیری کرد.
- ۱۶- کشمیر (ایران صغیر) ← به شدت طرفدار انقلاب اسلامی است.
- ۱۷- در آسیای مرکزی (تاییکستان و ازبکستان) ← حرکت‌هایی به وجود آمد اما حضور چریک‌های وهابی ناشی از تأثیر طالبان نیز دیده شده است.
- ۱۸- در قفقاز ← نیز بازتاب انقلاب اسلامی وجود داشته است.
- ۱۹- در ترکیه لائیک ← احزاب رفاه و فضیلت نجم‌الدین اربکان که نسبت به حزب کنونی «توسعه و عدالت» اردوغان از اصالت بیشتری برخوردار بودند، به قدرت رسیدند اما خیلی زود از سوی نظامیان ترکیه محدود شدند.

ج) انقلاب اسلامی و طغیان‌ها و حرکت‌های انقلابی در کشورهای در حال رشد

- ۱- دولت‌ها و نهنگان سیاسی در جهان اسلام } • تغییر بعضی حکومت‌ها و پیوند آنها با اسلام (سودان و پاکستان)
• ورود اسلام‌گرایان به پارلمان (حزب‌الله لبنان و اخوان مسلمین اردن)
• تغییر در ایده‌های برخی شاهزادگان در حاشیه خلیج فارس و تشکیل دولت توسط احزاب اسلام‌گرا (ترکیه)

دفاع از برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای ایران

- ۲- سازمان‌های بین‌المللی } • تأثیر ایران در تصمیمات و صدور قطعنامه جنبش عدم تعهد سازمان کنفرانس ایران اسلامی و اوپک
• تأثیر ایران در برخی ارگان‌های وابسته به سازمان ملل متحد مانند یونسکو

د) تأثیر انقلاب اسلامی در سایر مسائل

- ۳- الهیات، رهایی‌بخش در آمریکای لاتین ← • نقش کشیشان در انقلاب نیکاراگوئه
- ۴- پیچیده عمومی جوامع اسلامی } • گسترش حجاب اسلامی، گرایش بیشتر به شرکت در مراسم مذهبی و رعایت تکالیف دینی [این امر در کشورهای دوردست آسیایی مانند اندونزی و حتی اروپا و آمریکا دیده می‌شود]
• گسترش تشیع در شرق آسیا (و به ویژه اندونزی و مالزی) و غرب آفریقا (نیجریه) در سال‌های اخیر

۵- کنفرانس‌ها و مراکز پژوهشی

فصل ۲: انقلاب اسلامی ایران و سقوط نظام دوقطبی (فروپاشی بلوک شرق)

الف) سیاست دین (دایمی اتحاد شوروی؛ پس از انقلاب کمونیستی، موضع آشکار ضد مذهبی شوروی باعث مشکلات زیادی برای مسلمانان شد؛ تا جایی که مساجد و مدارس دینی مورد حمله قرار گرفت و تعطیل گردید.

- **آرنولد توین بی تاریخ‌دان مشهور غربی؛** اگر وضع کنونی بشر به یک جنگ نژادی منجر شود، اسلام ممکن است بار دیگر برای ایفای نقش تاریخی خود قیام کند.

- **فرد هالیدی؛** انقلاب اسلامی عظیم‌ترین انقلاب تاریخ است و این کار عظیم در پرتو قدرت شخصیت امام خمینی پا گرفت.

- **آلویس تافلر؛** بزرگ‌ترین تحول امروز جهان، ظهور پدیده‌های جدید، یعنی نیرو و قدرتی ماورای دولت‌های ملی است.

تافلر نمونه‌ای از جریان مذکور را تلاش‌های امام خمینی می‌داند که با استفاده از «نیروی مذهب» بخش زیادی از قدرتی را که مدت‌ها در انحصار دولت‌های ملی بود، در کنترل گرفت. (برای نمونه صدور فتوای قتل سلمان رشدی توسط امام)

- **ماروین زونیس؛** آثار انقلاب اسلامی از مرزهای ایران فراتر رفته و بزرگ‌ترین منبع الهام‌دهنده برای جنبش‌های سیاسی و اسلامی در خاورمیانه و جهان بوده است.

- **میشل فوکو؛** از قرن ۱۸ به بعد هر تحول اجتماعی که اتفاق افتاده بسط مدرنیته بوده اما انقلاب ایران تنها حرکت اجتماعی است که در برابر مدرنیته قرار دارد.

* همه‌ی اندیشه‌های سیاسی غرب در نفی هویت دینی مشترک‌اند.

۱- تقریباً ۱۲ سال پس از پیروزی انقلاب و به دنبال برچیده شدن بلوک شرق کمونیست و فروپاشی اتحاد شوروی

- شکست ایدئولوژی مارکسیستی به دلیل غیرعلمی بودن
- سیاست‌های پرستروکیا (بازسازی اقتصادی) و گلاسنوست (فضای باز سیاسی) گورباچف
- نبودن آزادی (مثل آزادی در دین) در کشورهای مارکسیست

۲- عوامل
دقیل

- تأثیر بر جمهوری‌های مسلمان اتحاد شوروی در آسیای مرکزی و قفقاز و تأثیر آن بر جمعیت مسلمان این کشور در سایر نقاط

* با فروپاشی اتحاد شوروی، این کشور به ۱۵ جمهوری تقسیم شد که ۵ جمهوری آسیای مرکزی و ۳ جمهوری قفقاز (آذربایجان، گرجستان و ارمنستان) مستقل گردیدند.

وقوع انقلاب اسلامی
و تضعیف اتحاد
شوروی

ب) انقلاب اسلامی و
موج احیای دین اسلامی

ج) انقلاب اسلامی و
سقوط نظام دوقطبی

- ۲- عوامل
دفعیل
- از بین بردن حقانیت و مقبولیت نظام‌های مارکسیستی با تأکید بر نقش مذهب
 - شکست شدید نظامی روس‌ها در افغانستان که از حمایت کامل ایران اسلامی برخوردار است.
 - * منبع اصلی سلاح‌های صدام روس‌ها بودند.
- وقوع انقلاب اسلامی و تضعیف افکار شوروی

- ۳- موج تأثیرات
در قلمرو شوروی
- نگرانی آمریکا و متحدان اروپایی و آسیایی‌اش از بابت احتمال توسعه رادیکالیسم اسلامی در جمهوری‌های سابق شوروی
 - جیمز بیکر جلوگیری از نفوذ ایران و «بنیادگرایی اسلامی» را به عنوان رکن اصلی سیاست آمریکا در منطقه اعلام کرد.
 - گورباچف در واکنش به احیای «رادیکالیسم اسلامی» خواستار عدم مداخله ایران در امور داخلی آذربایجان و دامن زدن به «بنیادگرایی اسلامی» در آن کشور شد.
 - از دیگر عوامل مؤثر در گسترش بیداری اسلامی در شوروی، قدرت اندیشه، کلام و عمل امام خمینی بود.
 - یوری ایوانوف: امام خمینی سازش را رد می‌کند و مسلمانان را به شکیبایی و سازش نه، بلکه به مقابله با غارت‌های ستم‌های حکام خارجی دعوت می‌کند و در این امر به انگیزه‌های معنوی آسمانی متوسل می‌شود.
 - امام خمینی در نامه به گورباچف: از این پس کمونیسم را باید در موزه‌های تاریخ جهان جست‌وجو کرد؛ چرا که مارکسیسم جوابگوی هیچ نیاز از نیازهای واقعی انسان نیست؛ چرا که مکتبی مادی است و با مادیت نمی‌توان بشریت را از بحران‌های عدم اعتقاد به معنویت (اساسی‌ترین درد جامعه بشری در شرق و غرب) به درآورد.
 - علل تلاش شوروی در نهان ماندن نامه امام: ترس فراوان از عمق تأثیر این نامه در جذب مردم به سمت تعالیم دین اسلام

ج انقلاب اسلامی و سقوط نظام دو قطبی

- افزایش ازدواج‌های مذهبی
 - تدفین اسلامی
 - تعطیلات اسلامی مانند عید قربان و عید فطر
 - برگزاری مراسم میلاد پیامبر در مناطق مسلمان‌نشین
 - رعایت اعمال مذهبی در رمضان
- ۱) افزایش توجه به خدا و آیین‌های مذهبی در میان مردم

توجه: واکنش محتاطانه و خوشبینانه اتحاد شوروی به انقلاب اسلامی، زمینه گسترش تمایلات مذهبی را در میان مردم فراهم کرد.

دلیل این واکنش: شوروی امیدوار بود ویژگی ضد عربی انقلاب به چرخش موازنه راهبردی در خلیج فارس به نفع اتحاد شوروی سوسیالیستی کمک کند.

۲) اعطای آزادی‌های سیاسی از طرف دولت به مردم: طبق آرمان‌های مارکس: انسان در زندگی اجتماعی و تاریخ، همچون کارگزار بوده و فاقد هرگونه اختیار و اراده است.

- در سایه گسترش تمایلات مذهبی در جامعه شوروی، توجه به نقش اراده و اختیار انسان در زندگی اجتماعی افزایش یافت — اجرای برنامه فضای باز سیاسی توسط گورباچف

۳) گسترش مکان‌های مذهبی در شوروی: افزایش تعداد مساجد و کلیساها

از نشانه‌های بیداری اسلامی در اتحاد شوروی

۳- فنر تأثیر
شافین انقلاب
اسلامی بر جامعه
شوروی

۶

* در حالی که دو اندیشه مارکسیسم و لیبرالیسم به دلیل مبانی مادی‌گرایی آنها و تأکید بر انسان‌محوری در نهایت به صلح و سازش می‌رسند، وقتی اندیشه دینی بر مبنای خدا‌محوری در قالب نظام جمهوری اسلامی پدید می‌آید، تخصصی اساسی با آنها شکل می‌گیرد.

* جنگ ایران و عراق ← از مسائل تناقض در تضادهای شرق و غرب ← چون آمریکا و شوروی در این زمینه اشتراک منافع یافتند و به همکاری پرداختند.

۵- اتحاد غرب و
شرق ضد انقلاب
اسلامی

- در نشست سران ناتو در سال ۱۹۹۱، جهان اسلام به‌ویژه غرب آسیا، محور تعارض با منافع ناتو معرفی شد و جنگ علیه تهدید سبز (جهان اسلام) جایگزین جنگ علیه تهدید سرخ (جهان مارکسیستی) گردید.

- لقب اتحاد شوروی از نظر رونالد ریگان ← امپراتوری شرور

- لقب ایران و عراق از نظر جرج بوش ← محور شرارت

- اکنون نظریه‌پردازان آمریکایی، کشورها و گروه‌های مسلمان را بزرگ‌ترین خطر برای صلح جهانی معرفی می‌کنند.

↓

(اسلام سیاسی به رهبری جمهوری اسلامی)

ج) انقلاب اسلامی و
سقوط نظام دوقطبی

۶- پس از فروپاشی
نظام دوقطبی

- ظرف سالاد = شوروی

- امکان انفکاک اقوام و ملیت‌ها در آن به دلایل مختلف (تعارض اسلام و مارکسیسم) وجود داشت.

- دیگ همجوشی = جامعه ایرانی

- دو جامعه مغایر
از نظر تافلر

در طول هزاران سال اقوام و ملیت‌ها در هم تنیده شده و با یکدیگر امتزاج فرهنگی یافته‌اند و امکان جدایی ندارند.

* مهم و امتحانی

فصل ۱۱: انقلاب اسلامی ایران و غرب

- قبلاً برای امور نظامی

- امروزه برای هر ساختار و سازمان مهمی به‌ویژه روابط بین‌المللی

- معادل کلمه "Strategy"

- روش و راه دستیابی به هدف یا اهداف تعریف شده

- دولت‌ها و قدرت‌های تأثیرگذار در نظام بین‌المللی برای دستیابی به اهداف کوتاه‌ترین و کم‌هزینه‌ترین راه را برمی‌گزینند.

- راهبرد آنها برای یک مرحله تعریف می‌شود و ممکن است با تغییر شرایط و ورود به مرحله دیگر دچار تغییر گردد.

- راهبردها ممکن است جهانی یا منطقه‌ای باشند.

الف) مفهوم راهبرد

- ۱- در صورت تضمین بودن موجودیت قدرت‌های جهانی ← راهبرد فعال برای دست‌کاری جهانی
اما در شرایط ضعف و فترت ← راهبردهای منفعل برای تضمین موجودیت
- ۲- در تحولات درون تمدنی، تغییرات نظام جهانی زودتر از زمانی که چالش گران نظام جهانی برون تمدنی باشند اتفاق می‌افتد.

توجه!

در این شرایط تغییرات به معنای ضربه فنی شدن کامل یک تمدن یا هویت نمی‌باشند بلکه فقط تقسیم جدید درون تمدنی است.

الف) مفهوم راهبرد

- قبل از جنگ جهانی دوم: نظام چندقطبی دولت‌های اروپایی متبنی بر استعمار قدیم ← تقسیم کشورهای جهان سوم میان خود و سلطه بر آنها ← عدم امکان سلطه بر ایران از طریق حضور مستقیم و مداوم نظامی به دلیل پابندی به اصول مذهب تشیع، هوشیاری علمای مذهبی در صیانت از کشور و وقوع قیام‌هایی مانند تنباکو ← اتخاذ راه و روش دیگر توسط انگلیس و روسیه: نفوذ در ساخت‌های حکومتی و زد و بند با دولتمردان و اخذ امتیازات متعدد اقتصادی (تأسیس بانک شاهنشاهی، امتیاز رویترو تنباکو) در مقابل دادن وام به دولتمردان یا پرداخت مبالغ ناچیز به دولت
- پس از جنگ جهانی دوم: تغییر شرایط و ورود به عصر نظام دوقطبی (غرب لیبرال «آمریکا» - شرق کمونیست «اتحاد شوروی») و شکل جدید استعمار

- همزمان با جنگ سرد مسکو - واشنگتن، جنگ سرد مسکو - پکن نیز با شدت بر سر رهبری رژیم مارکسیستی (لنینیسم و مائوئیسم) جریان داشت.
- شکست آمریکا در ویتنام ← دادن باج‌های سیاسی بزرگ آمریکا به چین برای میانجیگری چین بین آمریکا و ویتنام ← گسترش روابط چین و غرب بخصوص در زمینه سرمایه‌گذاری غرب در بنادر آزاد اقتصادی چین ← با همه‌ی این وجود آمریکا و چین از نظر راهبردی و در میان‌مدت و درازمدت همدیگر را دشمن می‌پندارند.

- با وجود جنگ سرد بین شرق و غرب و قرارگیری مواردی مانند بحران برلین، جنگ کره و جنگ ویتنام در نقطه اوج آن، موازنه قدرت نسبتاً با ثبات میان این دو بلوک ایجاد و تا زمان فروپاشی بلوک شرق ادامه یافت.

- ایران در این سال‌ها به آمریکا وابسته شد و پس از شکست آمریکا در جنگ ویتنام ← ژاندارم آمریکا در این منطقه ← هدف: حفاظت از منافع آمریکا در منطقه و جلوگیری از ایجاد و گسترش حرکت‌های ضد غربی

- وقوع انقلاب در این زمان در ایران راهبردی، که یک انقلاب مستقل و مخالف سلطه شرق و غرب و برخوردار از آرمان نوین و راهی جدید در اداره امور بود ← چالش بزرگ برای قدرت‌های سلطه‌گر جهانی

- ۱- قرار گرفتن در مسیر جاده ابریشم (راه ارتباطی اروپا با مرکز و شرق آسیا) که مسیر اقتصادی تاریخی بود.

- ۲- قرار داشتن بر سر راه اروپا به شبه قاره هند (که مدت‌ها مورد منازعه انگلیس و روسیه و فرانسه بود).

- ۳- اهمیت در دوران پیش از انقلاب به دلیل وجود ذخایر عظیم انرژی - قرار گرفتن در سراسر سواحل شمالی خلیج فارسی و تنگه هرمز

- همسایگی با شوروی

- موقعیت و اهمیت

راهبردی ایران ← طمع

قدرت‌های بزرگ برای نفوذ

و سلطه بر ایران

ج) ایران و
اهمیت ملی
آمریکا پیش
از انقلاب

مقاله «منشأ رفتاری شوروی» به عنوان بیانیه نیمه رسمی سیاست خارجی آمریکا ← «سیاست سد نفوذ آمریکا» ← ایجاد پیمان های دفاعی زنجیره ای (ناتو، سیتو و سنتو) از اروپا تا آسیای جنوب شرقی در اطراف شوروی ← آمریکایی ها ایران را به عضویت حلقه ای میانی «سنتو» درآوردند.

- ابتدا حمایت (به علت شکستن انحصار نفتی انگلیس)
- بعدها مخالفت (به دلیل منافع امنیتی و منطقه ای و اطمینان از اعطای سهم نفت آمریکا توسط انگلیس)
- موضع آمریکا در جریان ملی شدن صنعت نفت
← اعتراض آیت الله کاشانی

بعد از روی کار آمدن آیزنهاور ← طراحی کودتایی با نام رمز آژاکس (به رهبری روزولت) توسط آمریکا و انگلیس ← اجرا توسط سازمان سیا و اینتلیجنت سرویس انگلستان ← ورود روزولت (با نام مستعار جیمز اف لاکریچ) از مرز عراق به ایران در ۱۵ تیر ۱۳۳۲ ← ورود ژنرال شواتسکف در ۱۰ مرداد به تهران ← ایجاد کودتای ۲۸ مرداد با همکاری عوامل داخلی ← تبریک آیزنهاور به شاه و تقویت نظامی، سیاسی و اقتصادی دولت زاهدی

- راهبرد «نگاه نو» آیزنهاور در سال ۱۳۳۲ تدوین و بر کشورهای پیرامون شوروی تأکید داشت:

- جایگاه ایران در خط شمال غرب آسیا ← موقعیت حیاتی ایران برای دفاع از منطقه و دفاع مقدم از منطقه مدیترانه + پایگاهی برای حمله هوایی یا زمینی به شوروی
- نقش حیاتی منابع نفت ایران و دیگر کشورهای خلیج فارس برای بازسازی اروپای غربی و توانا ساختن غرب برای دوام در جنگ

- تلاش آمریکا برای سهمیم شدن در نفت ایران با قرارداد «هوارد پیچ - امینی» بین ایران و کنسرسیوم بین المللی نفت در ۲۸ شهریور ۳۳ در تهران به ثمر نشست. مطابق این قرارداد نفت ایران تقسیم شد.

۴۰٪ به انگلیس

۴۰٪ به آمریکا

۱۴٪ به شرکت رویال داچ شل (هندی - انگلیسی)

۶٪ به فرانسه

- در بهمن ۱۳۴۴ ← پیمان بغداد تحت عنوان قرارداد همکاری عراق و ترکیه با حمایت آمریکا و انگلیس امضا شد ← اندکی بعد پاکستان و سپس ایران به آن پیوستند ← پس از وقوع کودتای سال ۱۹۵۸ در عراق و خروج عراق از آن ← تغییر نام به پیمان مرکزی یا سنتو

- تأکید بر رفرم از بالا برای جلوگیری از وقوع انقلاب در جهان سوم و مسابقه تسلیحاتی گسترده با اتحاد شوروی

- الهام از مشاوران امنیتی اش والت ویتمن و روستو (صاحب نظریه توسعه)
- ایران نیز باید رفرم ها را اجرا می کرد: در ابتدا ایستادگی محمدرضا شاه برای اجرای رفرم و حمایت از نیکسون (رقیب کندی) ← نخست وزیری علی امینی ← رفت و آمدهای زیاد بین مقامات دو کشور در خصوص ادامه رفرم ها ← نخست وزیری اسدالله علم (یار مطمئن شاه) ← اجرای اصلاحات ارضی، تدوین لایحه انجمن های ایالتی و ولایتی و طرح و اجرای اصول «انقلاب سفید» به دنبال درخواست آمریکایی ها

- خط مشی بان اف کندی
(ضرب دموکرات)

ج) ایران و امنیت
ملی آمریکا پیش
از انقلاب

- بعد از ترور کندی در زمان جانشین او، جانسون، احیای کاپیتولاسیون (مصونیت کنسولی نظامیان آمریکایی مقیم ایران و خانواده‌هایشان) صورت گرفت ← واکنش شدید امام خمینی به این قضیه و تبعید طولانی مدت ایشان در همین زمان (۱۳۴۳)

- جانشین جانسون

- استعفا به دلیل رسوایی «واترگیت»

- قبل از او تحولات مهمی اتفاق افتاد ← تغییر عمده در راهبرد امنیتی آمریکا

- آمریکا دیگر در جنگ‌های محدود در اطراف شوروی شرکت نمی‌کرد و مسئولیت دفاع را به خود کشورها واگذار کرده بود و بدین منظور آنها راه انواع سلاح‌های پیشرفته غیراتمی مجهز می‌کرد.	- شکست آمریکا در جنگ ویتنام
- پیروزی بزرگ نهضت‌های رهایی‌بخش در آسیا، آفریقا، آمریکای لاتین	- دستیابی شوروی به بمب اتمی
- تصمیم انگلیس به خروج از شرق سوئز	

- ریچارد نیکسون

(فئرب جمهوری فواه)

- براساس دکترین جدید، ایران به‌عنوان ستون نظامی (ژاندارم) و عربستان به عنوان ستون مالی آمریکا در نظر گرفته شدند.

- مرزهای طولانی زمینی و دریایی ایران و شوروی

- عضویت ایران در پیمان سنتو

- موقعیت جغرافیایی

- جمعیت زیاد ایران

- رژیم شاه تنها مورد اعتماد اسرائیل در منطقه بود.

- خصلت‌های بلندپروازانه محمدرضا شاه

دلایل انتخاب

ایران به

۱۰۰

ج) ایران و امنیت
ملی آمریکا پیش
از انقلاب

- آخرین رئیس جمهور آمریکا تا پیش از پیروزی انقلاب اسلامی بود.

- با ایده «حقوق بشر» پا به میدان گذاشت ← شاه تا حدی از سر ترس گام‌هایی برای ایجاد فضای باز سیاسی برداشت.

- امضای قراردادهای جدید در زمینه خریدهای تسلیحاتی بین ایران و آمریکا

- وی در دی‌ماه ۵۶ در سفر به تهران، ایران را «جزیره ثبات در یکی از پرآشوب‌ترین

نقاط دنیا» خواند و گفت در مسائل مربوط به امنیت نظامی، دیدگاه‌های ما با هیچ

کشوری به اندازه ایران نزدیک نیست.

- جیمی کارتر

(فئرب دموکرات)

- در زمان وقوع انقلاب اسلامی دو گروه در - گروه سایروس ونس ← وزیر خارجه، سیاست‌های ملایم‌تر

کاخ سفید حاضر بودند - گروه برژینسکی ← مشاور امنیت کارتر، تأکید بر

هر دو به منافع ملی آمریکا نظر داشتند - ایستادگی و برخورد قاطع با انقلابی‌ها

- ضعف اطلاعاتی سازمان سیا درباره ایران

- درگیری آمریکا در مسئله کمپ دیوید

- سیاست حقوق بشر کارتر

- نوع خاص انقلاب ایران (مهم‌ترین دلیل)

- دلایل شکست آمریکا در

جلوگیری از وقوع انقلاب در ایران

۶

ج) ایران و امنیت
ملی آمریکا پیش
از انقلاب

نتایج

- انقلاب با دشمنان خود وارد یک مبارزه برون تمدنی شد (مبارزه غرب با چین و روسیه درون تمدنی است و از همین رو صرفاً بر مبنای منافع مادی صورت می گیرد).
- با اعطای استقلال به کشور، پافشاری برای اصول خود و یارگیری های منطقه ای و جهانی به گونه ای اساسی امنیت ملی آمریکا را متزلزل کرد.

- ایران انقلابی با ماهیت برون تمدنی به عنوان استوارترین معارض این دولت ها ظهور کرده است.

- ۱- از دست دادن ایران در منطقه ای بسیار راهبردی و نفت خیز (هارتلند جهان) ← از دست دادن رژیم محمدرضا شاه، فروپاشی پیمان های سنتو و سیتو، ایجاد خلأ قدرت برای غرب در منطقه، فراهم شدن زمینه رشد حرکت های استقلال خواه و اسلام گرا و ضد غربی، تهدیدات جدی امنیتی برای رژیم صهیونیستی
- ۲- ماهیت، آرمان و بازتاب های انقلاب اسلامی در جهان برخلاف ایدئولوژی های تک بعدی در سایر انقلاب های معاصر، از جامعیت برخوردار بوده است ← ایجاد حرکت های اصول گرایی اسلامی جدید، فعال ساختن حرکت های منفعل قبلی:

- فلسطین: جهاد اسلامی و حماس
- لبنان: حزب الله
- عراق: مجلس اعلاي انقلاب اسلامی عراق و حزب الدعوة الاسلاميه
- شمال و مرکز آفریقا: جبهه نجات اسلامی الجزایر و سازمان های اسلامی در مصر، تونس و نیجریه و ...
- آسیای مرکزی، قفقاز و آسیای جنوبی: سازمان های اسلامی پاکستان، افغانستان و کشمیر
- خلیج فارس: سازمان اسلام گرا در بحرین، عربستان و کویت
- آسیای جنوب شرقی

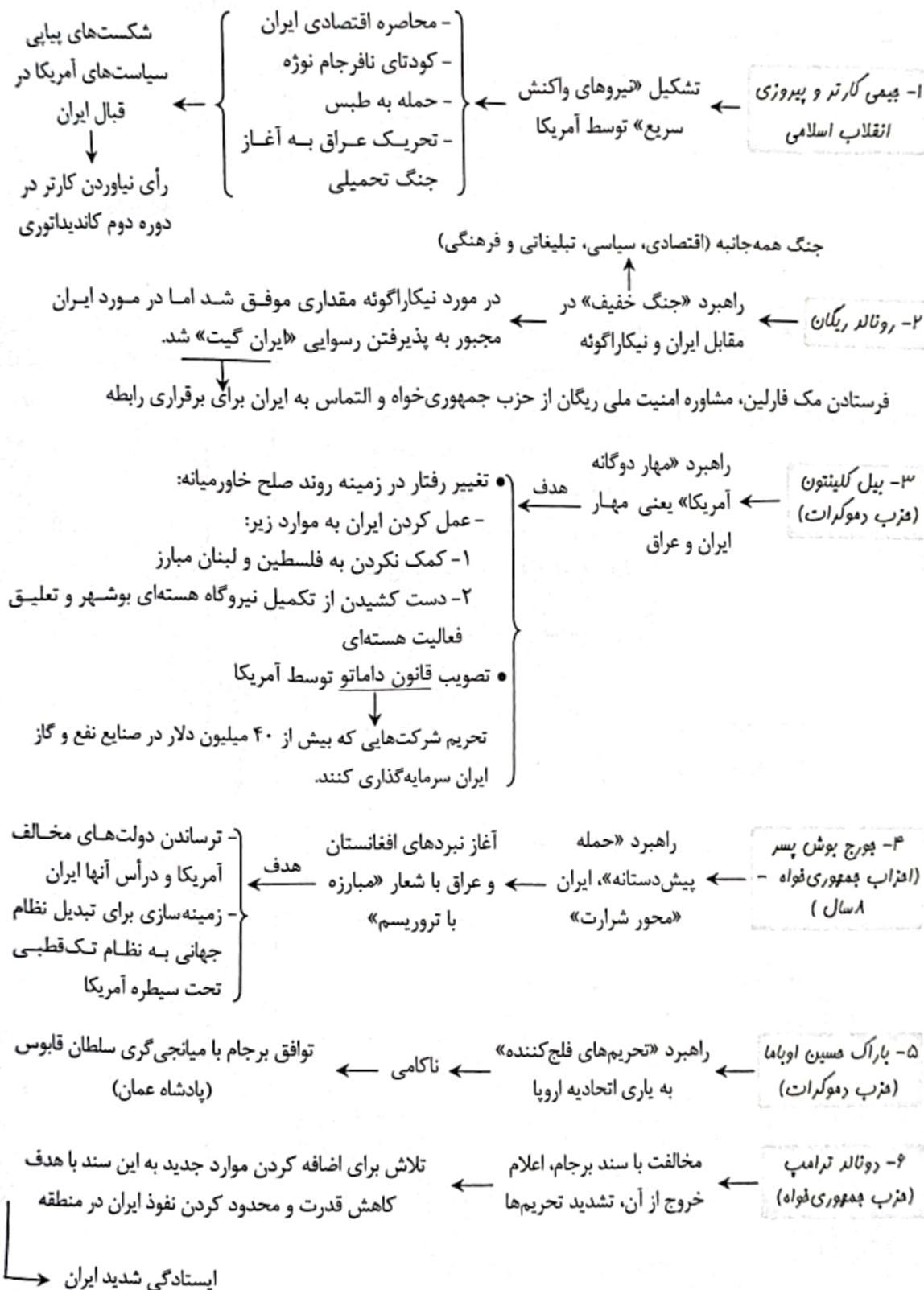
۱- ایران به عنوان الگویی از پیشرفت بر مبنای استقلال برای جهانیان ۲- ایران دستاوردهای علمی خود را بدون چشم داشت در اختیار ملت ها و کشورهای جهان سوم قرار می دهد.	۳- پیشرفت های علمی فناوری جمهوری اسلامی ایران برای غرب خطرناک است

۱- انرژی هسته ای	۲- موشک های بالستیک	۳- نانو
۴- لیزر	۵- تسلیحات	۶- پزشکی و ...

* سلطه غرب بر سرزمین های دیگر تا حد زیادی از طریق رشد علمی ایجاد شده است.

علل برقرارد های فئمانه غرب به فئصوص آمریکا با ایران

د) انقلاب اسلامی
و غرب

۵- ناکامی رؤسای جمهوری مختلف آمریکا در قبال ایران پس از انقلاب

• حدود ۱۲ سال پس از وقوع انقلاب اسلامی، با شعار نه شرقی نه غربی، نظام سلطه دوقطبی حاکم بر جهان با فروپاشی اتحاد شوروی و بلوک شرق فرو ریخت.

۱۳

- تا فروپاشی بلوک شرق و مدتی بعد از آن ← راهبرد فعال (تلاش برای تشکیل نظام تک‌قطبی)
- امروزه ← راهبرد منفعل (تلاش برای حفظ موجودیت و قدرت خود)

راهبرد غرب

فصل ۱۴: انقلاب اسلامی ایران و تغییر در هندسه قدرت در منطقه

- اول ← با شخصیت‌هایی مانند سید جمال‌الدین اسدآبادی و مصلحانی از جهان عرب
- دوم ← در دهه‌های پایانی رژیم پهلوی و به دنبال وقوع انقلاب اسلامی ← «بازگشت به خویش» ← مردم ایران راه حل مشکلات خود را در بازگشت به اسلام دیدند.
- سوم ← ۱۳۹۰ ش (۲۰۱۱ م) ← نتیجه‌ی بازتاب انقلاب اسلامی
- ← اغتشاش و انقلاب در کشورهای عربی

- سه موج بیداری
اسلامی

- در زمینه بازتاب انقلاب اسلامی، نقش رهبری انقلاب در چهار دهه گذشته قاطع و اثرگذار بوده است
- اعتقاد به صدور انقلاب از طریق آگاهانیدن ← نمود در اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی

الف) انقلاب اسلامی پیش‌تلاش بیداری اسلامی

- ما از مظلوم دفاع می‌کنیم و بر ظالم می‌تازیم.
- ما باید در صدور انقلابمان به جهان بکوشیم.
- اگر نیت خالص باشد، انقلاب به همه جا می‌رسد.

- چند نمونه از
سخنان امام خمینی

- حمایت همه‌جانبه انقلاب اسلامی از مظلومان فلسطینی (فلسطین را مسئله مرکزی جهان اسلام خواند).
- از جمله عوامل دیگر زمینه‌ساز بازتاب: مردم سالاری دینی (نقش مردم در صحنه سیاسی)، سیاست خارجی مستقل، پیشرفت‌های بزرگ در علم و فناوری و اقتصاد
- از جمله اقداماتی که غرب برای مصادره انقلاب‌های الگو گرفته از انقلاب اسلامی کرد ← باز کردن میدان برای جولان گروه‌های تکفیری مانند داعش

- جغرافیای سیاسی: دانشی که تأثیر متقابل جغرافیا و سیاست را بررسی می‌کند.

- ژئوپلتیک: بخشی از جغرافیای سیاسی که به بررسی تأثیر عوامل جغرافیایی بر جنبه‌های خارجی سیاست و روابط خارجی و راهبردهای سیاست خارجی دولت‌ها می‌پردازد.

- موقعیت راهبردی: موقعیتی است که به دار آن مزایای قاطع سیاسی، اقتصادی یا سوق‌الجیشی در رابطه با رقیب یا رقبا اعطا می‌کند.

ب) جغرافیای سیاسی منطقه

- منطقه‌ی ما دربرگیرنده مناطق شمال آفریقا، شرق مدیترانه، خلیج فارس و بخشی از آسیای جنوبی (افغانستان و پاکستان) است و از موقعیت راهبردی ویژه‌ای برخوردار است.

ب) جغرافیای سیاسی منطقه

- نقطه تلاقی سه قاره آسیا، اروپا و آفریقا
- محل ظهور ادیان الهی
- موقعیت مرکزی ویژه‌ی مکه و مدینه
- منابع بسیار غنی نفت و گاز در این منطقه و نیاز جهانی به آن
- تعهد غربی‌ها به‌ویژه آمریکا در دفاع از امنیت رژیم صهیونیستی
- ظهور انقلاب اسلامی ایران

- فشارها و تحریم‌های اقتصادی
- حضور نظامی (حضور ناوگان پنجم دریایی آمریکایی در بحرین)
- اشغال نظامی (افغانستان و عراق)
- تشدید تحریم‌های اقتصادی علیه ایران

پیوند منافع ملی
غرب با منطقه

راهبردهای
جهانی

- در زمان پیروزی انقلاب، نظام دوقطبی (بلوک شرق و غرب) حاکم بود ← بیشتر کشورهای منطقه در اردوگاه غرب بودند اما یمن جنوبی، افغانستان، لیبی و سوریه در بلوک شرق بودند.

- اندکی پس از پیروزی انقلاب ← مداخله نظامی روس در افغانستان ← یاری کردن مجاهدین افغانستان (گروه هشتگانه شیعه و هفتگانه سنی) توسط ایران ← شکست روس‌ها (زخم چرکین) ← خروج از افغانستان ← فروپاشی بلوک شرق ← به قدرت رسیدن مجاهدین در افغانستان اما ادامه جنگ داخلی علیه یکدیگر

- تغییرات از فروپاشی بلوک شرق تا ظهور موج سوم بیداری اسلامی:

- یمن جنوبی + یمن شمالی ← کشور یکپارچه یمن
- پدید آمدن سه کشور گرجستان، آذربایجان و ارمنستان در قفقاز و ۵ کشور ترکمنستان، قزاقستان، ازبکستان، تاجیکستان و قرقیزستان در آسیای مرکزی ← بهبود وضعیت در جغرافیای سیاسی ایران ← به‌وجود آمدن کشورهایی میان ایران و روسیه برای اولین بار
- شکست رژیم صهیونیستی در
- پیش از پایان جنگ داخلی لبنان
- نبرد با حماس (۲۲ روزه) (جنبش مقاومت اسلامی فلسطین)
- نبردهای ۵۱ روزه، ۸ روزه و ۲ روزه با فلسطینی‌ها
- تغییرات راهبردی در
- جغرافیای سیاسی منطقه

ج) هندسه قدرت در منطقه (پیش از انقلاب اسلامی تا آغاز موج سوم بیداری اسلامی)

- مصر (مهم‌ترین کشور عربی): خیانت انور سادات به آرمان فلسطین + امضای معاهده کمپ دیوید در سال ۱۹۷۸ ← مصر در جبهه رژیم صهیونیستی
- ادامه مسیر سادات توسط مبارک (جانشین وی) ← سرنگونی در انقلاب ۲۰۱۱
- وابستگی کشورهای دیگر شمال آفریقا مانند تونس، مراکش و الجزایر به غربیان
- لیبی: همراهی سرهنگ قذافی با غرب + تسلیم در برابر غرب در برنامه هسته‌ای خود و هماهنگی با آنها و سایر دولت‌ها در منطقه
- سوران: کودتای عمرالبشیر سال‌ها قبل ← راه جدا از غربی‌ها + تا حدودی در چارچوب بیداری اسلامی

هندسه قدرت در
منطقه پیش از وقوع موج
سوم بیداری اسلامی

استثنا

- گرایش اسلامی لبنان و فلسطین
- ترکیه ← قدرت در دست اسلام گرایان میانه‌رو و لیبرال ← بعدها،
قرار گرفتن برخی از سران حکومتی در جبهه ارتجاع عرب و رژیم
صهیونیستی و در مقابل سوریه (تبدیل به سر پل ورود تکفیری‌ها)
- عراق ← غربی‌ها هر کاری می‌خواستند انجام می‌دادند.
- اردن ← رژیم ملک عبدالله بسیار مورد اعتماد رژیم صهیونیستی

- در شرق مدیترانه

- عربستان همواره وابسته به غرب
- ۶ کشور حاشیه خلیج پس از پیروزی انقلاب ← تشکیل شورای
همکاری خلیج فارس ← هدف مبارزه با امواج انقلاب اسلامی
- عربستان + امارات متحده عربی + قطر + بحرین + کویت + عمان + یمن
پیش از حرکت فعلی بیداری
اسلامی ← میانه‌رو ← سپس
همراهی با غرب و کمک به
تروریست‌ها در مسئله سوریه

- در کشورهای حاشیه
چون خلیج فارس

- هندسه قدرت در منطقه پیش از
وقوع موج سوم بیداری اسلامی

(ج) هندسه قدرت در
منطقه (پیش از انقلاب
اسلامی تا آغاز موج
سوم بیداری اسلامی)

(۱) شمال آفریقا

- در جنوب قاره اروپا و آن طرف دریای مدیترانه ← حساسیت اروپایی‌ها ← زیرا
بی‌ثباتی و ناآرامی در این منطقه، مناطق همجوار را تحت تأثیر قرار می‌دهد.
- از طریق مصر در همسایگی با رژیم صهیونیستی
- منابع غنی انرژی فسیلی (به‌ویژه در لیبی و الجزایر)

- دلایل اهمیت
راهبردی و
ژئوپلیتیک

- مصر: سرنگونی رژیم حسنی مبارک (دیکتاتور وابسته به غرب) در سال ۲۰۱۱
← کرسی ریاست جمهوری به دست اسلام گرایان به‌ویژه اخوان المسلمین افتاد ←
ادامه تلاش برای غالب شدن بر قوه قضاییه و ارتش ← سوءاستفاده غربی‌ها از
اشتباهات محمد موسی (رئیس جمهوری مصر) و بهره گرفتن از گروه‌های سلفی
مانند «حزب التور» و کمک‌های اقتصادی ← به قدرت رساندن ژنرال سیسی
عربستان
↓
ابتدا به نفع موسی رأی داد پس
در کنار سیسی قرار گرفت.
- خواهان گسترش روابط با روسیه
- عدم نزدیکی به ایران با مداخله غرب

- هندسه قدرت
کنونی

(د) هندسه کنونی
قدرت در منطقه

- تونس: انقلاب علیه حکومت «بن علی» ← به قدرت رسیدن اسلام گرایان به‌ویژه
«النهضة» به رهبری راشد الغنوشی ← تهدید توسط غربی‌ها به بیرون کشیدن
سرمایه‌های شرکت‌های غربی ← پذیرش اسلام پلورال و سکولاریسم و
عمل‌گرایی و همزیستی با غرب ← فاصله از ارزش‌های اسلامی

- **لیبی (نفت خیز)** - هفته‌های پایانی حکومت قذافی - غربی‌ها تحت عنوان دفاع از مردم لیبی علیه قذافی موضوع را به شورای امنیت سازمان ملل بردند - اخذ مجوز شورا - مداخله نظامی غرب در لیبی - ترکیب کنونی پارلمان لیبی و (آمیزه‌ای از نیروهای انقلابی قبلی + غرب‌گراها) - عدم وجود حکومت باثبات - فعالیت گروه‌های تکفیری مانند داعش در شرق آن - امروزه مقامات حکومت انقلابی لیبی اعلام کرده‌اند که خواستار اجرای شریعت اسلامی و طرفدار فلسطینی‌ها هستند.

* کشته شدن سفید آمریکا در بنغازی در سالگرد واقعه ۱۱ سپتامبر (۱۳۹۱ ش) برای غربیان و آینده منافعشان بسیار هشدار دهنده بود.

- **الجزایر:** به دست آوردن رأی اکثریت در انتخابات شورای شهرداری و پارلمانی توسط اسلام‌گرایان - کنار گذاشته شدن ساذلی بن جدید و روی کار آمدن بوذیاف - کودتا علیه آنها - آغاز حرکت کنونی بیداری اسلامی - فاصله از غرب و نزدیکی به ایران

- **سودان:** قبل از حرکت بیداری اسلامی کنونی، اسلام‌گرایان قدرت را به دست گرفته بودند - در حال حاضر به علت نیاز اقتصادی سودان و کمک ارتجاع عرب به این کشور عربستان توانسته دولت سودان را در مسئله فلسطین با خود همراه کند.

(۲) شرق مدیترانه

- دربرگیرنده کشورهای لبنان، فلسطین، ترکیه و سوریه

- ظهور حزب‌الله لبنان و حماس فلسطین تحت تأثیر مستقیم انقلاب اسلامی - دست کم چهار بار تاکنون برای رژیم صهیونیستی مشکلات جدی امنیتی و موجودیتی به وجود آورده و آن را از دستیابی به اهدافش بازداشته‌اند.

- نبرد اخیر میان رژیم اشغال‌گر قدس و فلسطینی‌ها - استفاده فلسطینی‌ها از موشک‌های فجر «تل‌آویو» تلاش همه‌جانبه غرب برای برقراری آتش‌بس برقراری آتش‌بس - ورود دبیر کل سازمان ملل متحد و وزیر خارجه آمریکا به منطقه و استفاده از رهبران انقلابی و ارتجاع عرب برای فشار به فلسطینی‌ها - موفقیت فلسطینی‌ها در تحمیل شرط خود (لغو محاصره غزه) به دشمن

- پس از آغاز موج جدید بیداری اسلامی - تلاش غرب و رژیم صهیونیستی و ارتجاع عرب برای ساقط کردن نظام سیاسی سوریه و شکستن مقاومت اسلامی در منطقه - وارد کردن تروریست‌ها به سوریه از تمام مرزهای کشور (تحت عنوان جهاد علیه شیعیان) - مقاومت ملت و دولت سوریه با کمک ایران و حزب‌الله لبنان و نیروی هوایی روسیه - شکست غرب در این نبرد - گذشت ۶ سال - تروریست‌ها در حال فروپاشی و زوال کامل و ارتش سوریه در حال پاکسازی کامل کشور است.

* در جریان این نبردها، روس‌ها بارها اعلام نموده‌اند که از تجربه لیبی درس گرفته و با غرب در شورای امنیت همراه نخواهند شد.

- حمایت ترکیه از وارد کردن تروریست‌ها به سوریه - کودتای نافرجام طرفداران فتح‌الله گولن در تابستان ۱۳۹۵ که غربی‌ها پشت این کودتا بودند - نزدیکی اردوغان به محور تهران - دمشق - مسکو و فاصله از اقدامات قبلی - رویکرد ترکیه (نزدیکی به محور ایران - دمشق - مسکو) + جایگزینی ولیعهد قطر به جای پدر (حمایت شدید پدر از تروریست‌های سوریه) + زوال تروریست‌ها در سوریه و عراق - تغییر اوضاع به نفع دولت سوریه - گروه‌های تکفیری اکنون خط مقدم غرب در مقابل انقلاب اسلامی می‌باشند.

- عراق و اردن بین شرق مدیترانه و خلیج فارس:

↓
(یک کشور خلیج فارسی هم محسوب می‌شود).

- عراق: ناتوانی آمریکا در تحمیل قرارداد امنیتی به عراق (به دلیل مخالفت صریح آیت‌الله سیستانی) و شکست در عراق
← خروج از عراق (بجز کارمندان سفارت) ← برگزاری انتخابات مردمی در عراق و قدرت یافتن اسلام‌گرایان حزب
الدعوة الاسلامیه و مجلس اعلاى انقلاب اسلامی عراق ← قرار گرفتن عراق در کنار مقاومت اسلامی

* تحولات عراق از بزرگ‌ترین اشتباهات راهبردی آمریکا

- از بین بردن رژیم صدام حسین توسط آمریکا ← تقدیم عراق به نیروهای انقلابی اسلامی در منطقه ← آمریکا در مقابل
نظام سیاسی جدید عراق ← گسترش گروه‌های تکفیری داعش در این کشور توسط آمریکا ← ورود داعش به موصل و
حرکت به سمت بغداد ← بغداد در آستانه سقوط ← ورود مشاوران ایرانی به عراق ← سازمان‌دهی نیروهای مردمی
← ورود رزمندگان حشدالشعبی به صحنه‌ی نبرد ← زوال داعش و نجات عراق

اردن: پس از آغاز موج جدید بیداری اسلامی ← مبارزه انقلابی‌ها با حکومت ملک عبدالله ← گذشت زمان ← فروکش
کردن ناآرامی‌ها

(۳) منطقه فلیج فارس

اهمیت: تأمین‌کننده بخش بزرگی از انرژی مورد نیاز جهان

- عراق (پساحل اندکی از خلیج فارس) + عربستان، امارات، قطر، بحرین، عمان، کویت + یمن (در شبه‌جزیره عربستان و به
نحوی با این منطقه در ارتباط است).

- بحرین (مقر ناوگان پنجم دریایی آمریکا) با شروع موج سوم بیداری در انقلاب و ناآرامی فرو رفت ← مداخله نظامی
عربستان ← ادامه انقلاب و ناآرامی ← عربستان و سایر کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس پیروزی انقلاب را پیروزی
انقلاب اسلامی و شیعیان می‌دانند و برای موجودیت خود خطرناک می‌نگرند ← حاکمان بحرین اخیراً از انقلابی‌ها سلب
تابعیت می‌کنند (مثل آیت‌الله شیخ نعیم قاسم، رهبر تحولات انقلابی این کشور)

- یمن: درگیری‌ها و مداخلات نظامی عربستان و امارات ← انتخابات فرمایشی و به قدرت رسیدن معاون علی عبدالله
صالح ← وعده به بازگردانی آرامش ← درگیری و ناآرامی در مناطق شیعه‌نشین با رهبری «انصارالله» که مواضعی مشابه
با انقلاب اسلامی دارد ← تسخیر «صنعا» ← تسخیر «عدن» و کل کشور ← حملات هوایی ارتجاع عرب به سرکردگی
عربستان (فروردین ۱۳۹۴) به یمن با حمایت کاخ سفید و رژیم صهیونیستی

حاضر ← یمن در اختیار { «انصارالله» در مناطق اصلی یمن از جمله یمن شمالی سابق و صنعا
«منصور هادی» (عامل عربستان) ← بخشی از یمن جنوبی سابق
«القاعده» }

← تهاجم گسترده نیروهای عربی به یمن برای تصرف بندر مهم الحدیده و محاصره کامل دریایی انصارالله ← مقاومت ارتش
و مردم یمن + هدف قرار دادن ناوچه اماراتی + محاصره بخشی از نیروهای عربی ← شکست عرب‌ها

* از نتایج مهم این وقایع: به‌دست آوردن توان توسط انصارالله برای حمله موشکی و پهپادی گسترده به ریاض و دیگر
پایتخت‌های دولت‌های معارض + قدرت حمله به مراکز نفتی (آرامکو)، نفتکش‌ها، ناوچه‌های نظامی و فرودگاه‌ها
* نبرد با یمن اشتباه بزرگ عربستان بود.

- عربستان: تظاهرات و ناآرامی در ایالات شرقی (محل ذخایر نفتی و مقر شیعیان) ← سرکوب توسط دولت (مانند: اعدام رهبر شیعیان عربستان (شیخ نمر باقر النمر) در سال ۱۳۹۵ توسط رژیم)

- عدم پابندی پادشاه جدید، ملک سلمان، به رعایت برخی قواعد قدیمی در جایگزینی فرد جدید به جای پادشاه (برکناری شاهزاده نایف از ولیعهدی و جایگزینی پسر خود محمد) ←
- تشدید اختلافات درون کاخی (مانند تیراندازی در کاخ سعودی)
- نقش عربستان در ایجاد و حفظ گروه‌های تکفیری و کمک به آنها
- بی‌لیاقتی عربستان در اداره حرمین شریفین (فاجعه‌های «سقوط جرثقیل در مسجد الحرام» و «فاجعه منا» در حج تمتع سال ۱۳۹۴ [احتمالاً برنامه‌ریزی شده به دستور صهیونیست‌ها])

* از جمله علل سقوط احتمالی عربستان در آینده نزدیک

(د) هندسه کنونی
قدرت در منطقه

نکته مهم درباره این منطقه:

- افزایش روزافزون قدرت جمهوری اسلامی ایران ← اهرم خلیج فارس به عنوان برگ برنده در مسائل راهبردی جهانی برای ایران

بخش ۴: چند مقوله برای دستیابی به آینده مطلوب

فصل ۱: گردش فوای سیاسی شایسته

- رفتارهای خواص (نخبگان) سیاسی به دلیل داشتن نقش حساس و تعیین کننده در تحقق آرمان‌ها و حفظ سلامت نظام سیاسی، برای ایجاد ثبات سیاسی اهمیت ویژه‌ای داشته و بر سرنوشت نظام تأثیر مستقیم دارند ← (در نظام گردش خواص، معیار ثبات سیاسی، پایداری و تعهد به ارزش‌ها و عدم انحراف از آنهاست)

- کارهای ویژه خود را به خوبی انجام دهد.
 - با دیگر نظام‌های فرعی جامعه تبادل داشته باشد.
 - میان حوزه‌های اصلی نظام اجتماعی ناهماهنگی و عدم تعادل شدید وجود نداشته باشد.
- لازمه‌های ثابت در نظام

ساندز ← «از جمله شاخص‌های بی‌ثباتی، تغییر در هنجارهاست.»

دکتر خواجه سروی ← ثبات سیاسی «عدم انحراف هر نظام از هنجارهای مقبول جامعه» است.

- حضرت علی در فرمایش‌های خود بر ضرورت به کارگیری کارگزاران شایسته برای تصدی امور سیاسی و اجتماعی جامعه تأکید می‌کند و نگرانی خود را از روی کار آمدن زمامداران نالایق ابراز می‌دارد که جامعه را به سمت تباهی می‌کشانند.

* بیش از ۳۰ اصل از اصول قانون اساسی به فرآیند انتخابات و شروط واگذاری منصب‌های مهم سیاسی به منتخبان اشاره دارد.

۱- هدایت‌یافتگی، ایمان و اعتقاد قلبی به خدا و پیامبر و جانشینان او، باور به معاد و قیامت و تنها خدا را قادر مطلق دانستن

۲- ثبات ایمان و اخلاص در دین، خدا ناظر اعمال، ترس از خدا، عدول نکردن از مسیر حق و دیانت، تلاش برای حفظ ارزش‌های دینی، شکرگزار بودن و حب الهی و پیامبر و ائمه

۳- اجرای احکام الهی و انجام کارها برای رضای خدا

۴- طاعت و بندگی پروردگار و پیروی از راه حق

۵- احیا و ترویج امر به معروف و نهی از منکر

۶- اعتماد به و استعانت از خدا و تمسک به قرآن

۷- جهاد، مبارزه و ایثار جان و مال در راه خدا، احقاق حقوق ظالم، استکبارستیزی و نفی سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری و دفاع از حقوق مسلمانان

۸- خود را برتر از مردم از ندانستن و دوری از عجب و غرور و خودپسندی و خوشایند ندانستن تمجید دیگران

۹- بر پایی حق و دفع باطل، هدایت جامعه به پاکی و صداقت، یاری رساندن به مردم

۱۰- ساده‌زیستی و پرهیز از تجمل‌گرایی و دنیاطلبی و فساد، داشتن روحیه محرومیت‌زدایی و رفع فقر

۱۱- داشتن بینش و بصیرت سیاسی، ولایت‌محوری و ولایت‌مداری، دوستی با دوستان خدا و دشمنی با دشمنان او، هوشیاری و استقامت در برابر دشمنان، پایداری در راه دین و پناه نبردن به جهان کفر و قدرت سلطه‌گر

۱۲- ارتباط با علما و بزرگان دین

۱۳- وفای به عهد، امین و درستکار بودن و خلاف گفتار عمل نکردن

۵۴

ب) در حوزه اخلاقی و رفتاری (شخصیتی)

- ۱- مهربانی و مردم‌داری، گذشت و بخشش، خیرخواهی و انصاف، نیک‌گویی و نیک‌رفتاری و پرهیز از عیب‌جویی
- ۲- پرهیز از رشوه‌گیری و بخل
- ۳- بیان حقایق و واقعیت‌ها بر مبنای مصالح، شهادت به حق و راست‌گویی
- ۴- صبر و سعه صدر داشتن، فرو بردن خشم و شکیبایی در سختی‌ها
- ۵- بی‌نیازی از خلق، توکل بر خدا و دوری از افراد ناباب، فاسد و فتنه‌گر

ج) در حوزه مدیریتی

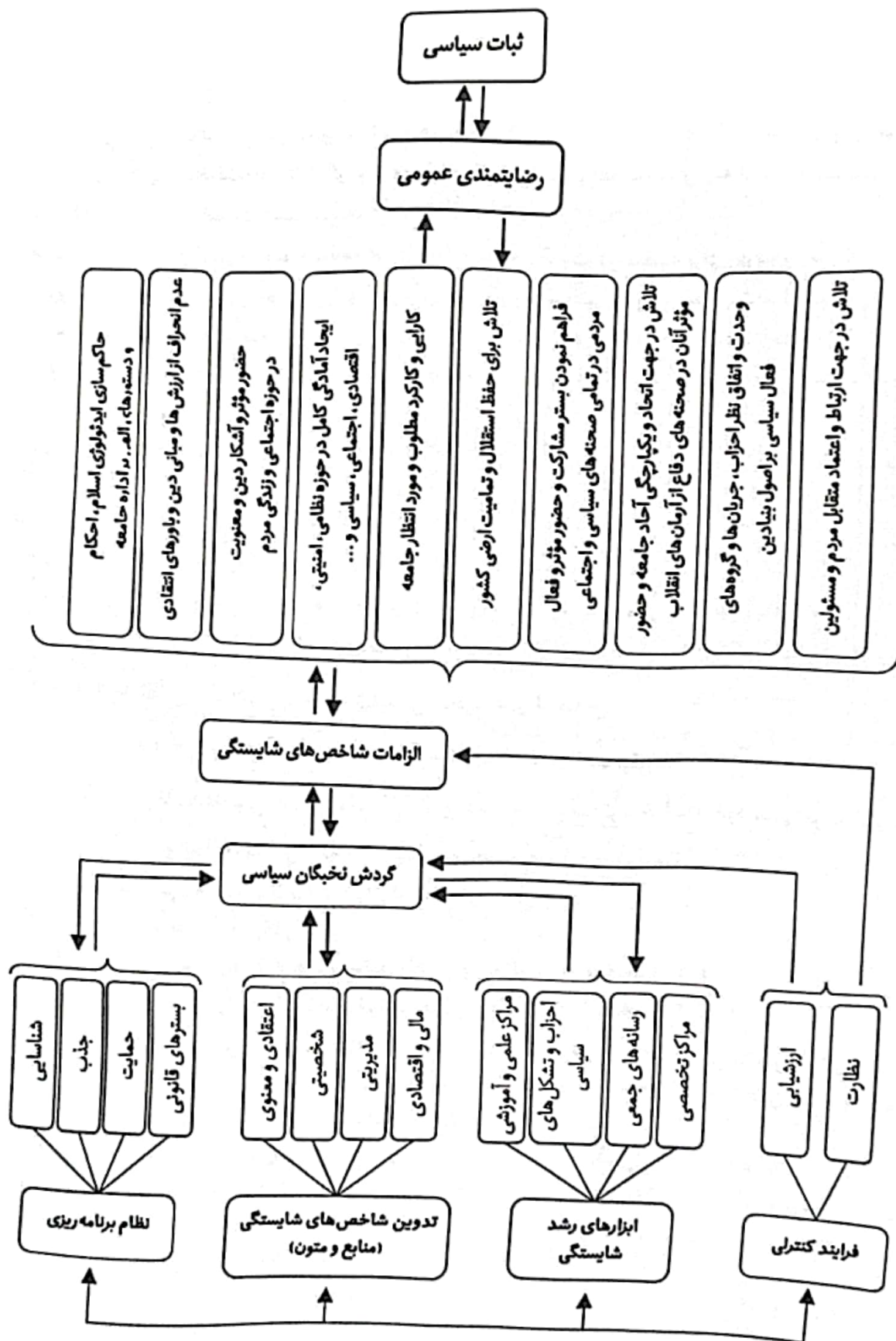
- ۱- عمل به حق و قانون‌گرایی، پاسداری از مذهب رسمی، پایبندی به وظایف و عدم سوء استفاده از آنها
- ۲- خود رأی نبودن، تواضع و فروتنی، نصیحت‌پذیر و انتقادپذیر بودن، مشورت کردن، بهره‌گیری از تجارب شایسته، اقدام و عمل بر پایه آگاهی، مشورت نکردن با افراد ترسو، حریص و بخیل
- ۳- قضاوت عادلانه، ترجیح مصالح اسلام و جامعه بر مصالح فردی، گشاده‌رویی، درستکاری و امانت‌داری در مسئولیت، تلاش برای رفع محرومیت، فراهم نکردن بستر سوء استفاده اقوام و دوستان از قدرت
- ۴- سخت‌کوشی در راه دین و انجام وظایف، شجاعت، استحکام اراده و التزام عملی و تعهد رفتاری
- ۵- نظارت بر مجموعه تحت امر، به‌کارگیری افراد موفق و متعهد
- ۶- آینده‌نگری و دوراندیشی و خیراندیشی برای نظام، تلاش برای اعتلای کشور، پاسداری از مبانی، مصالح و دستاوردهای نظام و کارها را به تأخیر نینداختن
- ۷- تلاش برای حفظ وحدت و انسجام و حمایت مردمی، آگاهی بخشی به مردم و منت نگذاشتن بر مردم
- ۸- تلاش برای خودکفایی حفظ استقلال و بالا بردن آمادگی در زمینه‌های مختلف

د) در حوزه اقتصادی و مالی

- ۱- برخورداری از سلامت مالی و سابقه خوب، امانت‌داری و پرهیز از مال حرام و شبهه‌دار
- ۲- حفظ بیت‌المال و اموال عمومی، پرهیز از اسراف و رعایت صرفه‌جویی
- ۳- انفاق به محرومان و نیازمندان
- ۴- قناعت‌پیشگی

شاخص‌های شایستگی خواص سیاسی

۶

نمودار تبیین نوع مطلوب گردش خواص سیاسی، حاصل جمع شاخص های شایستگی

فصل ۲: تمهیدات اقتصادی علیه انقلاب اسلامی

- انقلاب‌ها هم خواستار ایجاد تغییرات در داخل کشور هستند و هم معمولاً با نظم حاکم بر منطقه و نظام سلطه جهانی نیز درگیر می‌شوند.
- میزان واکنش و تلاش و جدیت دولت‌های سلطه‌گر برای به زانو در آوردن انقلابی‌ها، بستگی به ارزش و اهمیت چیزی دارد که از دست داده‌اند یا در آینده ممکن است از دست بدهند.

- پیروزی انقلاب ← خارج شدن کشور از حیطه سلطه غرب ← ایجاد خلاء قدرت در منطقه برای غرب و آمریکا
- در دنیای جدید، انقلاب اسلامی ایران به اصلی‌ترین و قوی‌ترین چالشگر سلطه‌طلبی آمریکا تبدیل شده است.
- آخرین حربه غرب در مقابله با انقلاب اسلامی ← ایجاد گروه‌های تکفیری داعش و النصره (به راه انداختن نبردهای سوریه و عراق) و ایجاد جنگ شیعه و سنی ← تخلیه انرژی انقلابی موجود در منطقه ضد رژیم صهیونیستی و ارتجاع عرب ← تداوم غارت منابع و حفظ این دو رژیم

- از جمله تلاش‌های آمریکا در مقابل ایران

- تحریم اقتصادی
- بلوکه کردن دارایی‌های ایران
- تحریک تسلیحاتی در زمان جنگ تحمیلی
- کودتای نظامی (کودتای نوژه)
- حمله نظامی به طیس
- جنگ تحمیلی

- حربه‌ها: حمله نظامی - حملات رسانه‌ای و تبلیغاتی - تحریم‌های اقتصادی

← کوتاه‌تر بودن احتمالی زمان آن ← ایجاد ترس ← اولویت

- مبارزه یک کشور با سلطه‌جویی غرب ← ابتدا از طریق دیپلماسی و مذاکره، خواسته خود مبنی بر تسلیم قدرت چالشگر مطرح عدم موفقیت ← مداخله نظامی + تهاجم رسانه‌ای و تحریم اقتصادی - تسلیحاتی

مثال

- حمله نظامی به پاناما و برکناری ژنرال نوریه‌گا
- حملات متعدد در آمریکای لاتین
- حمله به افغانستان و عراق برای نابودی طالبان و برکناری صدام حسین

- اما این روش کارایی خود را در برابر انقلاب اسلامی ایران از دست داده است!

۱- ایران از انقلابی مقدس و حق‌طلبانه برآمده و دارای نظام مقتدر مردم‌سالاری دینی با اصول و ارزش‌های ویژه است. مرکزیت ولایت مطلقه فقیه - حضور مخلصانه مردم انقلابی به همراه نیروهای مسلح انقلابی (سپاه و انتظامی و ارتش و بسیج) از عوامل عمده قدرت این نظام است.

۲- پیشرفت ایران اسلامی در زمینه فناوری‌های غیرنظامی و نظامی - دفاعی

۳- ایران با توجه به دسته‌بندی (paunds) پانز در گروه کشورهای خیلی بزرگ قرار می‌گیرد ← عامل قدرت ایران همسایگان زیادی دارد (سومین رتبه جهانی) ← محاصره کامل سیاسی، نظامی و اقتصادی آن امکان ندارد.

ایران سرزمین نسبتاً کوهستانی است ← مساعد برای دفاع

۴- موقعیت جغرافیایی: ایران در غرب آسیا (پیونددهنده کشورهای شمالی و جنوبی و شرقی و غربی)، در اختیار داشتن دریای خزر، خلیج فارس، تنگه هرمز و دریای عمان

۱- علت وجودی نظام (مبانی صحیح فکری - فلسفی، هستی‌شناختی، انسان‌شناختی و

معرفت‌شناختی) در مقایسه با نظام‌های لیبرال

۲- منابع معدنی متنوع

عوامل اقتدار بین‌المللی ایران

الف) هدف آمریکا، مهار جمهوری اسلامی ایران

- روی آوردن به اقتصاد مقاومتی به معنای سازمان‌دهی مجدد «اقتصاد داخلی» و «روابط اقتصادی با خارج» است.

- به گفته مقام معظم رهبری
- اجرای اقتصاد مقاومتی چه تحریم باشد، چه نباشد لازم است.
 - تکیه اقتصاد مقاومتی، بر مردم است.
 - برای حل مشکلات اقتصادی کشور باید نگاهمان به درون و امکانات داخلی باشد.
 - ستون فقرات اقتصاد مقاومتی، تولید داخل است.

- سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی از منظر رهبر معظم
- ۱- ایجاد تحرک و پویای در اقتصاد و بهبود شاخص‌های کلان اقتصادی
 - ۲- ایجاد توانایی مقاومت در مقابل عوامل تهدیدزا
 - ۳- تکیه بر ظرفیت‌های داخلی
 - ۴- داشتن رویکرد جهادی در برنامه‌ریزی، حرکت علمی و مدیریت
 - ۵- مردم‌محوری
 - ۶- تأمین اقلام راهبردی و اساسی به ویژه غذا و دارو، و خودکفایی در این اقلام
 - ۷- کاهش وابستگی به درآمد فروش نفت
 - ۸- اصلاح الگوی مصرف
 - ۹- فساد ستیزی
 - ۱۰- دانش‌محوری (دستیابی به اقتصاد دانش‌بنیان (از مهم‌ترین زیرساخت‌های اقتصادی برای پیشرفت))
- رشد اقتصادی
- تولید ملی
- اشتغال
- حل تورم
- ایجاد رفاه عمومی
- عدالت اجتماعی

- علل ابلاغ این سیاست‌ها
- ۱- ظرفیت‌های فراوان مادی و معنوی کشور
 - ۲- لزوم حل مشکلات مزمن و دیرپای اقتصادی
 - ۳- مقابله با تحریم‌ها
 - ۴- کاهش کامل تأثیرپذیری اقتصاد کشور از اقتصاد جهانی

- چگونگی اقدام و عمل در اقتصاد مقاومتی از منظر رهبر معظم انقلاب
- ۱- لزوم شناسایی فعالیت‌ها و زنجیره‌های اقتصادی کشور و تمرکز بر آن‌ها
 - ۲- زنده کردن تولید داخلی (با شنیدن سخن منتقدان)
 - ۳- تضعیف نکردن تولید داخلی با خریده‌ها و واردات کالا
 - ۴- مدیریت درست منابع مالی که از خارج وارد می‌شوند (پول فروش نفت) و بازگشت پول‌های بلوکه شده در زمان تحریم
 - ۵- دانش بنیان شدن بخش‌های مهم اقتصادی مثل تولید موتور خودرو، هواپیما، کشتی، قطار و کالاهای با کیفیت
 - ۶- احیای بخش‌های مهم تولید مثل مراکز ساخت نیروگاه و پتروشیمی
 - ۷- مشروط شدن معاملات خارجی به انتقال فناوری به جای واردات کالاهای ساخته شده
 - ۸- مبارزه جدی با فساد، ویژه‌خواری و قاچاق
 - ۹- ارتقای بهره‌وری انرژی
 - ۱۰- نگاه ویژه به صنایع کوچک و متوسط و راه‌اندازی و تقویت صنایعی که تعطیل شده‌اند (ب)
- بهره‌مندی طبقات پایین جامعه)

- چرا باید در اجرای اقتصاد مقاومتی به سوی اقدام و عمل جدی و کامل برویم؟ (فقط به موارد مهم اشاره می‌شود)

- ۱- پیروزی در نبرد اقتصادی آسان‌تر از خلع سلاح نظامی دشمن است.
- ۲- اقتصاد مقاومتی آخرین حربه غرب (تحریم) را از وی می‌گیرد و به ایستادگی پیروزمندانه می‌انجامد.
- ۳- این راهبرد، مقاصد غربی‌ها را برای تبدیل برجام به تهدید دائمی ناکام می‌گذارد و قدرت ایستادگی ایران را در مقابل تلاش‌های هدف‌دار بارزی‌های آژانس (به منظور نفوذ) افزایش می‌دهد.

ب) اقتصاد مقاومتی و لزوم توجه کامل به آن

فصل ۱۱: بایسته‌های رقتاری کشور در دوره پسابرجام

- برجام ← برنامه جامع اقدام مشترک
- ما بین جمهوری اسلامی ایران و گروه ۵ + ۱
- ناسازگاری و عدم عمل به تعهدات توسط آمریکا در هر دو ریاست جمهوری اوباما و ترامپ
- خروج آمریکا از برجام در اردیبهشت سال ۹۷
- ترامپ بعد از خروج هم بارها خواستار مذاکره با ایران و اضافه کردن بندهایی به توافق برجام شد که ایران همه آن‌ها را رد کرد.

توافق نامه برجام

- هدف ایران ← لغو تحریم‌های ظالمانه آمریکا و اتحادیه اروپا
- به دست آوردن روزنه‌های مطمئن ارتباط و نفوذ به منظور حل همه مشکلات خود در منطقه
- تضعیف قدرت منطقه‌ای و جهانی ایران
- ایجاد مشکلات داخلی در ایران
- هدف آمریکا و اتحادیه اروپا

- ماجرای مک‌فارلین یا ایران گیت ← ارسال مک‌فارلین (مشاور ارشد ریگان) با هواپیمایی از اسلحه به تهران ← رد برقراری ارتباط توسط امام خمینی

اهداف: در مقابل دادن اسلحه به ایران قصد داشت از نفوذ ایران جهت آزادی چند گروگان غربی که در اختیار گروه‌های طرفدار ایران بودند استفاده کند.

- آمریکا ← از طریق قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد ← جلوگیری از ارسال سلاح توسط ایران به دوستان انقلاب و محدود کردن آن‌ها
- تلاش آمریکا برای جلوگیری از پیشرفت نظامی ایران به واسطه ممانعت از آزمایش موشک‌های بالستیک ایران (به بهانه قادر به حمل کلاهک هسته‌ای بودن موشک‌ها)
- تلاش دشمن برای جمع‌آوری اطلاعات از طریق کنترل خرید و مصرف کالاهای دو منظوره، گیل مأموران آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای به ایران و بازدید از مراکز هسته‌ای و نظامی

الف) اهداف متفاوت ایران و آمریکا از توافقی برجام

- مقاومت آمریکا دلیل ناکامی در کسب اهدافشان را اجرای اقتصاد مقاومتی می‌دانند.
 - رهبر در نامه خود به رئیس جمهور ← بیان این نکته: گشایش اقتصادی و رفع مشکلات کنونی جز با پیگیری همه جانبه اقتصاد مقاومتی میسر نمی‌شود.
 خواستار: تقویت تولید ملی، جلوگیری از واردات بی‌رویه و به‌ویژه کالاهای مصرفی از آمریکا

- ۱- سازمان‌دهی اقتصادی کشور بر مبنای هدف پیشرفت و عدالت
 ۲- نگرش نو به نظام پولی و بانکی با هدف تجمع سرمایه‌ها و گسیل آن‌ها به سوی تولید و اشتغال
 ۳- افزایش کیفیت تولید داخلی برای کسب قدرت رقابتی
 ۴- حذف سریع درآمد نفتی از بودجه کشور
 ۵- تبدیل نفت به کالا به جای خام فروشی
 ۶- مبارزه با قاچاق
 ۷- بهره‌گیری از روش‌های علمی و موفق در دور زدن تحریم‌ها
- توجه به چند نکته در اجرای مقاومت اقتصادی

- امروزه توازن قدرت در منطقه به هم خورده و به نفع جبهه‌ی مقاومت است ← کنترل این روند در منطقه از اهداف راهبردی غرب به‌ویژه آمریکا می‌باشد.

- تکلیف و وظیفه برای حمایت از این دولت‌ها و گروه‌ها در محور مقاومت
 - پیوند خوردن اقتدار منطقه‌ای و جهانی ایران به تقویت نیروهای همسو
 - آخرین سنگر غرب در منطقه ← گروه‌های داعش، النصرة و جیش الفتح
 - دشمنی غرب با نیروهای داوطلب و حشدالشعبی (نقش مهم در آرامش عراق) در عراق و طرفداری غرب از تجزیه عراق

- ۱- اولویت کمک به این نیروها (چه سیاسی و چه لجستیک) و حتی در مواقع لزوم کمک آشکار به علت ابعاد سمبلیک مسئله
 ۲- جلوگیری از هر گونه اتحاد دولت‌ها در منطقه ضد محور مقاومت (عربستان دارای کارنامه سیاه در این قضایا)
 ۳- خنثی کردن تلاش‌های هدف‌دار آژانس در بازرسی‌ها (آژانس اساساً در اختیار دولت‌های غربی به ویژه آمریکا می‌باشد)
- اقدامات لازم در نگاه به نیروهای همسو با انقلاب در دوره پسا توافق برجام

- ۱- با دقت و حساسیت خاص با هر گونه درخواست بازرسی برخورد کرده و در مقابل اقدامات غیرمسئولانه و غیرقانونی آن مقاومت کنیم.
 ۲- با پژوهش‌های علمی بر روی راه‌های خنثی کردن تلاش‌های جاجوسی آژانس تمرکز کنیم. یکی از راه‌ها ← شناسایی درست نقاط قوت و ضعف طرف مقابل است.
 ۳- در مقابل درخواست‌های آژانس مبنی بر استفاده از روش‌ها و ابزارهای غیرمعمول و خارج از عرف ایستادگی کنیم.
 ۴- سرمایه‌گذاری‌های خارجی را فقط مبتنی بر مصالح عالی ملی اجازه دهیم و در حد امکان از آن دور شده و به سرمایه‌های ملی تکیه کنیم.
- در زمینه بازرسی‌های هدف‌دار آژانس باید:

۱- اجرای کامل و قاطع اقتصاد مقاومتی

ب) راهکارهای خنثی نمودن تهدیدهای غربیان

۲- لزوم تقویت نیروهای همسو با انقلاب اسلامی

۴۵

ب) راهکارهای کلی نمودن تهدیدهای غربیان

- از اهداف دیگر غربیان از مذاکره و توافق با ایران ← مرهم نهادن بر زخم‌های اقتصادی خود از طریق ← سرمایه‌گذاری‌های سودآور/ به‌دست آوردن بازارهای جدید صدور کالا/ فراهم کردن زمینه‌های کاهش قیمت جهانی نفت
 - افزایش قیمت جهانی نفت تا ۱۱۰ دلار در هر بشکه (۱۵۲ lit) ← به صرفه نبودن تولید کالا در غرب ← رکورد و فشارهای اقتصادی در غرب (نمود در بحران کسری بودجه، موازنه پرداخت‌ها، نتایج سیاسی (مانند جنبش تسخیر وال استریت یا ۹۹ درصد)) ← تلاش غرب برای اجرای نوعی از سرمایه‌گذاری غیرمولد (ولی سودآور و تجاری) که به انتقال فناوری‌های پیشرفته نیز نینجامد.
 - ۱- اهداف سیاسی مانند باز کردن راه نفوذ و تشکیل مراکز جاسوسی نداشته باشند.
 - ۲- به اهداف عالی ملی از جمله تلاش برای خودکفایی داخلی ضربه نزنند.
 - ۳- سرمایه آنها به تبدیل دانش بومی به فناوری و تولید و ثروت و نیز به تقویت و پیشرفت دانش در کشور بینجامد.
 - ۴- سرمایه آنها به ورود فناوری‌های پیشرفته در مواردی که نیاز داریم و نیز به تولید کالاهایی که قابل رقابت در سطح بین‌الملل هستند منجر شود.
 - ۵- طبق قراردادهای فیما بین، سرمایه‌گذاران و به تبع کشورهای آنها را به دلیل احتمال از دست دادن سرمایه‌های خود در صورت تحریم‌های جدید به سوی دوری از بهره‌گیری از حربه تحریم ببرد.
 - ۶- حضور آنها در کشور زمان‌دار و موقتی باشد و به صورت خرید خدمت با آنها عمل شود.
- در صورت نیاز به سرمایه‌گذاری خارجی باید تنها به سرمایه‌گذاری اجازه ورود دهیم که:
- باید از پذیرش شرایط مراکز پولی و مالی جهانی مانند صندوق بین‌الملل پول و بانک جهانی که معمولاً پیش‌شرط دادن وام از سوی آنها به کشورهاست خودداری کنیم.
 - خروج در دولت ترامپ از برجام ← درخواست افزایش تولید نفت روزانه (بالای $10^6 \times 2$ بشکه) توسط آمریکا از کشورهای مرتجع عربی مانند عربستان ← جلوگیری از صدور نفت ایران و عدم افزایش قیمت جهانی نفت

فصل ۴: مزیت‌های جغرافیای سیاسی و ژئوپلتیک جمهوری اسلامی ایران و تأثیر آن بر اقتدار بین‌المللی کشور

- مزیت‌های جغرافیای سیاسی و ژئوپلتیک ایران ← از جمله عوامل اقتدار جمهوری اسلامی

- جغرافیای سیاسی ← بررسی رابطه متقابل جغرافیا و سیاست
 - ژئوپلتیک ← بخشی از جغرافیای سیاسی است و فقط به تأثیر عوامل جغرافیایی بر جنبه‌های بین‌المللی و خارجی سیاست (مانند قدرت منطقه‌ای و جهانی دولت‌ها، راهبردهای منطقه‌ای و جهانی، سیاست خارجی) می‌پردازد.
- یادآوری!

۴۶

- داشتن علت وجودی قوی و منطقی در صورتی که شرایط دیگر (استقلال سیاسی) وجود داشته باشد باعث اقتدار منطقه‌ای و بین‌المللی خواهد شد.
- مهم‌ترین عناصر علت وجودی هر کشور از فرهنگ، هویت و تاریخ مشترک آن کشور استنباط می‌شود.
- دین اسلام، مذهب شیعه، زبان فارسی و تاریخ طولانی - فرهنگ و هویت متحد و مقتدر در ایران - ظهور انقلاب اسلامی و استقلال از قدرت‌های سلطه‌گر خارجی - اقتدار بین‌المللی ایران
- الهام‌بخشی آرمان‌های جهان شمول انقلاب (مبتنی بر انسان‌شناسی، هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی اسلامی) در نقاط مختلف جهان - از جمله نکات بسیار مهم در اقتدار جمهوری اسلامی

- ۱- موقعیت ریاضی: ۲۵ درجه و ۳ دقیقه تا ۳۹ درجه و ۴۶ دقیقه عرض شمالی و ۴۴ درجه و ۲ دقیقه تا ۶۳ درجه و ۹ دقیقه طول شرقی - ایران در منطقه معتدل زمین (مایل به گرم) واقع شده است.
- ۲- موقعیت نسبی: با ۷ کشور مرز خشکی، با تعدادی از کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز و کشورهای حاشیه خلیج فارس مرز آبی
- * ایران از نظر تعداد همسایگان در رده سوم جهانی قرار دارد.
- در شرایط معمول تعداد زیاد همسایگان نقطه ضعف ژئوپلیتیک است اما در شرایط تحریم و فشار دشمن به نقطه قوت برای دور زدن تحریم‌ها تبدیل شده است.
- ۳- موقعیت دریایی: ۶۵۷ km در دریای مازندران، ۷۸۴ km در دریای عمان و ۱۲۵۹ km در خلیج فارس داریم.
- ۴- موقعیت مرکزی (* هر موقعیت مرکزی موقعیت راهبردی هم می‌باشد)
- در گذشته ایران در مسیر جاده ابریشم قرار داشت.

- قرار گرفتن بین کشورهای آسیای مرکزی، قفقاز و خلیج فارس
- قرار داشتن بین قاره‌های آسیا و اروپا
- برخورداری از کوتاه‌ترین مسیر برای عبور راه آهن و راه‌های شوسه راهبردی از شمال به جنوب (از اوراسیا به خلیج فارس و اقیانوس هند)
- برخورداری از بهترین مسیر لوله‌های نفت و گاز آسیای مرکزی به اروپا
- راه آهن کشور می‌تواند آسیای جنوبی و شرقی را از یک سو به اروپا و از دیگر سو به خلیج فارس وصل کند.

← امروزه

- این موقعیت به دارنده آن در برابر رقبای مزایای قاطع سیاسی، اقتصادی و نظامی اعطا می‌کند.

- قرار گرفتن در جغرافیا و موقعیت خاص
- قرار داشتن در منطقه‌ای دارای اهمیت و حساسیت جهانی
- داشتن منابع غنی
- قرار گرفتن در تمام سواحل شمالی خلیج فارس، تنگه هرمز و دریای عمان (اقیانوس هند)
- داشتن جزایر مهم که مانند ناوگانی ثابت از مرزهای جنوبی کشور دفاع می‌کنند.
- لارک و هرمز - درون تنگه
- تنب بزرگ و کوچک و ابوموسی - در دهانه
- خارک - در نقطه عمیق خلیج فارس

دلایل موقعیت راهبردی ویژه ایران

۵- موقعیت راهبردی

۲- موقعیت کلان

عناصر مؤثر بر جنبه‌های خارجی سیاست در ایران

۲- اهمیت نسبی در جغرافیای سیاسی

- خیلی عظیم ← مساحت بیش از ۶ میلیون Km^2
 - عظیم
 - خیلی بزرگ ← ایران با مساحت $1/648/195 Km^2$ در این دسته جای دارد
 - تقسیم‌بندی پاندهز ← کشورها به ۸ دسته
 - بزرگ
 - متوسط
 - کوچک
 - خیلی کوچک
 - ذره‌ای ← کمتر از ۲۵۰۰۰ کیلومتر مربع
- قرار می‌گیرند
این چهار دسته
تقسیم‌بندی کشورها در
- مساحت بر موقعیت، راهبردها و میزان و تنوع منابع معدنی تأثیر دارد.
 - * در مساحت‌های اندک معمولاً تشکیل اقتدار بین‌المللی متصور نیست و این دولت‌ها ممکن است به قدرت‌های فرامنطقه‌ای وابسته شوند.

۳- مساحت

۴- ایران از این نظر از غنی‌ترین کشورهای جهان است.

- منابع سنگ آهن، ذغال سنگ، کرومیت، منگنز، سرب، روی، گوگرد، طلا، نفت، گاز
- مس و اورانیوم ← منابعی که تاکنون وجود آن‌ها در ایران کشف شده
- ایران از نظر مجموع میزان منابع نفت و گاز، رتبه اول جهانی و از نظر منابع مس رتبه سوم جهانی را داراست.
- جمهوری اسلامی ایران با حدود ۹۰۰ میلیارد دلار تولید سالانه ناخالص داخلی، رتبه ۱۶-۱۸ جهانی را دارد ← بازگو کننده پتانسیل‌های عالی اقتصادی برای کشور
- در این رده‌بندی ترکیه، استرالیا، هلند و ... پس از ایران قرار می‌گیرند.

۴- منابع معدنی

۵- اقتصاد

- ۱- داشتن نگاه راهبردی دائمی ← راهبرد، راه رسیدن به هدف است که با توجه به مجموعه داشته‌ها و قدرت (از جمله موقعیت جغرافیایی و ژئوپلتیک) و در نظر گرفتن خسارات احتمالی و مسئله زمان، تدوین می‌شود.
- * زمان تغییر راهبردها تنها موقعی است که شرایط عوض شود و برای دستیابی به اهداف، به راهبردهای جدید نیاز باشد (نباید با تغییرات معمولی مسئولان، تغییر کند)
- ۲- شناخت دقیق راهبرد طرف مقابل
- ۳- نفت و رژیم صهیونیستی، پاشنه آشیل غرب ← عبور جریان نفت ارزان به سوی غرب و امنیت رژیم صهیونیستی، دو مسئله مهم و مورد نیاز غرب
- ۴- توجه به جغرافیای سیاسی و ژئوپلتیک طرفداران انقلاب اسلامی
- * لبنان، سوریه، عراق، فلسطین، یمن، شرق عربستان و بحرین آشکارا بازتاب‌دهنده نفوذ انقلاب اسلامی هستند.
- ۵- توجه ویژه به انرژی هسته‌ای، قدرت دریایی، موشک‌های بالستیک، دفاع ضد موشکی، قدرت فضایی و ماهواره‌ای و قدرت پهپادی ← از مهم‌ترین بنیادهای تشکیل قدرت سخت یا محسوس در دنیای جدید که برای اثربخشی بیشتر باید با منابع تشکیل قدرت، نرم همراه شوند.
- ۶- توجه به اقتصاد مقاومتی به عنوان کلید حل مسئله هسته‌ای

۱۰۰

فصل ۵: درس‌های انقلاب اسلامی برای تداوم بیداری اسلامی

موج سوم بیداری اسلامی ← موجی که در سال ۲۰۱۱/۱۴۹۰ باعث ناآرامی در بسیاری از کشورهای اسلامی گردیده و دیکتاتورها در مصر، لیبی و تونس را سرنگون کرد.

(الف) فائق آمدن بر بعضی ضعف‌ها در آرمان و رهبری حرکت

رهبر معظم انقلاب: عاملی که باعث شد بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، انقلاب ما به درگیری‌ها و مراحل خشونت‌بار انقلاب فرانسه دچار نشود، رهبری امام خمینی بود.
انقلاب‌های شمال آفریقا و خلیج فارس (بجز بحرین) ← نقاط ضعف تأثیرگذار در رهبری و آرمان‌ها
ضعف ناشی از برخی اعتمادها به ابزارهای رسانه‌ای نوین (اینترنت و شبکه‌های اجتماعی) که مراکزشان در غرب قرار دارد.

(ب) تدوین و اجرای قانون اساسی دین‌مدار

بهترین نتیجه در هر انقلاب در گرو تدوین قانون اساسی جدید بر مبنای آرمان‌ها و منسوخ کردن قانون قبلی برای شکل‌دهی نظام می‌باشد. قانون اساسی جدید باید بر نقش بنیادی دین در سیاست و مردم‌سالاری دینی تأکید کند و هرگونه شائبه لیبرالیستی را بزداید.

(ج) تشکیل نهادهای انقلابی در زمینه‌های مختلف

سه نقش مهم نهادهای انقلابی

- اداره امور در زمان وقوع انقلاب
- جلوگیری از بازگشت به وضع پیشین
- دستیابی به اهداف و آرمان‌های انقلاب

مثالی از این نهادها ← شورای انقلاب، سپاه پاسداران، جهاد سازندگی، بسیج مستضعفین و دادگاه‌های انقلاب

امام خمینی: «اگر سپاه نبود، کشور هم نبود»

(د) حفظ و تداوم اهداف و شعارهای انقلاب از جمله تحکیم استقلال کشور و بی‌اعتمادی به غرب

(ه) توجه به مسئله فلسطین به عنوان مسئله مرکزی جهان اسلام
اشغال سرزمین فلسطین و قدس شریف (قبله اول مسلمانان) ← بر اثر توطئه مشترک صهیونیسم جهانی و دولت انگلیس و کوتاهی و تسلیم ارتجاع عرب
وظیفه اولیه نهضت‌های اسلامی ← مسئله فلسطینی‌ها را مسئله مرکزی جهان اسلام دانسته و از هیچ تلاش و کمکی دریغ نکنند.

(و) همکاری‌ها و اتحادهای راهبردی با نیروها و کشورهای انقلابی

اهمیت برقراری اتحاد راهبردی

- امکانات کشورهای دوست را در اختیار یکدیگر قرار داده و باعث رشد و پیشرفت آن‌ها می‌شوند.
- آن‌ها را در مقابل دشمنان قوی ساخته و امنیتشان را تضمین می‌کند.
- تغییر آشکار جغرافیای سیاسی منطقه و زمینه‌ساز تغییرات تعیین‌کننده در نظام جهانی

ز) خلق راهکارها و نهادهای قانونی در درون قانون اساسی کشورها برای حل و فصل اختلافات

- رهبری نظام بر مبنای اصل ولایت فقیه می تواند با حکم حکومتی به حل و فصل مسائل
بپردازد ← اعلام نظر مقاوم معظم رهبری در زمان مجلس ششم در مورد اختلاف بر سر
قانون مطبوعات (از سوی اصلاح طلبان مطرح شد)
- طبق اصول و ضوابط اسلامی و قانون اساسی
- طبق مفاد قانون اساسی، مجمع تشخیص مصلحت نظام، حل و فصل اختلافات مجلس
شورای اسلامی و نگهبان را در امر قانون گذاری برعهده دارد.

ح) توجه سریع به پیشرفت های علمی و فناوری و ساختن جامعه ای پیشرفته و خودکفا

ارزش دینی اصیل

نیازمند تدوین و اجرای سندهای راهبردی (سند چشم انداز ایران ۱۴۰۴ و نقشه جامعه پیشرفت علمی کشور) و
برنامه نویسی های زمان دار

ط) متحد نشدن با نیروهای داخلی لائیک، سکولار و لیبرال و بی اعتمادی به اظهارات یا وعده های
ارتجاع عرب و سران غربی

بخش پنجم: به سوی تمدن نوین اسلامی

فصل ۱: نظریه پردازی در علوم انسانی - اجتماعی و رفتاری

- نظریه پردازی غرب به شیوه امروزی به نیمه دوم قرن ۱۹ بازمی گردد که همزمان با جدا شدن شاخه های این علوم از هم و تخصصی و موردی شدن موضوعات تحقیق آن ها، صورت پذیرفت.

- دو انقلاب مؤثر در این امر
 - انقلاب صنعتی انگلستان
 - انقلاب فرانسه (۱۷۸۹)

- قبل از این، غرب از دوره قرون وسطی به دوره رنسانس وارد شده بود.

- پیشرفت در علوم تجربی، فنی مهندسی
 - ورود غرب به یک دوره
 - کنار گذاشتن انسانیت و عدالت و رفتن به سوی استعمار و کمیت گرایی افراطی ← دو چهره
 - استعمار و یک جانبه گرایی (نفع پرستی و خود پرستی تحت عنوان دفاع از منافع ملی) ← تکیه بر اصالت قدرت در روابط بین المللی

• مادی گرایی و اصالت کمیت ← از آغاز دوره رنسانس، مادی گرایی و سکولاریسم مبنای تشکیل نظام های اجتماعی گردید.

دکارت: «انسان یک ماشین است که با جسم بی جان تفاوتی ندارد، جز اینکه ترکیب آن پیچیده تر است» ← اساس روش او مبتنی بر تحقیقات کمی و آماری/ مخالفت با روش های کیفی و نقد آثار ارسطو و مشائیان

مشائیان
 - توجه به دو خصوصیت در عالم طبیعت
 ۱- صورت جسمیه یا نوعیه (جوهر که حقیقت و هویت جسم به آن وابسته است).
 ۲- امتداد و بعد مادی (عرض)
 - جوهر برخلاف عرض امری معقول و کیفی است و با سیر و سلوک عقلی، روحانی و یا عرفانی قابل درک است.

- بدین صورت غربیان بستر وجودی و پهنه هستی را همین عالم خاکی دانسته و به منافع نفس و شخصی اولویت داده و عدالت را در نابودی ضعفا و تقویت اقویا دانستند.

در این رویکرد در صورت
 - سخن از خدا ← منظور خدایی که در امور دخالتی ندارد!
 - سخن از اخلاق و سایر معنویات ← تعریف اخلاق به صورت نسبی و مطابق با منافع مادی و لذا بدی بیشتر ← آنا تول فرانس محدوده اخلاق را فقط در حفظ بهداشت می داند.

• اومانیزم، اصالت عقل ابزاری و اصالت قدرت

ریشه های نظریه اصالت عقل، در یونان باستان است که در عصر رنسانس در اروپا به اوج خود رسید.

طرفداران این نظریه ← دکارت و ولتر ← کفایت عقل برای کشف حقیقت و سعاد بشر

عقل ابزاری ≠ عقلانیت اسلامی (پیوند با وحی)

۱- ورود غربیان به دوره رنسانس

الف) غرب و نظریه پردازی در علوم انسانی - اجتماعی و رفتاری

۲- مبانی فکری - فلسفی (هستی شناسی، انسان شناسی، معرفت شناسی) نظریه های غربی

الف) غرب و نظریه‌پردازی در علوم انسانی - اجتماعی و رفتاری

۱- مبانی فکری - فلسفی (هستی‌شناسی، انسان‌شناسی، معرفت‌شناسی) نظریه‌های غربی

- ناگزیر قدرت به هدف تبدیل می‌شود.
- همه چیز در غلبه و سیطره معنا می‌یابد و از رعایت عدالت، حقوق بشر و مانند آن خبری نیست.
- استفاده مداوم غرب از این گونه واژه‌ها ← عوام‌فریبی
- فردگرایی، لیبرالیسم و سرمایه‌داری
- چهره‌های دیگر مادی‌گرایی ← فردگرایی، لیبرالیسم، سرمایه‌داری، سوسیالیسم و نازیسم
- به دلیل شرایط تاریخی جوامع غرب در قرون وسطی اولویت یافت ← در همراهی با فردگرایی طرفداران بیشتری جذب نمود ← مبنای تشکیل نظام‌های سیاسی غربی در زمان حاضر
- نظام سیاسی دموکراسی
- در غرب معاصر
- نظام اقتصادی سرمایه‌داری

۲- نظریه‌های علوم انسانی - اجتماعی و رفتاری در غرب (با رویکرد توجه به نظریه‌های علوم سیاسی)

- نظریه‌های جامعه‌شناسی سیاسی
- نظریه‌های انقلاب
- جنبش‌های اجتماعی
- نظریه‌های روابط بین‌الملل
- نظریه‌های توسعه
- نظریه‌های قدرت
- نظریه جامعه‌شناختی کارکردگرا ساختاری (چارملز جانسون)
- نظریه روان‌شناختی منحنی جی (جیمز دیویس)
- نظریه محرومیت نسبی (تد رابرت گر)
- نظریه سیاسی بسیج منابع (چارلز تیلی)
- نظریه توسعه نامتوازن (ساموئل هانتینگتون)
- نظریه‌های اقتصادی مارکسی و مارکستی
- علل ناکافی نظریه‌های غربی (در تحلیل دقیق پدیده‌ها به‌ویژه در جوامع غیر غربی و کنترل و پیش‌بینی آن‌ها) ← مبانی غلط فکری - فلسفی، انسان‌شناسی، هستی‌شناسی
- تنها نقطه‌ی مثبت غرب در میان ملت‌های خود و جهان ← میزانی از پیشرفت علمی در علوم تجربی و فنی

ب) بنیان اندیشه‌ای اسلام در مقابل غرب

- مرکز توجه در اندیشه اسلامی ← خداگرایی
- انقلاب اسلامی با معرفی یک هستی‌شناسی منطقی و واقعی و مبتنی بر فطرت بشر، روزه‌های امید را به روی عموم مردم - از نخبگان تا توده‌ها - گشوده است.
- در اندیشه‌ی اسلامی برخلاف غربی، منافع همگان مورد توجه قرار می‌گیرد و هرگز هدف، وسیله را توجیه نمی‌کند. در این اندیشه، دستیابی بشر به سعادت در ورای اهداف دیگر است.
- تعارض اندیشه اسلامی با اومانیسم، اصالت عقل ابزاری و اصالت قدرت در اندیشه غربی:
- یکی از تفاوت‌های بنیادی این دو دیدگاه ← در مورد انسان و ماهیت و نیازهای او
- در اندیشه اسلامی انسان موجودی دوبعدی، دارای نیازهای مادی و معنوی و استعدادهای فطری و ذاتی خاص است و ذاتاً خداگرا می‌باشد.

- استاد مطهری ← انسان مانند نوار خالی نیست که آن را با هر چه می‌خواهند پر کنند، بلکه در او بذر یک سلسله گرایش‌ها و استعدادها نهفته است. انسان مانند گیاه است که برای رشد و شکوفایی به نور و آب و اکسیژن نیاز دارد.
- عقل ابزاری ← عقل بشر به موجودی برای کسب منافع شخصی و مادی تبدیل می‌شود.
- هابز ← اندیشمند غربی، از «وضع طبیعی» سخن می‌گوید که در آن، انسان، گرگ انسان است. یعنی همه برای کسب منافع مادی و شخصی در تکاپویند و فقط زور حرف آخر را می‌زند.
- ابتدای غرب بر اومانیزم و ارائه تعریفی انحرافی و ضعیف از انسان ← مبنای تمدنی غرب
- انحراف‌های بنیادی و اندیشه‌های بشری
- غرب با ورود به دوره‌های استعمار، آثار مخرب و زیان‌بخش به ملل جهان وارد ساخته و باعث محرومیت و چپاول آن‌ها گردیده و امروزه نیز از پیشرفت آن‌ها ممانعت می‌کند.
- دو نتیجه مهم و ویرانگر اندیشه غربی

۱- مشکلات ماهیتی نظریه‌پردازی در علوم انسانی - اجتماعی و رفتاری

یکی از علل کندی ← سختی آن نسبت به علوم فنی - مهندسی و تجربی ← زمینه‌سازی و نظریه‌های متفاوت و متعارض

- ناشی از
- ۱- ادغام موضوعی گسترده میان رشته‌های مختلف علمی در علوم یاد شده
 - ۲- نداشتن امکان آزمایش یافته‌های علمی
 - ۳- سر و کار داشتن این علوم با رفتارهای انسان
 - ۴- تنوع شرایط به وجود آورنده پدیده‌های علوم انسانی

۲- علل مرتبط با سلطه نظریه‌های غربی

- نوگرایان اسلامی مانند سید جمال و محمد عبده برای برون‌رفت از عقب‌ماندگی، راه چاره را در بازگشت به خویشتن و بهره‌گیری از درون مایه‌های خودی دانستند.
- اما تجددگرایان راه «غربی شدن از فرق سر تا ناخن پا» را برگزیدند (در ایران تجددگرایان در دوره مشروطه و ناسیونالیست‌های ایرانی در نهضت ملی شدن نفت، خیز برداشتند اما به دلیل افکار وارداتی و وابسته به غرب راهی از پیش نبردند).
- جامعه ایرانی در نهایت با وقوع انقلاب اسلامی، بازگشت به خویشتن را برگزید.

- انسانی - اجتماعی و رفتاری
- ۱- تحصیل دانشجویان این رشته‌ها در خارج از کشور
 - ۲- وجود نظریه‌های آماده غربی در علوم و موضوعات مختلف و تأثیر آن بر دانشگاه‌های جهان ← بهترین اقدام برای بی‌اثرسازی این موضوع ← فراهم کردن زمینه‌های نقد و ارزیابی نظریه‌های غربی
- در دوره قاجار
- در دوره پهلوی
- محدود بودن ظرفیت پذیرش دانشجو در داخل در ابتدا
- اعطای بورسیه توسط خارجی‌ها به دانشجویان ایرانی
- وجود برخی جاذبه‌های ظاهری در غرب

۳- نبودن سابقه و فرهنگ نقد، نوآوری و نظریه‌پردازی

- لزوم تبدیل شدن تلاش‌های موفق در زمینه نقد، نوآوری و نظریه‌پردازی علمی به فرهنگ و عادت در میان صاحب‌نظران و نخبگان جهت تولید نظریه‌های معتبر و متعدد در علوم مختلف
- ایجاد رقابت شدید بین نخبگان علمی، یکی از راه‌های دارای ضمانت اجرا برای پیشرفت علمی
- بعلاوه: لزوم اصلاح نگرش جامعه در مورد علوم انسانی (متأسفانه هنوز علوم انسانی در رتبه اول انتخاب برترین نخبگان کشور قرار ندارد)

- ۱- تبلیغ و عمومی کردن نگاه اسلام به هستی، انسان و علم — نقش انکارناپذیر حوزه‌های علوم دینی و خواص حوزوی
 - ۲- لزوم واژه‌گزینی فارسی و یافتن معادل برای انبوهی از واژگان موجود در علوم مختلف
 - ۳- تلاش در جهت فرهنگ‌سازی برای نقد، نوآوری و نظریه‌پردازی:
- الف) تلاش‌های اقناعی و تبلیغی در مورد تأثیر قطعی رشد علمی بر پیشرفت همه جانبه کشور و رفتن به سوی تمدن نوین اسلامی
- ب) ایجاد یک سری تشویق‌ها، تنبیه‌ها و ضمانت اجراها از سوی مراکز علمی
- در زمان کوتاه‌تر، روش (ب) مؤثرتر است.
- تشویق
- جنبه کیفی: در نظر گرفتن امتیازات با ارزش در ارتقای مرتبه علمی افراد در دانشگاه و ورود افراد به سازمان‌های رسمی نخبگانی و اعطای مدارج به افراد فعال
 - جنبه کمی: اعطای نشان‌ها و هدایا و تشویق‌های مالی
- از اقدامات صورت گرفته در این زمینه — «تشکیل کمیته‌های دستگاهی» در دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی و پژوهشی عالی کشور
- برخوردای کمیته‌ها از اختیارات مستقل و کافی برای رقابتی کردن محیط علمی دانشگاه‌ها، تشکیل کرسی‌های آزاد اندیشی (مورد تأکید رهبری معظم انقلاب)، ایجاد کرسی‌های ترویجی نقد و نظریه‌پردازی (به عنوان پیش قراول برگزاری کرسی رسمی) و برقراری کرسی‌های رسمی
- از پیش شرط‌های رشد علمی در کشور — داشتن کلان پروژه‌های موضوعی تحقیقی حاوی پروژه‌های کوچک‌تر و متعدد برای انتخاب موضوعات پژوهشی و پایان‌نامه‌های دانشگاهی.

فصل ۲: بحران‌ها و چالش‌های کنونی تمدن غربی

- بهره‌گیری از مبانی و بنیادهای غلط فکری - فلسفی در هستی‌شناسی و انسان‌شناسی — انسان فقط موجودی مادی — تعارض منافع هر کس با دیگری و هر جامعه با جامعه دیگر — مشروعیت استفاده از زور برای حل تعارضات — استعمار
- مشکلات ریشه‌ای تمدن غربی یا مدرنیته + تحولات جدید دنیای معاصر (ورود چالشگران فکری قدرتمند [مانند اندیشه اسلامی] و توسعه ابزارهای رسانه‌ای و جهانی شدن) — افزودن بر شدت بحران‌های فکری
- استفاده غربیان از اصطلاح پست‌مدرنیسم برای نشان دادن مشکلات اندیشه‌ای اما پست‌مدرنیسم خود انتقاد به مدرنیسم است و اندیشه‌ای واحد و آرمانی دارای سر و ته نیست و منادیان همچنان گرفتار غرب‌گرایی است.

- ۱- لیبرالیسم یا همان آزادی‌گرایی — اجرای خام و لجام گسیخته تعابیری مانند آزادی، برابری و حقوق شهروند — نتایج متفاوت در غرب: فروپاشی نظام خانواده و پدید آمدن بیماری‌هایی مانند ایدز
- تضعیف خانواده و جایگاه زن — تبدیل خانواده به مکانی سرد و بی‌روح
- از زمان انقلاب صنعتی و اختراع ماشین بخار — جذب زنان به بازار کار و استثمار آنان برای تأمین نیروی کار ارزان قیمت
- استفاده از زن به عنوان تبلیغ‌گر کالا و اشاعه تجمل‌گرایی (که از طریق بی‌عفتی انجام می‌شود)
- ۲- استقرار لیبرالیسم در غرب — افزایش و گسترش جرم و جنایت در جوامع غربی
- براندون سنتروال، خشونت‌گرایی جوانان در آمریکا و کانادا را ناشی از نمایش فیلم‌های خشونت‌دار می‌داند.
- ورود تلویزیون به آمریکا و کانادا — دو برابر شدن میزان آدم‌کشی — دلیل: رواج تبعیض و بی‌عدالتی ناشی از تفکرات لیبرالی در غرب

۹

۳- بحران‌های معنویت و هویت: بحران معنویت ← رواج احساس پوچی و ناامیدی، گسترش گرایش به مواد مخدر و افزایش خودکشی در جوامع غرب

* روزه گارودی: «در جوامع غربی افراد به علت نداشتن هدف از دنیا می‌روند.»

- بحران هویت ← نظام سرمایه‌داری غربی انسان‌ها را از خود بیگانه و دچار بحران هویت کرده است.

* ماکس وبر بوروکراسی را به ماشینی تشبیه می‌کند که زندگی را از معنا تهی ساخته و قفس آهنینی برای انسان می‌سازد که دموکراسی را تهدید می‌کند.

* هربرت مارکوزه نتیجه این تحولات در جامعه غربی را تولید انسان تک ساحتی می‌داند و می‌گوید: «صنعت-فرهنگ انسان را به پیچ و مهره‌ای بی‌معنای تبدیل می‌کند.»

* این ویژگی نظام سرمایه‌داری طرفداران مکتب فرانکفورت را به نقد مدرنیته واداشت.

* یکی از علل اساسی مشکلات در جامعه غربی ← فقر اخلاقی (یعنی زندگی و رشد در محیطی فاقد افرادی که درس‌های زندگی را با رفتار روزانه خود به فرد بیاموزند)

- نظام اقتصادی غرب تنها به سود صاحبان سرمایه و بنگاه‌های بزرگ اقتصادی می‌اندیشد؛ به گونه‌ای که در موارد بسیاری جنگ و صلح دولت‌های غربی رنگ منافع استعماری اقتصادی به خود می‌گیرد.

- نمونه‌ای از نمود عینی بی‌عدالتی اقتصادی این نظام‌ها

- جنبش تسخیر وال استریت (۹۹ درصد) - ۹۹ درصد افراد یک جامعه تحت سلطه‌ی یک درصدی هستند که بر همه امکانات دولت و ثروت عمومی جامعه مسلط گشته‌اند.

۱- شرکت در جنگ‌های بی‌حاصل ← بعد از حادثه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، آمریکا با بهانه قرار دادن «تروریسم» وارد یک سری جنگ‌های بی‌حاصل شد.

۲- افزایش شدید بهای انرژی:

- شکوفایی اقتصادی غرب ← وابسته به توانایی تولید و صدور کالا ← ممکن در صورتی که بهای انرژی در حد پایین یا متعادل باشد.

- دهه ۱۳۸۰ ← قیمت جهانی نفت کمتر از ۲۰ دلار در هر بشکه

- اوایل دهه ۱۳۹۰ ← هر بشکه بالاتر از ۱۰۰ دلار

- سپس همزمان با زمزمه‌های مذاکرات هسته‌ای با ایران ← نیمی از بهای نفت کاسته شد ← شدت بحران ↓

۳- گسترش استقلال‌طلبی در جهان:

دهه‌های پایانی قرن ۲۰ و سال‌های آغازین قرن ۲۱ ← دهه‌های استقلال‌طلبی به شکل‌های گوناگون در جهان

* امروزه در آمریکای لاتین بجز کوبا که از قبل مخالف سلطه آمریکا بود، ونزوئلا، اکوادور، بولیوی، پرو، نیکاراگوئه، آرژانتین و ... نیز از گردونه سیطره آمریکا و سایر کشورهای غربی خارج شده‌اند.

* بیداری اسلامی در کشورهای عربی خلیج فارس و شمال آفریقا

- یکی از عوامل اصلی این استقلال‌طلبی جهانی ← وقوع انقلاب اسلامی ایران

- جامعیت آرمانی
- ایستادگی در برابر غرب

بحران‌های اقتصادی
(ج) مشکلات و

دلیل بحران اقتصادی

۴- سوء مدیریت اقتصادی و مالی:

- اهمیت کمتر این عامل نسبت به سایر دلایل به علت تجربه‌ی طولانی غرب در مدیریت اقتصادی و داشتن صاحب‌نظران مشهور اقتصادی
- زیاده‌خواهی صاحبان تولید و سرمایه و سودجویی بی‌اندازه ← از ویژگی‌های نظام سرمایه‌داری
- بحران در آمریکا با سوء مدیریت در پرداخت وام‌های زیاد در بخش مسکن آغاز و سپس به سایر بخش‌های اقتصادی و سایر کشورهای غربی گسترش یافت.

- بخشی از مفهوم کلی‌تر توسعه/ گونه‌ای خاص از تغییر و تحولات سیاسی که زادگاه آن غرب است
- از نظر مبانی فکری و فلسفی، به اصالت کمیت و مادی‌گرایی، اومانیزم، لیبرالیسم و فردگرایی می‌رسد
- که نوع امروزی آن در شکل دموکراسی‌های غربی ظاهر شده است.
- فوکوما یا و هانتینگتون ← تمجید این مفهوم

- توسعه امری جهانی و ناگزیر همراه با سکولاریسم فرهنگی و تمایز ساختاری
- معتقد است در این مسیر امکان رخ دادن بحران‌ها و حتی برخورد تمدن‌ها (تمدن اسلامی - کنفوسیوسی در مقابل غربی)

- فوکوما یا ← همه ملت‌ها از نظر فرهنگ و سیاست در اقتصاد در فرآیند جهانی شدن، غربی و مشابه غرب خواهند بود.
- تعریف ← توسعه سیاسی در کشورهای غربی به نوعی از نظام‌های سیاسی اطلاق می‌شود که پس از گذر از دوره رنسانس، انقلاب صنعتی و انقلاب‌های سیاسی معاصر شکل گرفته و نقش اصلی و کلیدی در صحنه‌های سیاسی را ظاهراً به احزاب سیاسی می‌دهند و در برگزیدن دولتمردان به آراء عمومی تکیه کرده و از مجالسی برخوردارند که در آن‌ها به تدوین قوانین موضوعه پرداخته می‌شود تا امور مردم و کشور سامان یابد.

- نهایت توسعه سیاسی را تشکیل چنین نظامی می‌دانند.
- آزادی را هدف نهایی خود می‌دانند (اما آزادی نمی‌تواند هدف باشد بلکه وسیله‌ای برای دستیابی به ارزش‌ها و اهداف دیگر است و باید بتواند انسان را به سمت آرمان‌های پاک الهی ببرد)
- معتقدان به نظام سیاسی غربی
- آیت‌الله صدر: آزادی ظرف است و به مظهر نیاز دارد.

- دو چالش سیاسی مهم { ۱- استعمار قدیم و جدید
- ۲- کاهش اعتماد عمومی به دولت (یکی از نشانه‌هایش: روند رو به کاهش شرکت افراد در انتخابات)

- علل { ۱) روی آوردن به اصول غیراخلاقی از سوی حاکمان
- ۲) بازی با افکار عمومی
- ۳) گمراه نمودن مردم با شگردهای رسانه‌ای و تبلیغاتی

- ۱- کاهش قدرت مانور جهانی غرب
- ۲- ناتوانی غرب در حل چالش‌ها و مشکلات جدید در داخل و محیط بین‌الملل
- ۳- از دست رفتن اعتماد به نفس در غرب و شکسته شدن هیمنه غرب در اذهان جهانیان
- ۴- دشمن‌تراشی‌های مصنوعی بین‌المللی به منظور حفظ وحدت و هویت و ماهیت غربی
- ۵- تشدید روند چندقطبی شدن نظام جهانی
- ۶- آمادگی و اجبار غرب برای دادن امتیازات بزرگ به دشمنانش برای تضمین موجودیت خود
- ۷- افزایش احتمال فروپاشی برخی ساختارهای غربی مانند اتحادیه اروپا (نظیر آنچه هم‌اکنون در خروج انگلیس از اتحادیه مطرح است)

سایر نتایج ناشی از
مشکلات و بحران‌های
دگرشده (الف به ج، د)

۱۰

فصل ۱۱: فرصت‌ها و امکانات در مسیر تشکیل تمدن نوین اسلامی

* نقاط ضعف تمدن غربی از یک سو و جامعیت آرمانی انقلاب اسلامی از سوی دیگر ← دو نیروی پیش‌برنده دنیای جدید به سوی تمدن نوین اسلامی (به تعبیر مقام معظم رهبری)

- ۱- امکانات رسانه‌ای غرب
- ۲- تجربیات تاریخی غرب در زمینه تبلیغات
- ۳- تجربیات تاریخی غرب از جوامع مختلف
- ۴- تحصیل دانشجویان در غرب و تأثیر آن در قدرت نرم غربیان (* از مهم‌ترین‌ها)

**مشکلات و چالش‌های
دستیابی به تمدن نوین
اسلامی**

- ۱- عمق فکری و نگرش همه جانبه اسلام
- ۲- عملکرد سوء استعماری غرب به عنوان نتیجه ماهیت و اندیشه غربی
- ۳- بحران‌ها، چالش‌ها و فروپاشی تدریجی فکری، سیاسی و اقتصادی در غرب
- ۴- انگیزه‌های قوی پیدایش تمدن نوین ناشی از وقوع انقلاب اسلامی
- ۵- وابستگی غرب به منابع معدنی، انسانی و جغرافیایی شرق
- ۶- در اختیار گرفتن ابزارهای رسانه‌ای جدید

**فرصت‌ها و امکانات
مهم در مسیر ظهور
تمدن نوین اسلامی**

* در حالی که تمدن غربی به دلیل نقصان در مبانی اندیشه‌ای فکری- فلسفی و دلایل کارکردی، وارد دوره افول و نزول گردیده، با پیروزی انقلاب اسلامی، آرمان‌های این انقلاب به عنوان چالشگر بیرونی در برابر تمدن غربی (نه چالشگر درونی که میل به سازش دارد) در حال جهانی شدن و فراهم کردن شرایط برای افول نهایی آرمان‌های غربی است.

سؤالات برگزیده آزمون‌های سال‌های گذشته

سخن مؤلفه با توجه به تغییر منبع این درس و اینکه مطالب به کلی تغییر کرده و تا به الان آزمون علوم پایه‌ای بر مبنای این رفرنس برگزار نشده، صرفاً یک سری سؤالات کمی مرتبط (!) با رفرنس جدید رو از آزمون‌های اخیر براتون گذاشتم و جواب‌هاشون رو هم براساس همون کتاب قبلی و آزمون‌های علوم پایه مشخص کردم.

۱. علاوه بر وجود نارضایتی در جامعه چه عامل روانشناختی برای شکل‌گیری انقلاب لازم و ضروری است؟
(شهریور ۱۴۰۰ - ریفنم)

الف) رشد خشونت در جامعه
ب) گسترش روحیه‌ی انقلابی
ج) رهبری نهادهای بسیج‌گر
د) شرکت توده‌های مردم

پاسخ: روحیه انقلابی پدیده روانشناختی و مرحله‌ای بالاتر از نارضایتی از وضع موجود است. منظور از آن، به وجود آمدن اراده و حس پرخاشگری علیه نظام سیاسی حاکم است.

پاسخ: ب)

۲. کدام گزینه از «عوامل وقوع انقلاب» محسوب نمی‌شود؟
(شهریور ۹۸ - قطب ۴)

الف) نارضایتی از وضع موجود
ب) گسترش روحیه‌ی انقلابی
ج) گسترش ایدئولوژی‌های جایگزین
د) وجود عنصر خشونت

پاسخ: وجود عنصر خشونت از ویژگی‌های انقلاب و وجه تمایز انقلاب با فرایند اصلاح می‌باشد.

پاسخ: د)

۳. در انقلاب‌ها چه چیزی مردم را دچار بی‌نظمی فکری می‌کند؟
(شهریور ۹۷ - قطب ۱)

الف) بی‌نظمی و نوسانات در ایدئولوژی
ب) رهبر یا رهبران انقلاب
ج) سرکوب شدید مردم
د) خیانت

پاسخ: در انقلاب‌ها بی‌نظمی و نوسانات در ایدئولوژی مردم را دچار بی‌نظمی فکری می‌کند. انقلاب‌هایی که یک ایدئولوژی واحد و سازگار با فرهنگ جامعه دارند، زودتر گسترش می‌یابند، سریع‌تر پیروز می‌شوند و بعد از پیروزی بی‌ثباتی‌های کمتری خواهند داشت.

پاسخ: الف)

۴. کدام خصوصیات در «پدیده‌ی اصلاح» وجود دارد که آن را از «انقلاب» متمایز می‌سازد؟
(شهریور ۹۸ - قطب ۴)

الف) حرکتی درازمدت است.
ب) از جانب رژیم سیاسی حاکم است.
ج) حرکتی مقطعی و مقدماتی است.
د) بی‌بهره از مشارکت مردمی است.

پاسخ: تغییرات از بالا به پایین و عدم وجود عنصر خشونت و شکل‌گیری در چارچوب قانون ویژگی‌های پدیده اصلاح هستند.

پاسخ: ب)

۵. از نظر سیاسی به معنای اقدام عده‌ای برای براندازی و ایجاد حکومتی جدید است؟
(شهریور ۹۸ - قطب ۱)

الف) کودتا
ب) انقلاب
ج) جنگ داخلی
د) شورش

پاسخ: در کودتا نیروهای نظامی دخیل بوده شورش‌ها غالباً سرکوب می‌شوند و تنها مقدمه حرکت انقلابی هستند و جنگ داخلی بین احزاب و گروه‌های مختلف برای کسب قدرت شکل می‌گیرد.

۶

پاسخ: ب)

۶. کدام نظریه پرداز قائل است که وجود نارضایتی، انقلاب را می سازد نه ناکافی بودن غذا، برابری و آزادی؟ (شهریور ۹۷ - قطب ۸ و ۱۰)

الف) جیمز دیویس ب) اسکاچپول ج) میشل فوکو د) زونیس

پاسخ: جیمز دیویس بیان می کند که ثبات و بی ثباتی سیاسی در نهایت، بستگی به وضعیت فکری جامعه دارد این بدین معناست که نارضایتی ها انقلاب را می سازد نه ناکافی بودن غذا، برابری و آزادی.

پاسخ: الف)

۷. «محمدرضا به دلیل نحوه تربیت دوران کودکی و نوجوانی اش، فردی مردد و فاقد اعتماد به نفس بار آمده بود. از همین رو نتوانست در جریان انقلاب، ایستادگی کند» این دیدگاه در تحلیل انقلاب اسلامی توسط چه کسی و با چه رویکردی ارائه شده است؟ (شهریور ۹۸ - کلاسیک قطب ۹)

الف) ندا اسکاچپول - رویکرد ساختارگرایانه ب) جیمز دیویس - رویکرد روان شناسی جمعی

ج) چارلز جانسون - رویکرد کارکردگرایانه د) ماروین زونیس - رویکرد روان شناسی فردی

پاسخ: ماروین زونیس در کتاب شکست شاهانه: با توجه به محور بودن شخص شاه در حکومت و به دلیل نحوه تربیت او، او نتوانست در مقابل انقلاب مقاومت کند.

پاسخ: د)

۸. کدام نظریه پرداز ویژگی های شخصیتی شاه را عامل سقوط رژیم پهلوی می داند؟ (شهریور ۱۴۰۰ - ریفرم)

الف) جیمز دیویس ب) چالمرز جانسون ج) ماروین زونیس د) تد اسکاچپول

پاسخ: ماروین زونیس در تحلیل انقلاب اسلامی ایران برای روانشناختی به شاه پرداخته است و معتقد است تا زمانی که عواملی که قدرت روانی لازم را به شاه دارد می گردد خللی به وجود نمی آمد اما زمانی که انقلاب اسلامی به وقوع پیوست این عوامل از دست رفته بود.

پاسخ: ج)

۹. دلیل همگرایی جریان روشنفکری با روحانیت در جریانات سیاسی معاصر کدام است؟ (تک آزمون پزشکی - شهریور ۹۹)

الف) اعتقاد به مبانی فکری - مذهبی ب) التزام به انسجام وحدت ملی

ج) فقدان پایگاه و محبوبیت مردمی د) بهره گیری از نقش مذهب در راستای اهداف ملی

پاسخ: از علل ضعف این جریان فقدان پایگاه اجتماعی گسترده و ناتوانی در بسیج توده های مردمی بود تنها زمانی که خواسته های این نیروها رنگ مذهبی می گرفت و روحانیون از آن حمایت می کردند مردم به صحنه می آمدند به همین علت اغلب افراد این جریان در روند انقلاب یا به نیروهای مذهبی پیوستند یا از مشارکت فعال خودداری نمودند.

پاسخ: ج)

۱۰. بزرگترین اشتباه دولت پهلوی کدام بود؟ (اسفند ۹۹ - کشوری)

الف) دیکتاتوری و سرکوب مخالفان ب) عدم تعامل با مردم

ج) مقابله با مذهب د) آزاد گذاشتن دست آمریکایی ها

پاسخ: سیاست های ضد مذهبی رژیم عامل اصلی تنفر مردم و روحانیون از رضاشاه به شمار می رفت. در واقع مقابله با مذهب بزرگترین اشتباه دولت پهلوی محسوب می شود. رضاخان در اوایل سلطنت توانسته بود حمایت برخی از قشرهای مذهبی جامعه را به دست آورد اما سیاست های ضد مذهبی دولت او در ادامه کار بخش عظیمی از جامعه را که تعلقات مذهبی داشتند، از دولت بیگانه ساخت.

(پاسخ: ج)

۱۱. در سال ۱۲۹۹ هجری شمسی از سوی انگلیسی‌ها به همراه سید ضیاءالدین طباطبایی برای انجام کودتای نظامی انتخاب شد؟

(رifer ۳ شهر یور ۹۸ - قطب ۸)

الف) رضاشاه (ب) محمدرضا شاه (ج) اسدالله علم (د) آبرون ساید
پاسخ: با کمک انگلستان و پیشنهاد آبرون ساید رضاخان به فرماندهی نیروهای قزاق درآمد که تنها ارتش سازمان‌یافته در ایران بودند سپس به همراه سید ضیاءالدین طباطبایی برای انجام کودتای نظامی انتخاب شد.

(پاسخ: الف)

۱۲. چرا تلاش‌های رژیم پهلوی برای بازسازی فرهنگ باستانی ایران، با واکنش‌های منفی مردمی مواجه گردید؟

(رifer ۳ شهر یور ۹۸ - قطب ۲)

الف) چون چهره‌های فعال در این عرصه از حسن شهرت و مقبولیت مردمی برخوردار نبودند.
ب) چون در ستیز آشکار با مبانی نظری مردم سالاری و مدرنیسم بود.
ج) چون با تحقیر هویت دینی مردم همراه بود.
د) چون به‌طور آشکار با مبانی لیبرالیسم و آزادی‌های فردی در تضاد بود.
پاسخ: بخش مهمی از افتخارات ایران مربوط به تمدن اسلامی است و مردم نیز عمدتاً وفادار به مذهب و ارزش‌های مذهبی بودند بنابراین با وجود تحقیر هویت دینی در سیاست‌های رضاشاه واکنش‌های منفی مردم پدیدار شد.

(پاسخ: ج)

۱۳. کدام سخنرانی امام خمینی (ره) بهانه قطعی را برای تبعید ایشان به ترکیه به رژیم پهلوی داد؟

(شهر یور ۱۴۰۰ - رifer ۳)

الف) سخنرانی محکومیت لایحه انجمن‌های ایالتی و ولایتی (ب) محکومیت حمله به مدرسه فیضه
ج) سخنرانی حمله به کاپیتولاسیون (د) محکومیت اشغال فلسطین
پاسخ: پس از تصویب لایحه کاپیتولاسیون، امام خمینی در سخنرانی تاریخی خود، شاه را مورد حمله قرار داد و دولت و مجلس را فاسد و دست‌نشان‌دهنده‌ی آمریکا و اسرائیل، و دشمن اسلام و مردم ایران خواند.
چند روز پس از این سخنرانی، رژیم در ۱۳ آبان ۱۳۴۳ امام خمینی را دستگیر و به ترکیه تبعید کرد.

(پاسخ: ج)

۱۴. مهم‌ترین عامل در ایجاد فضای مساعد برای جنبش بیداری اسلامی در سال ۱۳۵۶ کدام است؟

(شهر یور ۹۷ - قطب ۳)

الف) روی کار آمدن دمکرات‌ها در آمریکا (ب) درج مقاله‌ی توهین‌آمیز در روزنامه اطلاعات
ج) شهادت آیت‌الله سید مصطفی خمینی (د) اقامت امام خمینی (ره) در فرانسه
پاسخ: مهم‌ترین عامل برای ایجاد فضای مناسب برای جنبش اسلامی در سال ۱۳۵۶ درج مقاله توهین‌آمیز علیه امام در روزنامه اطلاعات بود.

(پاسخ: ب)

۱۵. اولین رویارویی جدی شاه با علما بر سر چه مسأله‌ای روی داد؟

(شهر یور ۹۷ - قطب ۵)

الف) قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ (ب) تصویب لایحه‌ی انجمن‌های ایالتی و ولایتی
ج) تبعید امام خمینی به ترکیه (د) تصویب لایحه‌ی کاپیتولاسیون
پاسخ: اولین رویارویی جدی شاه علیه علما و روحانیون پس از تصویب لایحه‌ی انجمن‌های ایالتی و ولایتی روی داد.

۱۲

پاسخ: (ب)

(اسفند ۹۷ - قطب ۲)

۱۶. پس از قیام ۱۵ خرداد سال ۱۳۴۲ ایدئولوژی اسلامی بر چه ایدئولوژی‌هایی غلبه کرد؟

- الف) پان عربیسم و پان ترکیسم
ب) لیبرالیسم و مارکسیسم
ج) لیبرالیسم و ناسیونالیسم
د) مارکسیسم و ناسیونالیسم

پاسخ: پس از قیام ۱۵ خرداد ایدئولوژی اسلامی بر مارکسیسم و ناسیونالیسم غلبه کرد.

پاسخ: (د)

۱۷. از دیدگاه امام خمینی (ره) تفاوت اصلی انقلاب اسلامی ایران با دیگر انقلاب‌ها در کدامیک از موارد زیر است؟

(زیرم شهرپور ۹۸ - قطب ۳)

- الف) سیاسی و ضد استبدادی بودن
ب) اقتصادی و عدالتی بودن
ج) فرهنگی و هویتی بودن
د) اجتماعی و اصلاح‌گرایانه بودن
- پاسخ: از نظر امام خمینی تفاوت اصلی انقلاب اسلامی با دیگر انقلاب‌ها، فرهنگی و هویتی بودن آن است.

پاسخ: (ج)

(شهرپور ۱۴۰۰ - زیرم)

۱۸. کدام گزینه از شیوه‌ها و استراتژی‌های مبارزه امام خمینی (ره) با رژیم پهلوی نبود؟

- الف) مردمی کردن مبارزه
ب) حفظ اتحاد و انسجام
ج) مذهبی کردن مبارزه
د) روش مسلحانه
- پاسخ: یکی از شگردهای امام در رهبری انقلاب، نفی هر گونه برخورد مسلحانه با رژیم بود.

پاسخ: (د)

(شهرپور ۱۴۰۰ - کشوری)

۱۹. در مقاطع بحرانی تاریخ ایران، کدام گزینه به کمک نظام سلطنتی می‌آمد؟

- الف) مشروعیت مذهبی
ب) مقبولیت اجتماعی
ج) مقبولیت مذهبی
د) مشروعیت اجتماعی
- پاسخ: روند مذهب‌زدایی که از دوره رضاخان آغاز شد، اندک مشروعیت مذهبی را که در مقاطع بحرانی تاریخ به کمک نظام سلطنتی می‌آمد، از بین برد. پهلوی‌ها در یک جامعه کاملاً مذهبی به جنگ مذهب و روحانیت رفتند و بدین گونه موجبات تنفر عمومی را از خود فراهم آوردند.

پاسخ: الف)

(نوبین شهرپور ۹۸ - زنجان)

۲۰. مهم‌ترین بحران دولت پهلوی بحران بود.

- الف) رابطه با شوروی
ب) سازمان‌دهی سیاسی
ج) مشروعیت
د) نابسامانی اقتصادی
- پاسخ: بحران مشروعیت، مهم‌ترین بحران دولت پهلوی بود.

پاسخ: (ج)

۲۱. کوشش کدام شخصیت در نقد ایدئولوژی‌های مارکسیستی و لیبرالیستی تأثیر زیادی در گسترش فرهنگ مذهبی بر جای گذاشت؟

(شهرپور ۱۴۰۰ - کشوری)

- الف) آیت‌الله خامنه‌ای
ب) امام خمینی
ج) آیت‌الله مطهری
د) آیت‌الله بهشتی

پاسخ: کوشش مطهری در نقد ایدئولوژی‌های مارکسیستی و لیبرالیستی تأثیر زیادی در گسترش فرهنگ مذهبی بر جای گذاشت؛ به‌خصوص نقدهای او بر مارکسیسم و جریان‌های التقاطی متأثر از آن بسیاری از جوانان را از افتادن در دام ایدئولوژی‌های چپ برحذر داشت. آشنایی عمیق مطهری با متون و منابع مذهبی و تسلط بر فلسفه اسلامی به نظریات او عمق و غنای خاصی بخشیده و او را به متفکری کم‌نظیر در تاریخ معاصر ایران تبدیل نموده است.

پاسخ: ج

۲۲. در دوران انقلاب، کدامیک از گروه‌ها گسترده‌ترین شبکه ارتباطی را در ایران داشت؟
(الف) سازمان پیکار (ب) سازمان روحانیت (ج) سازمان مجاهدین انقلاب (د) سازمان مجاهدین خلق
پاسخ: سازمان روحانیت به دلیل برخورداری از شبکه تبلیغی گسترده به راحتی می‌توانست با دورترین نقاط کشور ارتباط برقرار کند و پیام مراجع را به همه بخش‌ها و روستاها و شهرها برساند. ایام و مراسم مذهبی بهترین فرصت‌ها را برای رساندن پیام مبارزه در اختیار روحانیون قرار می‌داد. به نوعی همه مردم ایران در قلمرو مخاطبین روحانیت قرار داشتند. در حالی که قلمرو نفوذ و فعالیت دیگر احزاب و سازمان‌ها به مراکز شهری بزرگ و مجامع دانشگاهی محدود می‌شد. هیچ حزب و گروهی حتی دولت از شبکه تبلیغی روحانیت با این تعداد مخاطبین برخوردار نبود.

پاسخ: ب

۲۳. ویژگی اصلی حضرت امام خمینی (ره) در خصوص نظریه حکومت اسلامی چه بود؟
(الف) برپایی حکومت اسلامی از طریق نبرد مسلحانه (ب) نزدیک کردن حکومت دینی با مبانی دموکراسی
(ج) پیوند نظریه و عمل سیاسی با فقه و شریعت اسلامی (د) حذف سلطنت از حکومت اسلامی
پاسخ: ویژگی اصلی امام خمینی پیوند نظریه و عمل سیاسی با فقه و شریعت اسلامی بود. امام دین و سیاست را تفکیک‌ناپذیر می‌دانست.

پاسخ: ج

۲۴. مهم‌ترین روش مبارزه سیاسی حضرت امام (ره) چه بود؟
(الف) ایجاد حزب و تشکیلات سیاسی رسمی (ب) مردمی کردن و مذهبی کردن مبارزه
(ج) حفظ اتحاد و انسجام و تکیه بر تک‌حزبی (د) اتخاذ مشی مسلحانه
پاسخ: مردمی کردن مبارزه (عدم تشکیل احزاب سیاسی) و مذهبی کردن مبارزه (مبارزه علیه دولت ظالم را تکلیف شرعی دانستن) مهم‌ترین روش مبارزه سیاسی حضرت امام (ره) بود.

پاسخ: ب

۲۵. در ۱۳ آبان ۱۳۴۳ چه اقداماتی علیه امام (ره) توسط حکومت شاه صورت گرفت و علت آن، مخالفت امام (ره) با چه موضوعی بود؟
(الف) تبعید امام - مخالفت با لایحه انجمن‌های ایالتی و ولایتی (ب) زندانی کردن امام - مخالفت با لایحه اصلاحات ارضی
(ج) تبعید امام - مخالفت با لایحه کاپیتولاسیون (د) دستگیری امام - مخالفت با شاه

پاسخ: پس از درگذشت آیت‌الله بروجردی مخالفت امام خمینی با لایحه انجمن‌های ایالتی و ولایت و انقلاب سفید آغاز گردید امام در نهایت علیه قانون کاپیتولاسیون معترض و سرانجام به ترکیه تبعید شد.

پاسخ: ج

۲۶. در نگرش امام خمینی (ره): جمهوریت به معنای حکومت، و اسلامیت به معنای نظام جمهوری اسلامی است.

(شهریور ۹۷ - قطب ۷)

(الف) محتوا و ماهیت - قالب و شکل (ب) قالب و شکل - محتوا و ماهیت
(ج) مشروعیت - بنیان و اساس (د) قالب و شکل - محتوای سیاسی
پاسخ: در نگرش امام خمینی جمهوریت به معنای صورت و قالب حکومت است و اسلامیت به معنای محتوای آن.

۶۳

(پاسخ: ب)

۲۷. کدام عامل زیر باعث شد «دوره انتقال قدرت ۶۲-۵۷» به منازعه بین نیروهای سیاسی تبدیل شده و بر تحولات بعدی انقلاب تأثیر بگذارد؟

- (الف) نبود تجربه زندگی در فضای باز سیاسی و روح جمعی
(ب) دخالت قدرت‌های بزرگ از جمله آمریکا و شوروی
(ج) سرعت غیرقابل تصور پیروزی انقلاب اسلامی
(د) روند کند و غیرانقلابی عمل کردن دولت متوقف
- پاسخ: بارزترین مشخصه این دوران، رواج آزادی‌های گسترده سیاسی بود که در آن نیروهای مختلف توانستند پس از سال‌ها خفقان، آزادانه به انتشار روزنامه بپردازند و یا اجتماعات سیاسی علنی برپا کنند، اما به دلیل نبود تجربه زندگی در فضای باز سیاسی و نیز نبود روح جمعی در بین کلیه نیروهای سیاسی، فضای مذکور به منازعه‌ای دامن‌گیر تبدیل شد و بر تحولات بعدی انقلاب نیز تأثیر بسیاری گذارد.

(پاسخ: الف)

۲۸. هدف آمریکا از راه‌انداختن جنگ بر علیه کشورهای خاورمیانه مانند عراق، سوریه و یمن چه بوده است؟

(الف) اثبات سیادت خود بر جهان و رسیدن به منابع نفتی
(ب) دفاع از حقوق بشر و مقابله با تروریسم بین‌المللی
(ج) مقابله و نفی نظریه پایان تاریخ فوکو یاما
(د) احیای نظام دو قطبی و ایجاد رقابت ساختگی با روسیه

پاسخ: تجاوز آمریکا و انگلستان به عراق که بدون مجوز سازمان ملل متحد صورت گرفته، سه هدف اساسی را دنبال می‌کرد: تسلط بر منابع نفتی، محدود کردن اصول‌گرایی اسلامی، و حل مسئله فلسطین (تسهیل روند صلح با اسرائیل).

(پاسخ: الف)

۲۹. انقلاب دوم مربوط به کدام واقعه‌ی بعد از انقلاب اسلامی است؟

(الف) رفراندوم قانون اساسی
(ب) شکست گروهک‌های ضد انقلاب
(ج) تسخیر لانه‌ی جاسوسی آمریکا
(د) برکناری قائم مقام رهبری

پاسخ: دانشجویان پیرو خط امام با هدف بازگرداندن شاه و اموال او به ایران دست به تسخیر لانه‌ی جاسوسی آمریکا زدند که امام خمینی از آن بسیار حمایت کرد و آن را انقلاب دوم نامید.

(پاسخ: ج)

۳۰. حضرت امام خمینی (ره) در نامه به گورباچف مشکل شوروی را کدام گزینه می‌داند؟

(الف) مبارزه‌ی بی‌پایان با خدا
(ب) مشکل سیاسی
(ج) مشکل اقتصادی
(د) رقابت با آمریکا

پاسخ: این نامه ناکارآمدی کمونیسم را نشان می‌داد. امام در ۱۳ دی ۱۳۶۷ با این نامه خبر از نابودی کمونیسم داد و به گورباچف در مورد گرفتار نشدن شوروی در دام سرمایه داری هشدار داده بود.

(پاسخ: الف)

۳۱. کدام گزاره درباره‌ی بازتاب انقلاب اسلامی بر نظریه‌های سیاسی صحیح نیست؟

(الف) انقلاب اسلامی را اندیشمندان پسامدرن، نشانه‌ای بر عبور بشر از مدرنیسم دانستند.
(ب) شکل‌گیری نظریه‌های توصیفی، تعمیمی و ساختاری در تحلیل انقلاب‌ها.
(ج) انقلاب اسلامی رابطه‌ی توسعه با سکولاریزه‌شدن فرهنگی جامعه را زیر سؤال برد.
(د) نسل جدیدی از نظریه‌ها که نشان‌دهنده‌ی نقش مذهب و رهبری بود، شکل گرفت.

پاسخ: وقوع انقلاب اسلامی، نظریه‌های نسل سوم و از جمله نظریه تدا اسکاچپول (نظریه‌های ساختاری) را زیر سؤال برد. به همین علت جان فوران و جک گلدستون نظریه‌های نسل چهارم را مطرح کردند.

پاسخ: ب)

۳۲. کدامیک از گروه‌های سیاسی زیر رهبری انقلاب اسلامی ایران را بر پایه‌ی اصل ولایت فقیه پذیرفته است؟

(شهریور ۹۸ - شیوه نوین مشترک قطب ۳ و ۹)

الف) جهاد اسلامی ب) حزب‌الله لبنان ج) اخوان المسلمین د) جنبش امل
پاسخ: در بین جنبش‌ها و سازمان‌های متأثر از انقلاب اسلامی حزب‌الله لبنان تأکید ویژه‌ای بر اصل ولایت فقیه دارد.

پاسخ: ب)

۳۳. کدام گزینه را می‌توان از تأثیرات انقلاب اسلامی ایران در آمریکای لاتین دانست؟

(اسفند ۹۷ - قطب ۱)

الف) تغییر چهره‌ی جوامع غربی مانند گسترش حجاب ب) گسترش الهیات رهایی‌بخش
ج) افزایش فعالیت احزاب کمونیستی د) شکل‌گیری سازمان‌های منطقه‌ای مستقل
پاسخ: گسترش الهیات رهایی‌بخش در آمریکای لاتین از جمله تأثیرات انقلاب اسلامی است.

پاسخ: ب)

۳۴. در نظریه‌ی اسلامی مردم‌سالار چه عناصری دارای اهمیت خاص است؟

(اسفند ۹۷ - قطب ۹)

الف) شورا و بیعت ب) شورا و قوه‌ی قضاییه ج) مجلس شورای اسلامی د) بیعت و مشارکت سیاسی
پاسخ: نظریه مردم‌سالاری دینی بر سنت شورا و بیعت تأکید ویژه‌ای دارد.

پاسخ: الف)

۳۵. همه‌ی گزینه‌های زیر از «مبانی فکری مردم‌سالاری - دموکراسی» است، به‌جز:

(نویسنده شهریور ۹۸ - قطب شمال)

الف) انتخابات ب) حقوق بشر ج) برابری مدنی د) خودمختاری فرد
پاسخ: مبانی فکری مردم‌سالاری: اصالت رضایت عامه، برابری مدنی، خودمختاری فرد، تفکیک قوا، قدرتمندی جامعه مدنی، قانون و قانون‌گرایی، مدارا، شهروندی، مشروعیت مردمی، حقوق بشر.

پاسخ: الف)

۳۶. کدام مورد را می‌توان از جمله اشتباهات مصدق در طول نخست‌وزیری دانست؟

(آزمون جامع علوم پایه - شهریور ۱۳۰۱)

الف) عدم دریافت وام از آمریکا برای حل مشکل بحران اقتصادی
ب) عدم تعقیب و مجازات مسببان قیام خونین ۳۰ تیر ۱۳۳۱
ج) اجرای طرح اقتصاد بدون نفت و عدم مصالحه با انگلیس
د) کمک‌خواهی از آمریکا و نهادهای بین‌المللی برای حل مسئله نفت

پاسخ:

دلائل سقوط دولت مصدق

- حضور شخصیت‌های بدنام در بین وزیران به خصوص سرلشکر وثوق
- بازنشسته و اخراج کردن افسران ارتش
- خودداری از مجازات عاملان کشتار ۳۰ تیر و تعقیب احمد قوام
- اعتماد بیش از حد به آمریکا
- رفتار خلاف قانون اساسی
- مخالفت علنی آیت‌الله کاشانی را در پی داشت

پاسخ: ب)

۱۳

(آزمون جامع علوم پایه شهریور ۱۳۰۱)

۳۷. کدام گزینه بیانگر تحول عمده جهان در اثر جهانی شدن نمی باشد؟

الف) مدرنیزاسیون

ب) وابستگی متقابل

ج) نفی مرزها و پیوستگی های ملی

د) همزیستی مسالمت آمیز دولت ها

پاسخ: - تعریف: درهم آمیزی اقتصاد، جامعه شناسی، سیاست، فرهنگ و رفتارها از طریق نفی مرزها و پیوستگی های ملی و اقدامات دولتی.

- جهانی شدن به تمام سنت هایی اطلاق می شود که روابط اجتماعی به وسیله آنها یکپارچه می گردد و این امر بیانگر ۲ تحول

عمده در جهان است:

- مدرنیزاسیون (نوسازی)
 - وابستگی متقابل

پاسخ: د)

(آزمون جامع علوم پایه شهریور ۱۳۰۱)

۳۸. اعتراض مردم مشهد در دوره رضاشاه به کدام گزینه بود؟

الف) تغییر تقویم اسلامی به شاهنشاهی

ب) شهادت مظلومانه مدرس

ج) مسأله کشف حجاب

د) ترویج ناسیونالیسم شاهنشاهی

پاسخ:

مهم ترین اقدام ضد مذهبی رضا خان ← قانون منع حجاب ← اعتراض مردم مشهد به این قانون ← قیام مسجد گوهرشاد

پاسخ: ب)

(نوبت شهریور ۹۸ - قطب شمال)

۳۹. گروه های چپ گرا در ایران به چه دلیل در میان مردم نفوذ چندانی به دست نیاوردند؟

الف) وابستگی به کشورهای خارجی

ب) همکاری با حزب توده ای ایران

ج) دارا بودن اعتقادات مارکسیستی

د) مخالفت با ملی شدن صنعت نفت

پاسخ: ج)

(شهریور ۹۸ - ریفرم)

۴۰. کدام یک از موارد ذیل مهم ترین دلیل امام خمینی (ره) در نفی نظام سلطنتی بود؟

الف) غیرمذهبی و سکولار بودن نظام سلطنتی

ب) وابستگی به غرب و حمایت از دولت اشغالگر اسرائیل

ج) عدم اتکا به رأی مردم و ماهیت ظالمانه آن

د) عدم التزام عملی آن به اسلام و حقوق بشر

پاسخ: ج)

(نوبت شهریور ۹۸ - قطب تهران)

۴۱. امام خمینی (ره) طرح اولیه اندیشه سیاسی خود را در کدامیک از آثارش ارائه داد؟

الف) حاشیه بر عروه الوثقی

ب) صحیفه نور

ج) ولایت فقیه

د) کشف الاسرار

پاسخ: د)

(شهریور ۱۳۰۰ - کشوری)

۴۲. سازمان ملل اولین سال هزاره سوم را چه نامگذاری کرد؟

الف) صلح پایدار

ب) صلح جهانی

ج) گفتگوی تمدن ها

د) عقلانیت مفاهمه ای

پاسخ: ج)

(شهریور ۹۷ - مشترک قطب های ۸ و ۱۰)

۴۳. کدام آرمان انقلاب اسلامی، در دوره اصلاحات (۸۴-۷۶) مورد تأکید بیش تری قرار گرفت؟

الف) مردم سالاری دینی

ب) عدالت گرایی

ج) دولت گرایی

د) توسعه ای اقتصادی

پاسخ: الف)

(شهریور ۹۸ - قطب ۳)

۴۴. علت اصلی «استعفای دولت موقت» چه بود؟

الف) دستور امام خمینی ب) مخالفت با آمریکا ج) اعتراضات گسترده‌ی مردمی د) تسخیر لانه‌ی جاسوسی

پاسخ: د)

(نویسنده شهریور ۹۸ - قطب تهران)

۴۵. هدف دانشجویان پیرو خط امام (ره) از تسخیر سفارت آمریکا چه بود؟

الف) ساقط کردن دولت مهندس بازرگان ب) بازگرداندن شاه و اموال او به ایران
ج) جلوگیری از دخالت آمریکا در امور ایران د) افشای جاسوسی‌های سفارت آمریکا

پاسخ: ب)

(اسفند ۹۹ - ریفرم)

۴۶. عملیات چنگال عقاب از سوی چه کسی و به چه منظوری صورت گرفت؟

الف) ایران - آزادسازی گروگان‌های ایران در لبنان ب) عراق - تصرف خوزستان
ج) آمریکا - آزادسازی گروگان‌های سفارت د) منافقین - تصرف اسلام‌آباد غرب

پاسخ: ج)

(اسفند ۹۷ - مشترک قطب‌های ۸، ۷ و ۱۰)

۴۷. نسل چهارم نظریه‌های انقلاب بر کدام عنصر در فرایند انقلاب تأکید دارد؟

الف) محیط بین‌المللی ب) ساختارهای اجتماعی ج) ایدئولوژی و رهبری د) عوامل فرهنگی

پاسخ: ج)

(تک آزمون پزشکی - شهریور ۹۹)

۴۸. دلیل همگرایی جریان روشنفکری با روحانیت در جریانات سیاسی معاصر کدام است؟

الف) اعتقاد به مبانی فکری - مذهبی ب) التزام به انسجام وحدت ملی
ج) فقدان پایگاه و محبوبیت مردمی د) بهره‌گیری از نقش مذهب در راستای اهداف ملی

پاسخ: ج)

۴۹. در انقلاب کدام کشور، نیروهای نظامی فرانسه از هر هشت نفر مردم کشور، یک نفر را کشتند؟

(تک آزمون میان‌دوره - دی ۹۹ و آزمون جامع علوم پایه - شهریور ۱۴۰۱)

الف) فرانسه ب) الجزایر ج) مصر د) لیبی

پاسخ: ب)

۵۰. آموزه‌های کدام گزینه توانست طی نیمه دوم حکومت پهلوی به عنوان اندیشه و آرمان جدید، ایدئولوژی‌های رقیب را به حاشیه رانده و در سطح گسترده‌ای بین نخبگان سیاسی نفوذ کند؟

(اسفند ۹۹ - کشوری)

الف) اسلام ب) لیبرالیسم ج) ناسیونالیسم د) مارکسیسم

پاسخ: الف)

۵۱. کدام عامل زیر باعث شد تا انقلاب اسلامی ایران علی‌رغم حاکمیت رژیم مقتدر و مورد حمایت غرب در مدت زمانی کوتاه به پیروزی دست یابد؟

(شهریور ۹۸ - ریفرم)

الف) بروز شکاف‌های سیاسی میان توده‌های اجتماعی ب) برخورداری از یک ایدئولوژی سازگار با فرهنگ جامعه
ج) تغییر پیاپی نخست‌وزیران و انحلال ساواک د) اختلاف سران ارتش و نیروهای نظامی و امنیتی

۱۲

پاسخ: ب)

(شهریور ۹۷ - قطب ۳)

۵۲. هدف دشمن از ایجاد جنگ نرم در کشورهای هدف چیست؟

الف) استحاله فرهنگی ب) براندازی نظام سیاسی کشور ج) فروپاشی کانون خانواده د) ایجاد انقلاب‌های رنگی

پاسخ: ب)

(اسفند ۹۷ - قطب ۳)

۵۳. کدامیک از گزینه‌های ذیل جزء فرصت‌های بین‌المللی پیش روی انقلاب و نظام جمهوری اسلامی ایران است؟

الف) مردمی بودن ب) افول هژمونی آمریکا ج) پیشرفت‌های علمی و فناوری د) تهاجم فرهنگی

پاسخ: ب)